

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS PREKYBOS IR MUITŲ KATEDRA

EIMANTAS DAMBRAUSKAS

ATSTOVAVIMO DEKLARUOJANT PREKES
MUITINEI TENDENCIJOS IR PERSPEKTYVOS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas:

Dr. A. Jablonskis

VILNIUS, 2012

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS PREKYBOS IR MUITŲ KATEDRA

ATSTOVAVIMO DEKLARUOJANT PREKES
MUITINEI TENDENCIJOS IR PERSPEKTYVOS

Tarptautinės prekybos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621N10005

Vadovas:

Dr. A. Jablonskis

Recenzentas:

Dr. T. Banelis

Atliko:

TPRmis0-01 gr. stud.

E. Dambrauskas

VILNIUS, 2012

TURINYS

ĮVADAS	8
1. MUITINĖS FORMALUMAI IR PREKIŲ DEKLARAVIMAS TARPTAUTINĖJE PREKYBOJE	11
1.1. Tarpininkai ir institucijos tarptautiniame logistikos kanale	11
1.2. Muitinės formalumų reglamentavimas ES ir Lietuvoje	21
1.3. Prekių deklaravimas ir atstovavimas deklaruojant prekes	29
2. ATSTOVAVIMO MUITINĖJE REGLAMENTAVIMAS IR REALIZAVIMAS	41
2.1. Tiesioginis ir netiesioginis atstovavimas muitinėje	41
2.2. Atstovavimas deklaruojant prekes Lietuvos muitinei	48
3. MUITINĖS TARPININKAI KAIP ATSTOVAVIMO SANTYKIŲ ŠALIS	58
3.1. Atstovavimas deklaruojant eksportuojamas prekes	58
3.2. Atstovavimas deklaruojant tranzitu gabenamas prekes	67
3.3. Atstovavimas deklaruojant importuojamas prekes	72
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	81
LITERATŪRA	83
ANOTACIJA	87
ANNOTATION	87
SANTRAUKA	88
SUMMARY	90
1 PRIEDAS	92

LENTELĖS

1 lentelė. Tarptautinio logistikos kanalo tarpininkų tipai bei jų palyginimas.....	41
2 lentelė. Muitinės tarpininkų skaičius ir pasiskirstymas pagal gyventojų skaičių kai kuriose iš Bendrijos narių.....	45
3 lentelė. Laikinojo įvežimo/laikinojo įvežimo perdirbti/laikinojo išvežimo perdirbti/muitinės prižiūrimo perdirbimo procedūrų palyginimas.....	56
4 lentelė. Bendrojo, Bendrijos ir TIR tranzito palyginimas.....	69

PAVEIKSLAI

1 pav. Tarptautinio logistikos kanalo schema.....	14
2 pav. Tarptautinio logistikos kanalo subjektų sąveika.....	16
3 pav. Tarptautinio logistikos kanalo srautai.....	17
4 pav. Tarptautinio logistikos kanalo eksporto ir importo etapai.....	18
5 pav. Tarptautinio logistikos kanalo tranzito etapas.....	20
6 pav. Eksporto, importo, Bendrųjų ir jų visų kartu sudėjus deklaracijų kiekis 2006-2011 m.....	28
7 pav. Įgaliotojo ekonominių operacijų vykdytojo kriterijų schema.....	36
8 pav. Atstovavimo muitinėje būdai bei pagrindiniai jų skirtumai.....	44
9 pav. Muitinės tarpininkų ir jų atstovų skaičius Lietuvoje 2006-2011 m. (vnt.).....	47
10 pav. Importo/eksporto deklaracijų statistinės vertės bei muitinės tarpininkų pateiktų importo/eksporto deklaracijų statistinė vertė (mlrd.eurų).....	47
11 pav. Deklarantų ir muitinės tarpininkų deklaruotų prekių mokesčių tendencijos 2006-2011 m...	49
12 pav. Eksporto kontrolės sistema.....	59
13 pav. Eksporto deklaracijų statistinė vertė bei atitinkamos jos vertės (mlrd.eurų) pateiktos deklarantų ir muitinės tarpininkų 2006-2011 m.....	60
14 pav. Eksporto deklaracijų skaičius ir muitinės tarpininkų pateiktų eksporto deklaracijų skaičius (tūkst.vnt.) 2006-2011 m.....	61
15 pav. Eksporto deklaracijų pasiskirstymas kanaluose (tūkst.vnt.) 2006-2011 m.....	62
16 pav. Eksporto deklaracijų pasiskirstymas žaliame kanale pagal deklaracijos teikėją (muitinės tarpininkas ir deklarantas) 2006-2011 m.....	62
17 pav. Bendras eksporto deklaracijų skaičius žaliajame kanale pagal transporto priemonių rūšis (vnt.) 2006-2011 m.....	63
18 pav. Eksporto deklaracijų skaičius žaliajame kanale pagal jų pateikėją bei transporto priemonių rūšis 2006-2011 m.....	64
19 pav. Bendras eksporto deklaracijų skaičius raudonajame kanale pagal transporto priemonių rūšis (vnt.) 2006-2011 m.....	65
20 pav. Eksporto deklaracijų skaičius raudonajame kanale pagal jų pateikėją bei transporto priemonių rūšis 2006-2011 m.	65
21 pav. TIR sistemoje registruotų vežėjų (vnt.) bei įformintų TIR procedūrų (tūkst.vnt.) skaičius Lietuvoje 2007, 2009, 2010, 2011 m.....	70
22 pav. Lietuvos Respublikoje įformintų Bendrijos/Bendrojo tranzito deklaracijų skaičius (tūkst. vnt.) 2006, 2007, 2009, 2010, 2011 m.....	71

23 pav. Deklarantų ir muitinės tarpininkų pateiktų importo deklaracijų skaičius (tūkst.vnt.) ir procentinis jų pasiskirstymas 2006-2011 m.....	75
24 pav. Importo deklaracijų statistinė vertė (mlrd.eurų) bei atitinkamos procentinės vertės pateiktos deklarantų ir muitinės tarpininkų 2006-2011 m.....	76
25 pav. Muitinės tarpininkų sumokėtų visų importo mokesčių dalis (proc.) bei muitinės tarpininkų apskaičiuojamų (proc.) atskirų mokesčių (muitas, PVM ir akcizas) skola 2006-2011 m.....	77
26 pav. Importo deklaracijų pasiskirstymas kanaluose (tūkst.vnt.) 2006-2011 m.....	78
27 pav. Importo deklaracijų pasiskirstymas kanaluose pagal deklaracijos teikėją 2006-2011 m.....	79

SANTRUMPOS

BAD	- Bendrasis administracinis dokumentas
BMK	- Bendrijos muitinės kodeksas
BMKĮ	- Bendrijos muitinės kodekso įgyvendinimo nuostatos
CONFIAD	- Tarptautinė muitinės tarpininkų asociacija
ELPA	- Europos laisvosios prekybos asociacija
ECS	- Eksporto kontrolės sistema
EORI	- Ekonominių operacijų vykdytojo kodas
ES	- Europos Sąjunga
ĮEOV	- Įgalioti ekonominių operacijų vykdytojai
LITAR	- Lietuvos Respublikos integruotas tarifas
LR	- Lietuvos Respublika
MD	- Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos
PVM	- Pridėtinės vertės mokestis
TARIC	- Europos Bendrijos integruotas tarifas
TLK	- Tarptautinis logistikos kanalas

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Tarptautinė prekyba ir tarptautinis verslas kaip niekada anksčiau yra globalūs ir dinamiški, o jų globališkumas bei tarptautiškumas ir toliau didėja. Didele dalimi prie to prisideda konkurencinga ir liberali muitų teisė bei ekonominė politika tarpvalstybiniu lygmeniu, taip pat išaugusios ir plačiai naudojamos logistikos bei šiuolaikinių technologijų galimybės. Kiekvienos prekės, didelės ar mažos, judėjimas yra fiksuojamas bei kontroliuojamas muitinės ir kitų institucijų teisės aktų įgyvendinimo, apskaitos, statistikos kaupimo, analizės bei kitais tikslais. Atitinkami muitinės formalumai, prekių pateikimas ir deklaravimas muitinei yra neišvengiami tarptautinio logistikos kanalo procesai, kuriuos atlikti geba ir/ar nori ne visi šio kanalo subjektai. Atstovavimo Lietuvos muitinėje institutas gana naujas ir išsamiai nėra ištirtas, muitinės formalumų reglamentavimas, įskaitant ir prekių deklaravimą muitinei, dažnai keičiasi kartu su tarptautinės prekybos teisės aktais ir valstybių įgyvendinama tarptautinės prekybos politika. Todėl svarbu suprasti atstovavimo muitinei deklaruoiant prekes ypatumus, šios atstovavimo formos raidą, muitinės tarpininkų, kaip pagrindinių atstovavimo santykių šalių, dabartines veiklos tendencijas ir ateities perspektyvas.

Tyrimo problema. Kompetentingas ir tinkamas prekių, gabenamų tarptautinio logistikos kanalo eksporto, importo ir tranzito etapais, deklaravimas muitinėje.

Tyrimo objektas. Prekių deklaravimo reikšmė muitinės formalumų visete ir atstovavimo muitinėje santykiškai eksporto, importo ir tranzito etapuose.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti atstovavimo deklaruoiant prekes muitinei institutą bei jo raidą Lietuvoje ir nustatyti muitinės tarpininkų vaidmenį jame.

Tyrimo uždaviniai:

1. Eksplikuoti tarptautinio logistikos kanalo elementus ir jų tarpusavio sąveiką.
2. Apžvelgti muitinės formalumų reglamentavimą ir jų praktinį taikymą.
3. Įvertinti prekių deklaravimą muitinės formalumų kontekste.
4. Apžvelgti bei palyginti tiesioginį ir netiesioginį atstovavimą deklaruoiant prekes muitinei.
5. Išanalizuoti atstovavimo ypatumus deklaruoiant eksportuojamas, importuojamas ir tranzitu gabenamas prekes.
6. Įvertinti muitinės tarpininkų vietą skirtinguose tarptautinio logistikos kanalo etapuose.

Tyrimo metodai:

- Mokslinės literatūros ir teisės aktų analizės metodas;
- Statistinių duomenų analizės metodas;
- Lyginamasis metodas;
- Apibendrinimo metodas.

Tyrimo reikšmingumas ir naujumas. Muitinės formalumai yra neatsiejama tarptautinėje prekyboje vykstančių procesų dalis, nuo kurios priklauso mainų prekėmis greitis, teisingos apskaitos bei statistikos vedimas ir tam tikra apimtimi muitų bei kitų mokesčių surinkimas. Tinkamas prekių deklaravimas, konkurencingas atstovavimo santykių reglamentavimas suteikia verslui ir valstybei pridėtinės vertės kokybiškesniam užduočių atlikimui. Atstovavimas deklaruoiant prekes muitinei skirtinguose tarptautinio logistikos kanalo etapuose išsamiai nagrinėjamas pirmą kartą, o nuolat auganti, vis įvairesnė muitinės formalumų bei jų atlikimo įvairovė prekių gabenimo importo, eksporto bei tranzito etapuose nulemia pasirinkto tyrimo reikšmingumą.

Darbo struktūra. Šį darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados ir pasiūlymai. Pirmajame skyriuje pateikiama tarptautinio logistikos kanalo sąvoką, aptariami jo elementai bei jų sąveika, tarptautinio logistikos kanalo eksporto, importo ir tranzito etapai, aptariami logistikos kanalo tarpininkai bei institucijos. Taip pat apžvelgti muitinės formalumai, jų reglamentavimo ypatybės Europos Sąjungoje (toliau ES) ir Lietuvoje, pateikta prekių deklaravimo Lietuvoje istorinė apžvalga ir dabartiniai reglamentavimo aspektai, išskirti deklaranto, muitinės tarpininko ir įgalioto ekonominių operacijų vykdytojo apibrėžimai bei jų dalyvavimo deklaruoiant prekes muitinei charakteristikos.

Antrajame skyriuje aptariami tarptautinio logistikos kanalo tarpininkų tipai, muitinės tarpininkų veiklos reglamentavimo ypatumai bei jų veikla ES ir Lietuvoje, pateikiami tiesioginio ir netiesioginio atstovavimo muitinėje požymiai, išskirtos skolos muitinei, fiskalinio atstovo, muitinės procedūros vykdytojo, garantijos sąvokos, aptartos jų sąsajos su prekių deklaravimu, apžvelgtos deklarantų ir jų atstovų teisės bei pareigos. Taip pat apžvelgiama prekių deklaravimo ir atstovavimo ypatumai deklaruoiant atskiras prekes bei pateikiant garantijas.

Trečiajame skyriuje nagrinėjami muitinės formalumai tarptautinio logistikos kanalo eksporto, tranzito ir importo etapuose, aptariami deklaravimo ir atstovavimo ypatumai kiekviename iš šių etapų. Analizuojamos ir lyginamos muitinės tarpininkų bei deklarantų pateikiamos muitinės deklaracijos, poreikis muitinės formalumų atlikimo paslaugoms. Vertinamos deklarantų ir muitinės tarpininkų atliekamų muitinės formalumų tendencijos, prognozuojamos jų veiklos perspektyvos kiekviename iš trijų tarptautinio logistikos kanalo (toliau – TLK) etapų.

Baigiamojo darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai.

Keliamos hipotezės:

1. Poreikis atstovauti deklaruoiant prekes Lietuvos muitinėje mažėja.
2. Prekių deklaravimo operacijas TLK tarpininkai atlieka kokybiškiau, nei pagrindiniai TLK dalyviai.
3. Atstovavimo mastas deklaruoiant prekes muitinei TLK importo, eksporto ir tranzito etapuose skiriasi.

Darbo prasminiai žodžiai: tarptautinė prekyba, muitinės formalumai, prekių deklaravimas, deklarantai, muitinės tarpininkai, tarptautinė logistika, muitinės logistika.

1. MUITINĖS FORMALUMAI IR PREKIŲ DEKLARAVIMAS TARPTAUTINĖJE PREKYBOJE

1.1. Tarpininkai ir institucijos tarptautiniame logistikos kanale

Prekiaujančios daugiau nei vienos valstybės rinkose įmonės yra tarptautinės prekybos subjektai. Tarptautinė prekyba gali būti apibūdinama kaip verslas, kuriuo vienoje šalyje sukurtas produktas yra parduodamas arba pirkėjui kitoje šalyje, arba vartoti kitoje šalyje, arba vartotojui iš kitos šalies. Parduodamas produktas yra traktuojamas bendriausia prasme kaip bet kurio pobūdžio prekė ar paslauga, nors tradiciškai tarptautinė prekyba yra suvokiama, visų pirma, kaip prekyba materialiomis, fiziškai apibrėžtomis prekėmis. Tarptautinė prekyba yra vienu metu nagrinėtina eksporto ir importo požiūriais: tarptautinės prekybos plėtojimo galimybės yra nagrinėtinos kaip eksporto plėtojimo ir kaip importo plėtojimo galimybės.¹

Prekės ir paslaugos dabartinėmis sąlygomis nėra apribotos viena teritorija ar transportavimo pasirinkimu – dominuoja tarptautiškumas, globalios tarptautinės liberalizavimo politikos principas. Išsiplėtus tarptautinėms rinkoms, padidėjus krovinių srautams bei transportavimo teritorijų geografijai, ūkio subjektai susiduria su naujais žaliavų apsirūpinimo ir prekių tiekimo klientams užsienyje iššūkiais. Dažnas prekių gamintojas, patiekdamas savo produkciją klientams, privalo ją pervežti keleta skirtingų transporto rūšių, pasinaudoti sandėliavimo, muitinės tarpininkų ir kt. paslaugomis, kol galiausiai yra patenkinami pirkėjo poreikiai. Šias problemas padeda spręsti platų pritaikymą ir lankstumą turinti logistikos sritis – tarptautinė logistika. Tarptautinio tiekimo, aprūpinimo iššūkiai privalo būti sprendžiami globaliu mastu, reikalinga integruota ir patikima informacija norint įveikti sudėtingus ir kompleksinius uždavinius.

Tarptautinė logistika neturi unifikuoto apibrėžimo kaip ir pats logistikos terminas. Logistikos terminologija yra plati, ypatingai daug skirtingų apibrėžimų galime aptikti užsienio autorių moksliniuose darbuose. Galima paminėti bent keletą:

Logistika yra visų veiklų, kurios palengvina ir koordinuoja judėjimą, pasiūlą ir paklausą, sukurdamą laiko ir vietos naudingumą, valdymas.

Logistika yra menas ir mokslas valdyti bei kontroliuoti prekių srautus, energijos, informacijos ir kitus išteklius

Logistika yra išteklių išdėstymas tinkamu laiku, tinkamoje vietoje, mažiausiomis išlaidomis ir reikalaujamos kokybės.²

¹ Melnikas, B ir kt. Tarptautinis verslas – tarptautinės vadybos įvadas. – Vilnius:Technika, 2008, p. 19.

² 3.Beikeris P. ir kiti The Handbook of Logistics and Distribution Management. London, Kogan Page Limited, 4th edition, 2010, p. 665.

Iš gausybės terminų galima išskirti svarbiausius logistikos požymius, būtina paminėti resursus - tai gali būti ir žaliavos prekių gamybai, prekės pardavimui, informacija rinkimui bei perdavimui ir t.t. Logistika, kaip įrankis verslo organizacijoms, yra sukurta šiems resursams efektyviai panaudoti ir koordinuoti, be abejo siekiant maksimalaus pelno einamuoju ir būsimuoju laikotarpiu.

R. Palšaitis pastebi, jog šiuolaikinis verslas ištrina ribas tarp vietinės ir tarptautinės logistikos. Sėkmingai veikiančios įmonės žino, kad norint išgyventi ir klestėti reikia pasirinkti teisingą strategiją, politiką, programą ir „globaliai“ įvertinti tarptautinį verslą, klientus ir konkurenciją. Daugelio tarptautinių kompanijų logistinės operacijos pakito. Ėmus plėtoti naują, technologijomis ir aptarnavimu pagrįstą ekonomiką (kai didesnė prekių dalis perkama ne iš vietinių, o iš tarptautinių gamintojų), pasidarė aišku, kad globalioji logistika tapo labai svarbi.³ Profesorius vietoj tarptautinės logistikos apibūdinimo, naudoją globaliąją logistiką, kad dar tiksliau suvokti dabartinę prekybą ir ją aptarnaujančios logistikos mastą. Ekonomikos mokslų daktaras J.A. Urbonas išskiria du tarptautinės logistikos apibrėžimus:

- 1) bendradarbiavimas tarp prekės siuntėjo ir gavėjo, leidžiantis pasiekti ir realizuoti konkurencinius pranašumus, garantuojančius papildomos naudos sukūrimą tarptautiniame ekonominiame bendradarbiavime.⁴
- 2) antrajame tarptautinė logistika apibrėžta kaip mokslas, tyrinėjantis įvairių prekių (medžiagų, žaliavų, mašinų, galutinės produkcijos ir kt.) tarptautinio judėjimo srautų nuo vienos šalies gamintojų iki kitos šalies vartotojų organizavimą, koordinavimą, planavimą, apimančią įvairių veiklos rūšių įmones ir ūkio šakas, teikiančias tarptautines logistines paslaugas.⁵

R. Minalga tarptautinę logistiką aiškina kaip aukštesnę verslo logistikos pakopą. Materialių srautų planavimas, organizavimas, ir kontrolė atliekama tarptautiniu mastu, sukuriant galimybę spręsti aprūpinimo, gamybos ir pagamintos produkcijos paskirstymo klausimus užsienio rinkose.⁶

Tarptautinė logistika, kaip mokslo disciplina yra dar pakankamai jauna lyginant su teisės, ekonomikos, medicinos dalykais, tačiau dinamiškai auganti ir tikėtina tapsianti viena svarbiausių verslo pasauliui. Kol kas suvienodinto apibrėžimo šiam mokslui apibūdinti nėra, tačiau kaip ir logistikos sąvokos atveju, daugelis autorių išskiria materialinius srautus (resursus) bei naudą (konkurencinius pranašumus) kaip labai svarbius tarptautinės logistikos požymius.

Šiame magistriniame darbe remsimės antruoju J.A. Urbono tarptautinės logistikos apibrėžimu, kadangi jame plačiau atskleidžiamas tarptautinės logistikos sąvokos turinys, taip pat akcentuojamas logistinių paslaugų teikimas, o pastarasis požymis yra kertinis magistrinio darbo objekto tyrimui

³ Palšaitis. R. Šiuolaikinė logistika. – Vilnius: Technika 2010, p. 291-292.

⁴ Urbonas J.A. Tarptautinė logistika: teorija ir praktika. – Kaunas: Technologija, 2005, p. 12.

⁵ Urbonas J.A. Tarptautinė logistika: teorija ir praktika. – Kaunas: Technologija, 2005, p. 14.

⁶ Minalga R. Tarptautinė logistika. – Vilnius: Homo liber, 2004, p. 14.

atlikti. Svarbus skirtumas tarp šio autoriaus pateikiamo ir magistriniame darbe besiremiamo traktavimo, jog tarptautinėje logistikoje dalyvauja ne tik prekės, ne tik pagamintos prekės, bet ir kiti materialūs objektai. Galima išskirti transporto priemonės, konteinerius, informacijos laikmenas, masiniams renginiams skirtas priemonės, humanitarinę pagalbą ir kt., kurios nebūtinai yra siunčiamos prekių gamintojų ir vartotojų.

Transporto, produktų, informacijos ir pinigų srautų valdymą nuo gamybos iki suvartojimo taškų ir siekimą geriau patenkinti vartotojų poreikius bei sumažinti gamintojų išlaidas apima tiekimo grandinės vadyba. Ši sąvoka yra naujausia varomoji jėga daugeliui įmonių, siekiančių integruoti verslo procesus tarp savo kanalo partnerių. Sujungtų ir tarpusavyje susijusių organizacijų tinklas bendrai ir kooperuojantis valdančių, kontroliuojančių bei tobulinančių medžiagų ir informacijos srautą nuo tiekėjų iki vartotojų.⁷

Tiekimo grandinės pagrindu nagrinėjamas tarptautinės prekybos liberalizavimo procesas, taip pat šio proceso reguliavimo mechanizmai kaip tarifinis ir netarifinis klasifikavimas, rizikos bei saugumo užtikrinimo priemonės ir daug kitų tarptautinės prekybos ir krovinių gabenimo aspektų. Tiekimo grandinėje dalyvauja šie subjektai: krovinio siuntėjai, gavėjai, vežėjai, kontroliuojančios institucijos ir kiti fiziniai ar juridiniai asmenys. Jų dispozicijoje ir įtakoje yra prekės, transporto priemonės, kroviniai, dar kitaip vadinami tiekimo grandinės objektais.

Materialūs objektai (žaliavos, prekės, transporto priemonės) keliaudami nuo siuntėjo iki pasiekdami galutinį gavėją, dažnai yra apdorojami, t.y. su jais atliekami įvairūs veiksmai kaip perkrovimai, perpakavimai, muitinės procedurų forminimai ir panašiai. Pastarieji veiksmai vadinami logistinėmis operacijomis, kurios yra neišvengiamos tarptautinėje tiekimo grandinėje.

Tarptautinis logistikos kanalas – viena iš pagrindinių tarptautinės logistikos sąvokų, kurioje pabrėžiamas tarptautinis materialinių gėrybių judėjimas, operacijos, kurios atliekamos su šiomis gėrybėmis joms judant kanalu, o taip pat šiomis operacijomis kuriamos logistinės paslaugos. J.A. Urbonas tarptautinį logistikos kanalą išvardina kaip materialinių gėrybių tarptautinio judėjimo operacijas, kuriančias tarptautinės logistikos paslaugas, grandinę.⁸

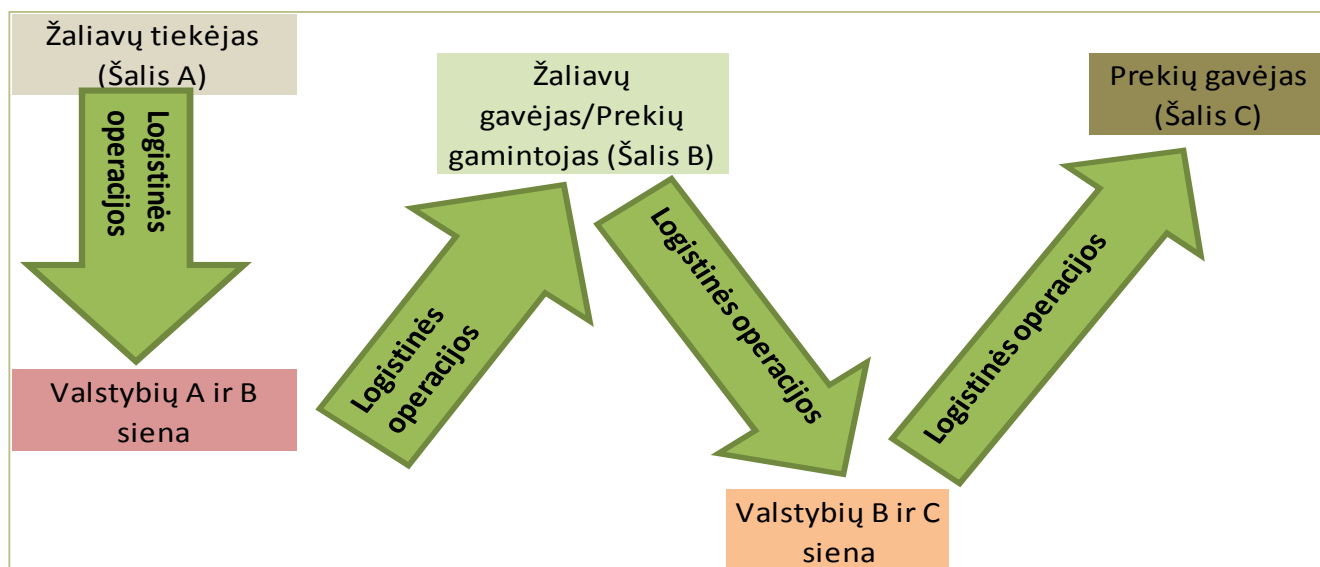
Magistriniame darbe tarptautinį logistikos kanalą apibendrinsime kaip visumą logistinių operacijų, atliekamų su materialiniais objektais jiems judant nuo jų siuntėjo iki gavėjo. Esminis šios tarptautinio logistikos kanalo sampratos skirtumas nuo tos kurią pateikia doc. J.A. Urbonas tas, jog jo turiniui priskirsime visas su logistikos kanalu judančių objektų atliekamas logistines operacijas, o ne tik materialinių gėrybių tarptautinio judėjimo operacijas. Verta paminėti, kad tarptautiniam logistikos kanalui priskiriamos ir tos logistinės operacijos (krovinio kontrolė kertant valstybės sieną, transporto

⁷ Christopher M. Logistika ir tiekimo grandinės valdymas. – Vilnius: Eugrimas, 2007, p. 13.

⁸ Urbonas J.A. Tarptautinė logistika: teorija ir praktika. – Kaunas: Technologija, 2005, p. 70.

judėjimo kontrolė keliuose ir kt.) ir kitos su materialiaisiais objektais atliekamos operacijos), kurios nekuria logistinių paslaugų, tačiau atliekamos su logistikos kanalu judančiais materialiaisiais objektais.

Tarptautinis logistikos kanalas jungia skirtingose valstybėse esančius gamintojus ir vartotojus (žr.1 pav.). Šalyje A žaliavų tiekėjas (tarkime kviečių), parduoda juos gavėjui šalyje B, o pastarasis iš jų gamina miltus. Šį jau pagamintą produktą gamintojas parduoda pirkėjui, esančiam valstybėje C kaip galutiniam vartotojui. Taigi tarptautiniame logistikos kanale vienos kompanijos žaliavomis apsirūpina, kitos jas apdirba, trečios jas paskirsto ir suvartoja, taip sąveikaudamos viena su kita.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

1 pav. Tarptautinio logistikos kanalo schema

Tarptautiniame logistikos kanale išskiriamos dvi pagrindinės jo elementų (dedamųjų) grupės – jo objektai ir subjektai, kurie skirtingų mokslinių darbų autorių gali būti klasifikuojami nevienodai, bet svarbiausia, kad klasifikuojant akcentuojami kanalu judantys materialūs objektai ir su jais atliekamos logistinės operacijos.

J.A. Urbonas logistikos kanale išskiria dvi objektų grupes: gamybos veiksnius (mašinos, įrengimai, žaliavos, medžiagos, pusgaminiai, surenkama gatava produkcija ir kt.) ir gatavą produkciją (gyventojų vartojimo ir gamybinės paskirties prekės).⁹

Kiek plačiau objektų grupes skirsto R. Minalga, išskirdamas tris grupes:

- įsigyjamas materialines vertybes;
- gamyboje naudojamus objektus;
- tiekiamas (paskirstomas) materialines vertybes.¹⁰

Šios tarptautinio logistikos kanalo objektų klasifikacijos dažnai naudojamos sprendžiant su gamybos logistika susijusias užduotis, tačiau jose pasigendama tokių specifinių materialinių objektų

⁹ Urbonas J.A. Tarptautinė logistika: teorija ir praktika. – Kaunas: Technologija, 2005. p. 16-17.

¹⁰ Minalga R. Logistika versle. – Vilnius: Homo liber, 2009. p. 24.

kaip turistai, transporto priemonės ar materialinės vertybės, nesančios pirkimo – pardavimo objektais, kaip tarkime pinigai.

Magistriniame darbe tarptautinio logistikos kanalo objektus skirstysime į keturias grupes:

- prekės, kroviniai, tara ir kitos gabenimui tinkamos materialinės vertybės;
- keleiviai, turistai ir kiti TLK kartu su kroviniumi judantys asmenys ;
- transporto priemonės;
- kiti TLK judantys (gabenami, siunčiami, vežami, nešami, perduodami ir t.t.) materialūs objektai: informacijos laikmenos, ir kt.

Didžiausias dėmesys bus skirtas pirmajai objektų grupei, nes jie sudaro tarptautinės prekybos ir muitinės tarpininkų veiklos stuburą.

Sekanti, tarptautinio logistikos kanalo elementų dalis – jo subjektai, didesnė ir įvairesnė nei objektai. Pagal santykį su TLK judančiais objektais jo subjektai skirstomi į:

- materialiujų objektų siuntėjus (pardavėjus, distributorius ir pan.);
- materialiujų objektų gavėjus (pirkėjus, vartotojus ir pan.);
- logistinių paslaugų teikėjus.

Dar tarptautinio logistikos kanalo subjektai skirstomi pagal atliekamų logistinių operacijų pobūdį. (į transporto kompanijas, ekspeditorius, sandėlius, terminalus, logistikos kompanijas ir kitas logistines operacijas atliekančius subjektus (draudimo kompanijos, muitinės tarpininkus, krovos darbų kompanijas ir kt.).

Pats svarbiausias šiame magistro darbe yra tarptautinio logistikos kanalo subjektų skirstymas pagal pastarųjų vaidmenį jame . Šiuo požymiu visi TLK subjektai skirstomi į tris grupes:

- materialiujų objektų siuntėjus ir gavėjus;
- logistikos kanalo tarpininkus;
- logistikos kanalo institucijas (pasienio, muitinės, konsulinės tarnybos ir kt.).

Pagrindiniai tarptautinio logistikos kanalo dalyviai (arba nariai) yra objektų siuntėjai ir gavėjai – pastarieji dažniausiai yra žaliavų tiekėjai, taip pat tų žaliavų perdirbėjai vėliau galutinę produkciją parduodantys betarpiškiems vartotojams. TLK analizuojame įmonės, gaminančios ir eksportuojančios pagamintą produkciją požiūriu. Pirmiausiai TLK sujungia įmonę su žaliavų ir kitų išteklių tiekėjais, esančiais užsienio šalyse, o galiausiai – su įmonės pagamintos produkcijos pirkėjais iš užsienio. ¹¹

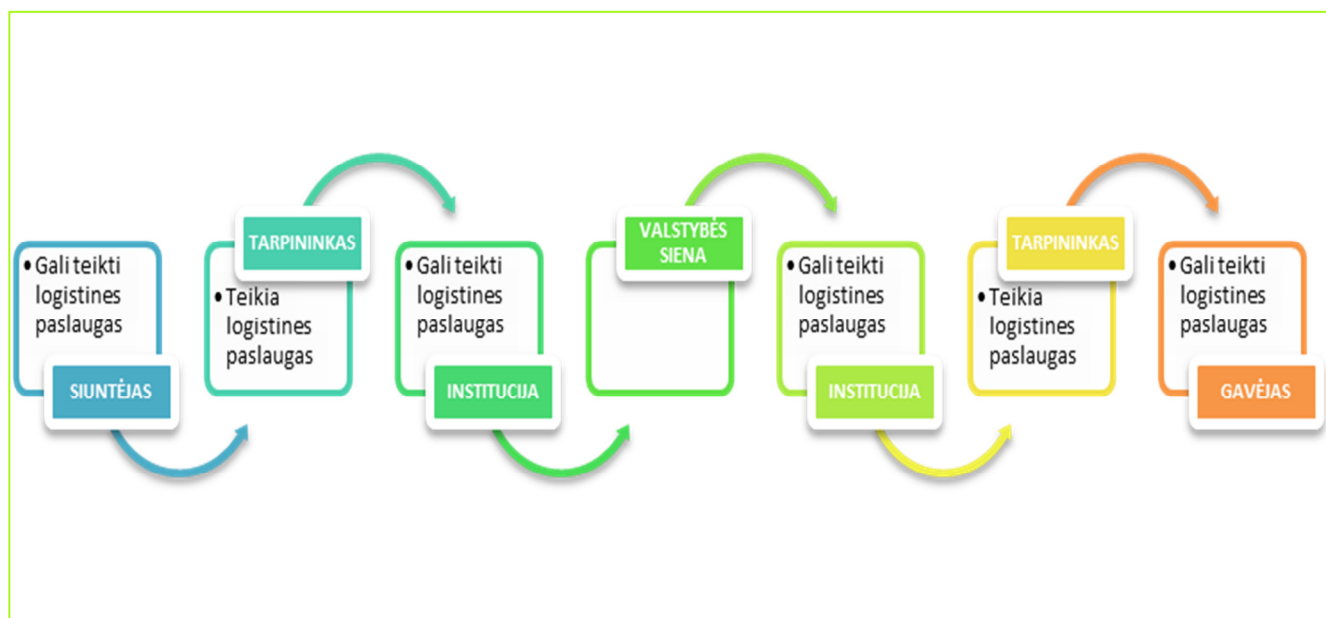
Pagrindiniams ir kitiems tarptautinio logistikos kanalo nariams paslaugas teikiantys, darbus atliekantys ar pavedimus vykdantys, subjektai (vežėjai, ekspeditoriai, muitinės tarpininkai ir kt.) vadinami TLK tarpininkais. Logistines paslaugas vienas kitam gali teikti ir pagrindiniai nariai, tačiau nuo to jie netampa kanalo tarpininkais, nes jų pagrindinė paskirtis yra ne logistinių paslaugų teikimas, o objektų siuntimas arba gavimas. Kaip matome asmens priskyrimą pagrindiniam tarptautinio

¹¹ Urbonas J.A. Tarptautinė logistika: teorija ir praktika. – Kaunas: Technologija, 2005. p. 87.

logistikos kanalo nariui ar tarpininkui apsprendžia ne tik teikiamų paslaugų pobūdis, bet ir jų teikimo būdas bei asmens vaidmuo logistikos kanale.

Logistines paslaugas kanalo tarpininkai gali teikti ne tik pagrindiniams nariams, bet ir kitiems tarpininkams ar institucijoms. Muitinės ar kitos krovinių srautus kontroliuojančios institucijos (pasienio tarnyba, muitinė, transporto inspekcija, veterinarijos tarnyba, tarptautinės prekybos reguliavimo funkcijas vykdančios ministerijos ir kitos institucijos) gali teikti tam tikras logistines paslaugas, tačiau nuo to jos kanalo tarpininkais netampa, nes šių tarnybų pagrindinė paskirtis yra kontroliuoti ir kitaip įtakoti krovinių srautus ar tarptautinio logistikos kanalo subjektus – jos vadinamos TLK institucijomis.

Sąlygiškas subjektų išsidėstymas ir sąveika pavaizduota 2 pav. Grandys, rišančios kanalo subjektus yra logistinės operacijos, atliekamos su materialiaisiais objektais ir/arba jas gabenančiomis

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

2 pav. Tarptautinio logistikos kanalo subjektų sąveika

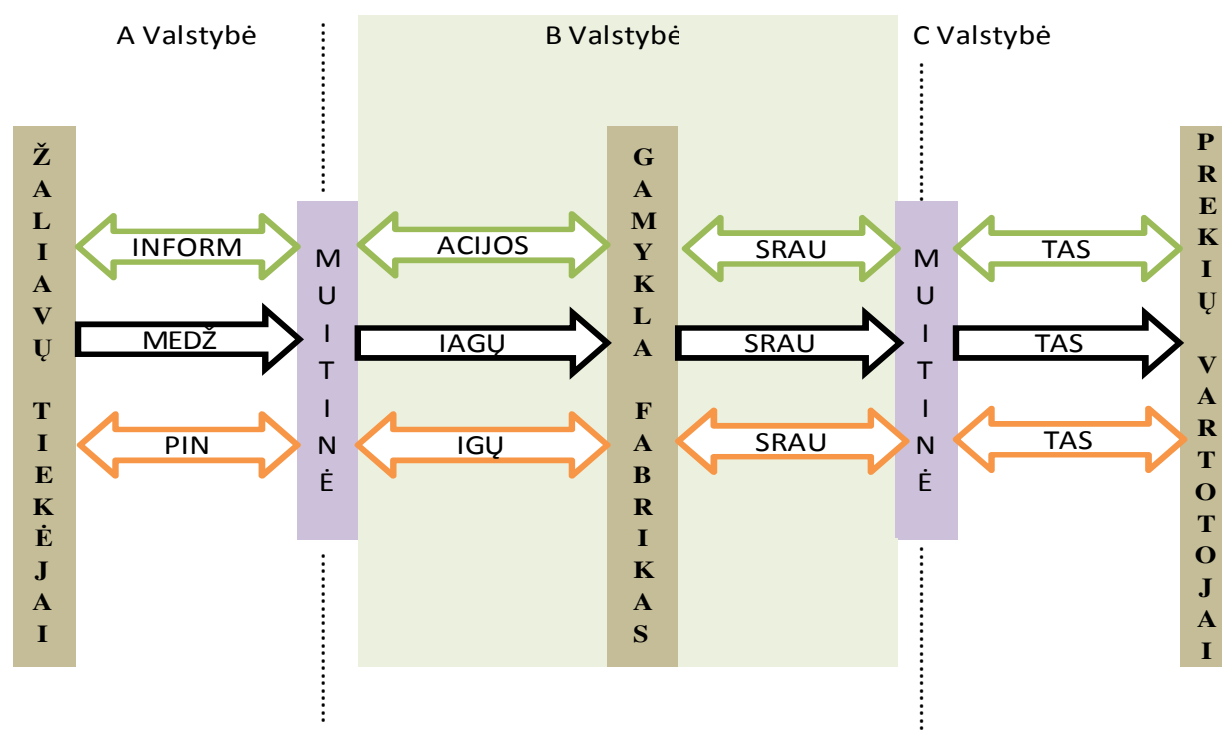
transporto priemonėmis. Nepaisant šio subjektų išdėstymo, institucijos ir tarpininkai gali dalyvauti bet kuriame etape, taip pat įtakoti tarptautinio logistikos kanalo objektus arba kartais visai neįtakoti.

Kanale juda ne tik materialūs objektai (prekės, žaliavos), bet ir neatsiejami informaciniai bei finansiniai srautai. Sąlyginai, tarptautinis logistikos kanalas yra skirstomas į trijų rūšių srautus: materialus, informacinis ir finansinis (žr.3 pav.)

Medžiagų srautas – tai TLK materialusis srautas. Gamybos atveju tai žaliavos, komplektuojančios detalės, įrengimai, prekybos atveju - prekės, reklaminė medžiaga, tara. Tarptautinio logistikos kanalo materialiojo srauto kryptis vienos krypties ir nekintama: nuo siuntėjo – gavėjui.

Informacijos srautas – tai TLK cirkuliuojantys pranešimai, apdorojama informacija, jos laikmenos ir kiti kanalo elementų informacinę sąveiką užtikrinantys elementai, kurių visuma sudaro tarptautinio logistikos kanalo informacinį resursą. Informacinio srauto kryptis įvairi, nuolat keičiasi

tarp pagrindinių narių, tarpininkų ir žinoma institucijų. Ši privalomą resursą formuoja bei taiko visi TLK nariai.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus pagal Urbonas J.A. Tarptautinė logistika: teorija ir praktika 11 pav., p. 73.

3 pav. Tarptautinio logistikos kanalo srautai

Informacija (taip pat jos laikmenos) tarptautiniame logistikos kanale gali būti traktuojama ir kaip pagrindinis materialusis srautas, ir kaip šio srauto aptarnavimui naudojamas informacinis resursas.

Finansinis srautas – tai kanale naudojamos piniginės lėšos, vertybiniai popieriai, laidavimo dokumentai, garantijos ir kiti atsiskaitymams už materialiuosius objektus, suteiktas logistines paslaugas, informacinius ir finansinius resursus, bei kitoms kanalo narių reikmėms naudojamos finansinės priemonės, kurių visuma ir sudaro tarptautinio logistikos kanalo finansinį resursą.

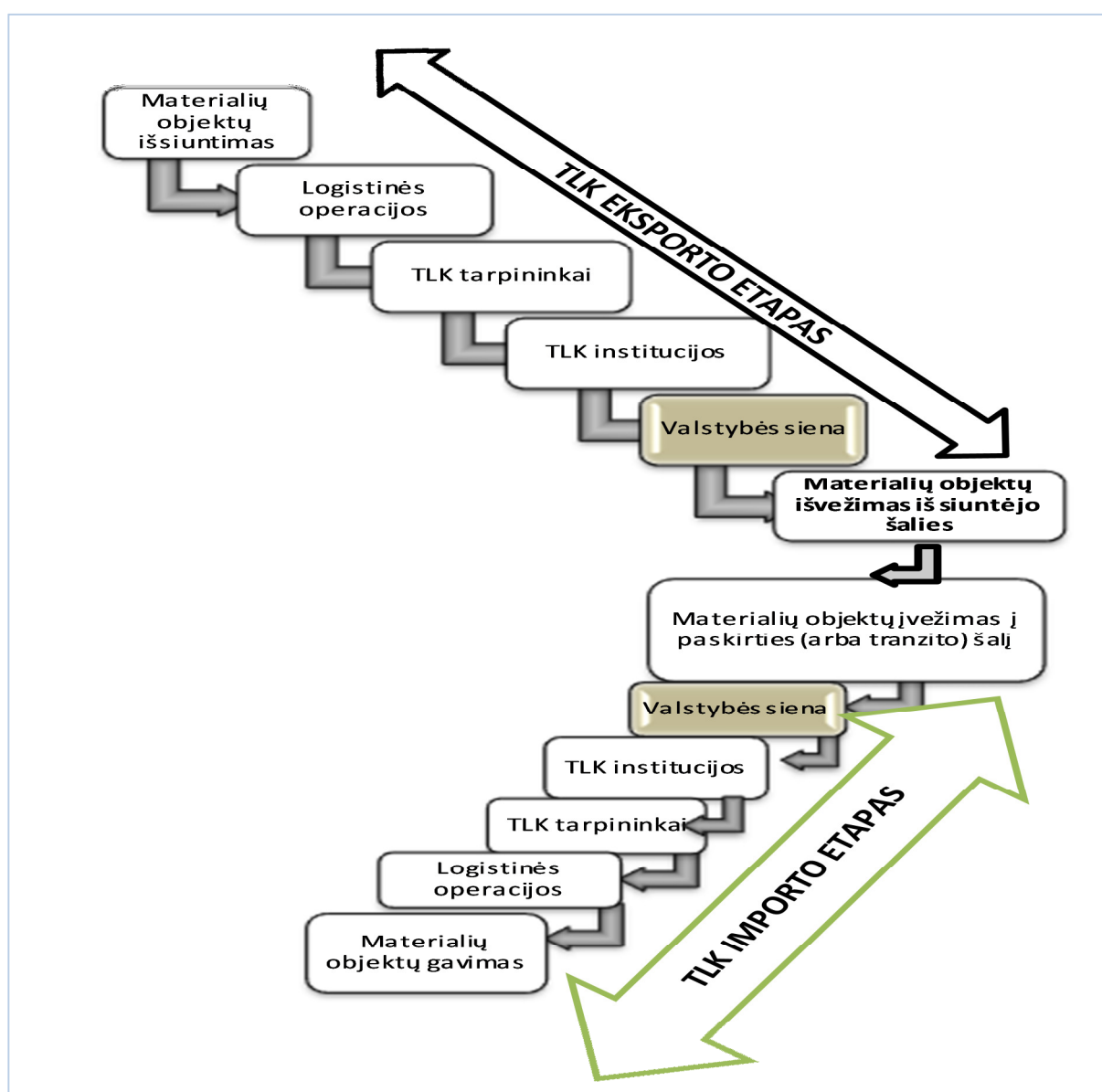
TLK finansiniai srautai taip pat juda įvairiomis kryptimis, dažnai nesutapdami su materialiojo srauto kryptimi, o kanalo finansiniai resursai panaudojami skirtingiems logistikos kanalo subjektų poreikiams: apmokėjimui už prekes, paslaugas, mokesčių, rinkliavų, užstato sumokėjimui, laidavimui už prisiimtas prievoles, atlygiui už atliktus pavedimus, nuostolių atlyginimui ir kitoms kanalo narių reikmėms. J. A. Urbonas savo scheme pateikia vienpusį pinigų srauto judėjimą, tačiau akivaizdu, kad srautas juda įvairiomis kryptimis (tarkime gamintojas permoka muitinei eksporto muitų ar kitų mokesčių, tad muitinė, savo ruožtu tą dalį turi gražinti, t.y. įvyksta pinigų srauto judėjimas atgal).

Informaciniai ir finansiniai srautai taip pat yra materialieji kanalo srautai nors skirtume juos į tris atskirus srautus. Visi tarptautinio logistikos kanalo srautai neišvengiamai vienas su kitu susiję ir vienas be kito neegzistuoja. Nesant informacinio kanalo resurso nesuorganizuotume materialiojo, o be finansinio kanalo resurso nebus nei materialiojo, nei informacinio tarptautinio logistikos kanalo srauto.

Kaip jau paminėta šiame darbe, TLK gali būti skirtomas į etapus, išskiriami trys jų:

- 1) Eksporto;
- 2) Importo;
- 3) Tranzito.

Eksporto etape gavėjui skirti materialieji objektai suformuojami į vieną ar kelias krovinio partijas ir eksportuojami iš šalies siuntėjos (žr. 4 pav.). Tarptautinio logistikos kanalo eksporto etape prekės, žaliavos, pagaminta produkcija, įrengimai (materialūs objektai) yra apdorojamos logistinių operacijų, kurios būtinos šių objektų eksportui iš šalies siuntėjos. Eksportuojami objektai gali būti atrenkami, supakuojami, sandėliuojami, pakraunami į transporto priemonę, jiems paruošiami krovinio dokumentai, eksportuojamas krovinyas apdraudžiamas, vežamas į eksporto muitinės įstaigą, atliekami eksporto muitinės formalumai ir kitos su šio krovinio eksportu susijusios logistinės operacijos (parenkamas vežėjas, sudaroma vežimo sutartis, paruošiami prekių kilmės dokumentai, gaunami

Šaltinis: Sudaryta autoriaus

4 pav. TLK eksporto ir importo etapai

reikiami leidimai/sertifikatai ir t.t.).

Krovinio siuntėjas kaip pagrindinis kanalo narys visas logistines operacijas eksportuojamiems objektams gali atlikti tik tam tikrais išimtiniais atvejais (kai pats yra vežėjas, atlieka eksporto formalumus, neapdraudžia krovinio, neišima kilmės sertifikatų, nėra reikalaujama papildomų leidimų ir pan.). Taigi dažniais atvejais krovinio siuntėjas privalo pasinaudoti tarptautinio logistikos kanalo tarpininkų (vežėjų, ekspeditorių ir kt.) paslaugomis. Visiškai normalu, kad didesnę ar mažesnę dalį šių logistinių operacijų atlieka TLK tarpininkai, nes naudojimasis šiomis paslaugomis dažnai neišvengiamas (krovinio draudimas pasitelkiant draudimo brokerį, prekių kilmės dokumentų išėmimas įgaliotoje institucijoje, krovos darbai perkraunant krovinį iš vienos transporto priemonės į kitą kai tam reikalinga specifinė įranga ir t.t.), ir dar dažniau ekonominiais ir laiko aspektais (vežėjas krovinį nuveža pigiau, nei kainuotų jį gabenant pačiam siuntėjui savo transportu, muitinės tarpininkas muitinės formalumus atlieka sparčiau, nei tai daro siuntėjo atstovas ir t.t.).

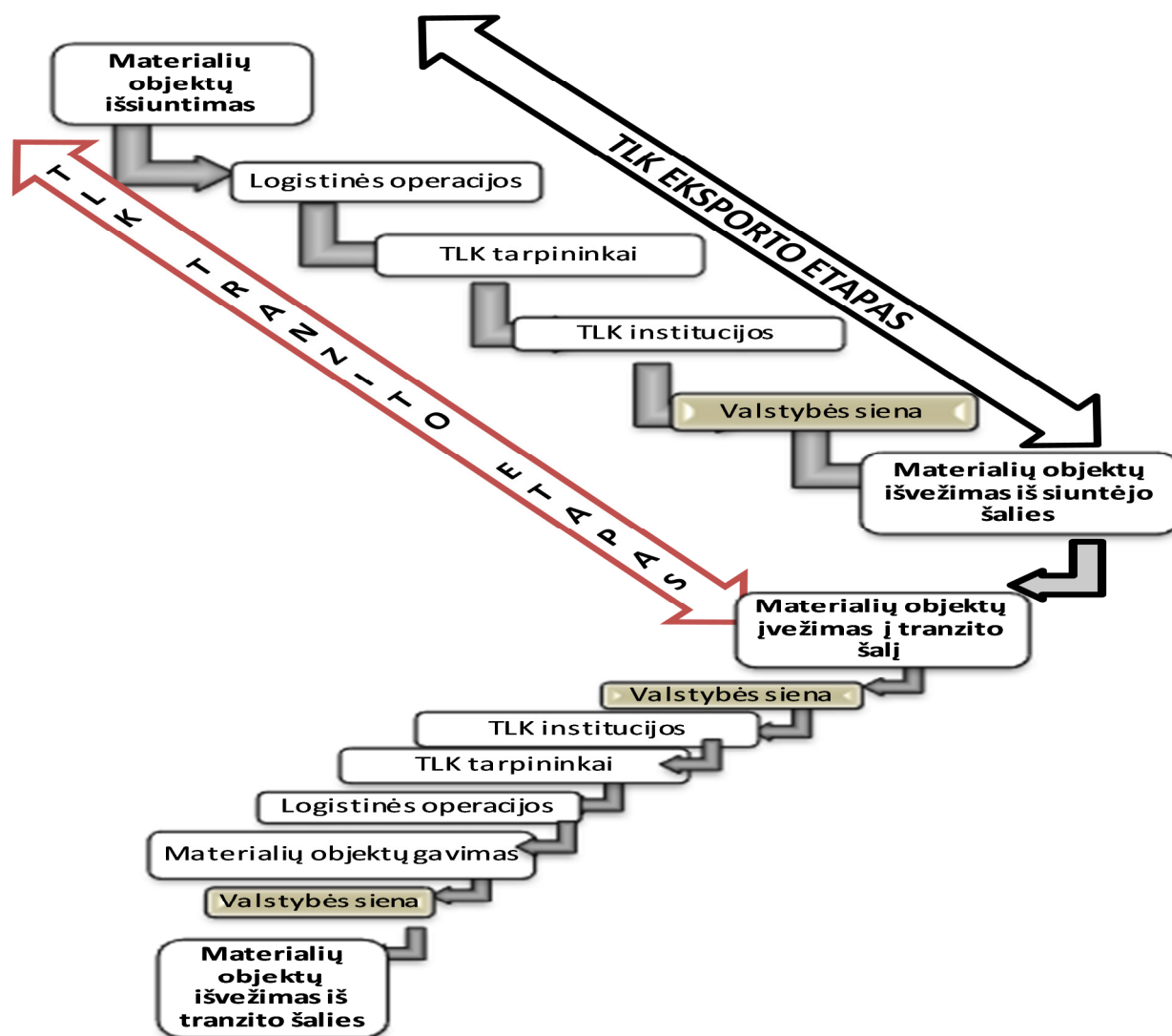
Šiuolaikinės rinkos ekonomikos sąlygomis verslo organizacijos siekia optimizuoti veiklas ir taip didinti konkurencingumą bei pelningumą. Tarptautinio logistikos kanalo nariai (materialiųjų objektų siuntėjai ir/ar gavėjai) vis intensyviau ir vis daugiau logistinių operacijų, atliekamų su eksportuojamais kroviniais, paveda TLK tarpininkams. Taip kanalo nariams leidžiama tausoti turimus resursus, daugiau dėmesio skiriant savo pagrindinėms veikloms, minimizuoti riziką ir galimas netektis, tokiu būdu randant vis efektyvesnius logistinius sprendimus.

Šalia tarpininkų, kanalo etapuose dalyvauja ir dar viena grupė subjektų: tai pasienio tarnyba, muitinė, užsienio šalių ambasados, konsulatai ir kitos, dar vadinamos tarptautinio logistikos kanalo institucijomis. Jų užduotis yra kontroliuoti, tikrinti, prisidėti ar kitaip įtakoti materialiuosius objektus, jas gabenančias transporto priemones bei logistinėse operacijose veikiančius asmenis.

Eksporto etapas pasibaigia atlikus muitinės formalumus ir išgabenus krovinį iš šalies siuntėjos muitų teritorijos (kirtus valstybių muitų sieną). Eksportuojamo krovinio transportavimo procese būtini muitinės formalumai, kuriuos pradeda ir baigia muitinės pareigūnai, o jo metu dalyvauja įvairūs asmenys (vežėjai, muitinės tarpininkai, muitinės garantai ir kt.). Muitinės formalumus eksportuojamiems materialiesiems objektams gali atlikti siuntėjas, vežėjas, muitinės tarpininkas ir/ar kitas ūkio subjektas. Kroviniui iškeliavus į kitą valstybę, jau prasideda sekantys etapai.

Siuntėjo siunčiami materialieji objektai įvežami į paskirties šalį ir pradedamas tarptautinio logistikos kanalo importo etapas. Įvežtas krovinys paprastai tampa muitinės kontroliuojamu toje šalyje (muitų teritorijoje) kol galiausiai jis pasieks galutinį gavėją.

Krovinio gavėjas siekia laisvai disponuoti gaunamais materialiaisiais objektais, todėl privaloma krovinį išleisti į laisvą apyvartą. Pristačius krovinį į importo muitinės įstaigą, ten atliekami jam nustatyti muitinės formalumai. Kaip ir eksporto muitinės formalumų atveju, tai gali daryti krovinio gavėjas, vežėjas, muitinės tarpininkas ar kiti ūkio subjektai.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus

5 pav. TLK tranzito etapas

Ne visada krovinyi išleidžiamas į laisvą apyvartą, nes tam tikrais atvejais to daryti nereikia. Kai į paskirties šalį atgabentas krovinyi skirtas eksponavimui parodoje, laikinam naudojimui (cirko pavyzdys) ar kitoms reikmėms ir juo gavėjas gali tinkamai disponuoti neišleidus jo į laisvą apyvartą, tad gautuosius materialiuosius objektus gavėjas naudoja, nors jie išlieka muitinės kontrolėje.

Matome, jog importo etape gavėjui skirti materialieji objektai gali būti tiek muitinės kontroliuojami, tiek išleisti į laisvą apyvartą (laisvai cirkuliuojantys). Tačiau bet kuriuo atveju į gavėjo šalį įvežtam kroviniui turi būti atlikti reikiami muitinės formalumai ir jis nustatytoje vietoje perduodamas gavėjui ar jo įgaliotam atstovui (žr. 4 pav.). importo etape dalyvauja gavėjo šalies tarpininkai ir institucijos teikdami logistines paslaugas ar kitaip įtakodami TLK elementus.

Tarptautinio logistikos kanalo tranzito etapas lyginant su eksporto ir importo etapais gali būti platesnės apimties. Jame dalyvauja tarpininkai, institucijos, tik tai jau tranzitinės šalies (-ių). Specifiniais tarpininkais tranzito etape gali būti muitinės sandėliai, eksporto ir importo terminalai,

laisvosios ekonominės zonos, laisvieji sandėliai ir kitos vietos, kuriose gali būti atliekamos logistinės operacijos su muitinės prižiūrimais krovniais.

Visuose tarptautinio logistikos kanalo etapuose neišvengiamai dalyvauja tarpininkai ir institucijos, teikdami logistines paslaugas ar kitaip įtakodami TLK elementus, taip užtikrinamos saugų, tinkamai apskaitytą krovinių prekybą tarp skirtingų šalių.

Įgyvendinant muitų teisės aktus tarptautinio logistikos kanalo subjektai beveik visi be išimties atlieka tam tikrus jiems priskirtus muitinės formalumus, kurie gali būti privalomi ir bendri visiems ES nariams, o atskirai nuo jų galima aptikti ir tik tam tikrose šalyse atliekamų muitinės formalumų.

1.2. Muitinės formalumų reglamentavimas ES ir Lietuvoje

Muitinės formalumai ES Bendrijos muitinės kodekse apibrėžti kaip visos operacijos, kurias atitinkami asmenys ir muitinės turi atlikti, kad būtų laikomasi muitų teisės aktų. Ši sąvoka nėra detalizuojama, taip pat neturi bendrinio ar universalaus, visoms šalims tinkančio termino. Muitinės formalumai materialiesiems objektams pradedami nuo to momento, kai jie įvežami į ES muitų teritoriją, kai pareiškiamas noras juos išvežti iš ES muitų teritorijos ir kai kuriais kitais Bendrijos muitinės kodekso numatytais atvejais.

Asmenys, minimi muitinės formalumų apibrėžime, tai praktiškai visi tarptautinio logistikos kanalo subjektai: tai ir materialiujų objektų siuntėjai bei gavėjai, tarpininkai bei institucijos, dalyvaujančios tarptautiniame logistikos kanale, pavyzdžiui prekių gamintojai, valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba, vežėjai, ekspeditoriai ir t.t.

Operacijos, kurias turi atlikti tarptautinio logistikos kanalo subjektai, yra visi susiję veiksmai, kuriais įgyvendinamos Bendrijos ir nacionalinių muitų teisės aktų nuostatos. Tai gali būti žaliojo ar raudonojo kanalo pasirinkimas oro uoste, prekių muitinės vertės nustatymas, prekių deklaravimas ir pateikimas muitinei, atitinkamų leidimų išdavimas tam tikrose institucijose, muitinės sandėlio veiklos ataskaitos pateikimas ir daugybė kitų atvejų.

Lietuvos Respublikos Prekybos, pramonės ir amatų rūmai išduoda ūkio subjektui nepreferencinės prekių kilmės sertifikatą – tai vienas iš pavyzdžių kai muitinės formalumus atlieka visai ne muitinės, o kitos valstybinės institucijos, kurių pagrindinės veiklos sferos nėra muitų teisė. Tarptautinio logistikos kanalo tarpininkai taip pat atlieka gausybę muitinės formalumų – vežėjo dedamas parašas tranzito deklaracijoje ar muitinės tarpininko pateikiama garantija atsiradusiai muitinės skolai padengti – tai tik keletas iš jų.

Muitinės formalumai atliekami įvairiausiose vietose: muitinės/pasienio postuose, muitinės sandėliuose, eksporto/importo terminaluose, ūkio subjekto veiklos vietoje ir kitur. Muitinės atliekamas auditas ūkio subjekto patalpose yra muitinės formalumo pavyzdys – dokumentų, prekių tikrinimas,

ataskaitos surašymas ir panašūs veiksmai yra traktuojami kaip formalumai. Kitas atvejis – asmuo, norėdamas įsteigti muitinės sandėlį, prašymą privalo pateikti tai muitinės įstaigai, kurios veiklos zonoje planuojamas įkurti sandėlys – prašymo pateikimas tai dar vienas muitinės formalumas. Kertant valstybės sieną viename iš muitinės postų, valstybės sienos apsaugos pareigūnas patikrina keliaujančiojo asmens dokumentus arba muitinės tarpininkas apsidraudžia civilinę atsakomybę – tokios ir su muitų teisės aktų įgyvendinimu bent kiek susijusios operacijos priskiriamos muitinės formalumams.

Muitinės formalumai gali būti nacionaliniai ir Bendrijos, t.y. tam tikri formalumai gali skirtis Lietuvoje ir Latvijoje, tuo pat metu kita dalis formalumų yra privalomi visoje Bendrijos muitų teritorijoje ir yra reglamentuojami Bendrijos muitinės kodekso bei kitų tarptautinės teisės aktų. ES teisė palieka šalims narėms galimybę muitų teisės ir daugelio kitų sričių teisėkūrą reguliuoti atsižvelgiant į šalies narės ekonominius, politinius ir kitus poreikius. Būtent dėl šios priežasties svarbu išskirti nacionalinius ir Bendrijos formalumus, nes gabenant krovinį tarptautiniame logistikos kanale ir nesusipažinus su muitinės priežiūros ir muitinės formalumų atlikimo tvarka paskirties ar tranzito šalyje, galima susilaukti sankcijų ir kitokių nemalonumų.

Tarptautiniame logistikos kanale labai svarbų vaidmenį vaidina TLK institucijos. Muitinė, būdama pagrindinė muitų teisės aktų įgyvendintoja, dažnai verslininkų traktuojama kaip barjeras, kliūtis ar tiesiog biurokratinis mechanizmas, trukdantis ar stabdantis prekybinius procesus. Iš tiesų muitinė nuolatos derina du sudėtingus uždavinius: pirmasis jų, tai muitų teisės aktų kontrolė, antrasis – tarptautinės prekybos liberalizavimas gerinant verslo sąlygas. Atliekant muitinės formalumus, muitinei tenka griežtojo kontrolieriaus/baudėjo vaidmuo – ji gali bausti už neteisingai pateiktus muitinės deklaracijos duomenis, gali panaikinti muitinės sandėlio leidimus, neįleisti tam tikrų prekių į Bendrijos teritoriją ir tūkstančiai kitų atvejų. Gerindami sąlygas verslui, muitinė deda didžiules pastangas kurdama e-muitinę – t.y. automatizuojant deklaracijų pateikimą, centralizuojant klientų aptarnavimą ir kitomis moderniomis iniciatyvomis.

Kitos institucijos, kaip valstybinė maisto ir veterinarijos ar valstybinė augalininkystės tarnybos taip pat atlieka kontroliavimo funkcijas. Įvežamų prekių tikrinimas laboratorijose, atitinkamų leidimų išdavimas priskirtini prie muitinės formalumų, kurie reikšmingi ne tik nacionaliniu, bet ir Bendrijos lygiu, nes pro mūsų šalies teritoriją į ES teritoriją gali būtų įvežamos kenksmingos, nuodingos ar kitaip žalingos prekės – savalaikė tokių materialių objektų kontrolė yra labai reikšminga ir būtina visų Bendrijos piliečių atžvilgiu – todėl tarptautinio logistikos kanalo institucijų vaidmuo yra esminis kokybiniu, saugumo, teisėtumo aspektais.

Į ES muitų teritoriją įvežtos ir muitinei pateiktos prekės (kroviniai) nuo jų pateikimo momento iki tol, kol jiems įforminama pasirinkta muitinės procedūra ar kitas muitinės sankcionuotas veiksmas, gali būti laikinai saugomi. Tarptautinio logistikos kanalo muitinės formalumai atliekami ne tik

prekėms ir kroviniams, bet ir kitiems logistikos kanalu judantiems materialiesiems objektams. Visų pirma transporto priemonėms ir keleiviams – tai keleivių gabenamų prekių deklaravimas, vairuotojų ir kitų ES muitų sieną kertančių asmenų kontrolė.

Muitinės formalumai ir prekių deklaravimas siejasi plačia apimtimi - didžioji dalis muitinės formalumų atliekami deklaruoiant prekes muitinei. Tačiau net ir tada, kai nėra deklaravimo veiksmų, pavyzdžiui prekiaujant ES viduje, muitinės formalumai visvien atliekami.

Ūkio subjektai kartą per mėnesį, pasibaigus ataskaitiniam laikotarpiui, teikia ataskaitas apie išvežtų į ES šalis arba įvežtų iš jų prekių apimtį Muitinės departamento Statistikos analizės skyriui. Šias ataskaitas už pridėtinės vertės mokesčio (PVM) mokėtoją gali pateikti ir įgaliotas tarpininkas, kuris turi būti registruotas LR juridinių asmenų registre. Tai muitinės formalumų pavyzdžiai, kai nėra deklaruojamos prekės, tačiau vykdomi kiti su muitų teisės aktais susiję veiksmai.

Prekės į Bendrijos muitų teritoriją gali būti įvežamos tik per pasienio kontrolės punktus, įskaitant veikiančius oro ar jūrų uostuose.¹² Taigi tarptautiniu logistikos kanalu judantys materialieji objektai ir jas gabenančios priemonės privalo būti pateiktos muitinei, kirtus valstybės (muitų) sieną, iškart atliekami ir atitinkami muitinės formalumai.

Muitų sąjunga yra valstybių susivienijimas vienodai muitų politikai vykdyti. ES Muitų sąjunga apjungia valstybes į vieną teritoriją, kurioje galioja laisva bemuitė prekyba tarpusavyje, bendra prekyba trečiųjų šalių atžvilgiu (Bendrasis muitų tarifas), o veikla reglamentuojama Bendrijos muitinės kodekso normomis.

ES valstybių narių prekybos su trečiosiomis šalimis taisyklės išdėstytos pagrindiniame teisės akte – Bendrijos muitinės kodekse, tai yra svarbiausių muitų teisės normų rinkinys. Šis normų rinkinys įpareigoja ES valstybes nares prekiaujant su trečiosiomis valstybėmis taikyti tas pačias taisykles.

Muitų sąjunga turi vieną bendrą muitų teritoriją, muitų sieną ir bendrą užsienio prekybos ir muitų politiką, kuri nulemia vienodų muitų taikymą su trečiosiomis šalimis. Bendra muitų teritorija panaikina vidines muitų sienas tarp šiai sąjungai priklausančių narių, taip išgyvendindama muitinės formalumus kai yra kertamos šių valstybių vidinės sienos. Į Bendrijos muitų teritoriją įvežtos prekės nuo jų įvežimo yra muitinės prižiūrimos ir gali būti jos tikrinamos.¹³ Prekės, atgabentos į muitų sąjungą iš trečiųjų šalių, sutvarkius visus formalumus ir sumokėjus mokesčius gali laisvai cirkuliuoti muitų sąjungos viduje. Būtina paminėti, jog prekės gali būti apmokestintos kitais vietos mokesčiais kaip akcizai, pridėtinės vertės mokesčiai ir kt.

ES muitų teritoriją sudaro 27 valstybių narių teritorijos bei tam tikrų atskirų regionų, kuriems galioja muitų sąjungos teisės normos ir taisyklės, visuma. Bendrijos muitinės kodeksas (BMK) aiškiai reglamentuoja, jog kai kurios teritorijos, esančios už valstybės narės ribų, yra laikomos bendrijos

¹² Radžiukynas J. ir kt. Europos Sąjungos bendroji prekybos politika. Vilnius: MRU, 2011. p. 285.

¹³ 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 450/2008 nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą (Modernizuotas muitinės kodeksas), 91 str., 1 punktas.

muitų teritorijos dalimi – tokios kaip Monako kunigaikštystė Prancūzijoje. Taip pat yra išskirtos tam tikros valstybių narių salos, provincijos, neįeinančios į ES muitų teritoriją, kaip antai Ispanijos Kanarų sala, Jungtinės Karalystės Lamanšo sala, Danijai priklausanti Grenlandijos sala, Italijos Livinjo savivaldybė, Vokietijos Biuzingeno teritorija ir kt. Jose negalioja muitų sąjungos teisės normos.

Lietuvos Respublikai 2004 m. integravusis į ES muitų teritoriją išorinis Lietuvos muitų sienos ilgis (1693 km) sutrumpėjo iki 969 km, nes dabar turime 724 km vidinės ES muitų sienos su Latvija ir Lenkija. Išorinė siena ribojasi su Baltarusija (679 km) bei su Rusijos Federacija (290 km įskaičiuojant sausumos, Baltijos jūros ir Kuršių nerijos ribas).¹⁴

Į Bendrijos muitų teritoriją įvežtos prekės nuo jų įvežimo momento yra muitinės prižiūrimos. Priemonės, kurias paprastai taiko muitinės institucija, siekdama užtikrinti, kad būtų laikomasi muitinės veiklos taisyklių ir, atitinkamais atvejais, kitų nuostatų, taikomų prekėms, kurios yra muitinės prižiūrimos, vadinama muitinės priežiūra.¹⁵

Nuo 2004 m. gegužės 1 d., Lietuvoje galioja Lietuvos muitinės veiklą reglamentuojantys BMK, Bendrijos muitinės kodekso įgyvendinimo nuostatos (BMKI) ir kiti ES teisės aktai. Remiantis jais užtikrinama, kad į ES muitų teritoriją įvežami materialieji objektai (prekės, kroviniai, tara ir kt.) nuo jų įvežimo į muitų sąjungą momento yra muitinės prižiūrimi. Muitinės prižiūrimi objektai galiojančių teisės aktų nustatyta tvarka tikrinami muitinės ir kitų įgaliotų institucijų. Jie lieka muitinės prižiūrimi tol, kol jiems nustatomas muitinis statusas – Bendrijos ar ne Bendrijos prekės.

Bendrijos prekėmis laikomos:

- a) pagamintos Bendrijos muitų teritorijoje kurių sudėtyje nėra importuotų prekių;
- b) importuotos iš trečiųjų šalių (ne Bendrijos muitų teritorijos) ir procedūriškai išleistos į laisvą apyvartą;
- c) prekės pagamintos iš b atveju minimų prekių bei a ir b atvejų deriniai (t.y. gali būti pagamintos iš Bendrijos bei importuotų, bet išleistų į laisvą apyvartą prekių).

Ne Bendrijos prekėms priskiriamos visos aukščiau paminėtų kriterijų neatitinkančios prekės.¹⁶

Bendrijos prekės ir tokiomis pripažintos po jų įvežimo iš trečiųjų šalių, laisvai cirkuliuoja Bendrijos muitų teritorijoje (išskyrus keletą retų išimčių), tuo tarpu ne Bendrijos prekės lieka muitinės prižiūrimos tol, kol pakeičiamas jų muitinis statusas arba su jomis atliekami nustatyti muitinės sankcionuoti veiksmai (įvežamos į laisvąją zoną, padedamos į laisvąjį sandėlį, reeksportuojamos arba sunaikinamos muitinei prižiūrėti). Į ES muitų teritoriją įvežtus materialiuosius objektus muitinė prižiūri iki patenkinama bent viena iš BMK 37 str. nurodytų sąlygų:

¹⁴ http://www.pasienis.lt/lit/Valstybes_siena/92

¹⁵ 1992 m. spalio 12 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2913/92, nustatantis BMK, 4 str., 13 punktas.

¹⁶ Ibid. 4 str., 7,8 punktai.

- yra nustatoma, kad importuojama prekė turi Bendrijos prekių statusą;
 - ne Bendrijos prekės išleidžiamos į laisvą apyvartą Europos Bendrijoje;
 - ne Bendrijos prekės, buvo panaudotos pagal paskirtį muitinės priežiūros metu, arba tokios prekės buvo sunaikintos, sugadintos, negrąžinimai prarastos, arba priežiūros metu, arba tokios prekės buvo sunaikintos, sugadintos, negrąžinamai prarastos, arba reeksportuotos;
 - ne Bendrijos prekės buvo išvežtos iš EB muitų teritorijos;
 - ne Bendrijos prekės buvo patalpintos į laisvąją zoną ar laisvąjį sandėlį;
- ne Bendrijos prekės buvo perleistos Valstybės išdui pagal tos šalies įstatymus*¹⁷

Tarptautiniame logistikos kanale išskiriami trys etapai atspindi ir muitinės formalumuose. Į ES muitų teritoriją įvežami (importuojami), iš muitų teritorijos išvežami (eksportuojami) ir per muitų teritoriją į kitas šalis gabenami (tranzitiniai) materialieji objektai. Visais trimis atvejais, kad prekėmis disponuojančiam asmeniui ir muitinei būtų aišku, kaip galima disponuoti prekėmis atsižvelgiant į jų paskirtį ir kitus veiksnius, valstybių ar teritorijų muitų teisė yra nustačiusi daugiau ar mažiau prekėms taikytinų muitinės procedūrų. BMK muitinės procedūra apibūdinama kaip vienas su prekėmis atliekamų muitinės sankcionuotų veiksmų. Dar tiksliau muitinės procedūrą galima apibrėžti kaip seką veiksmų, kuriuos reikia atlikti norint disponuoti įvežamomis, išvežamomis ar tranzitu per ES muitų teritoriją gabenamomis prekėmis.

BMK 4 str. 16 punkte muitinės procedūromis vadinami šie muitinės sankcionuoti veiksmai:

- išleidimas į laisvą apyvartą;
- laikinasis įvežimas;
- laikinasis įvežimas perdirbti;
- muitinės prižiūrimas perdirbimas;
- muitinis sandėliavimas;
- eksportas;
- laikinasis išvežimas perdirbti;
- tranzitas;
- muitinės procedūros įforminimas taip pat laikomas muitinės sankcionuotu veiksmu.

Sąvoka muitinės sankcionuoti veiksmai reiškia veiksmus, kuriuos asmenys, turėdami muitinės sutikimą, atlieka su muitinės prižiūrimomis prekėmis.¹⁸ Kitais muitinės sankcionuotais veiksmais BMK 4 str. įvardijami:

- prekių įvežimas į laisvąją zoną arba padėjimas į laisvąjį sandėlį;
- muitinės prižiūrimas prekių sunaikinimas;

¹⁷ 1992 m. spalio 12 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2913/92, nustatantis BMK, 37 str.

¹⁸ Sarapinienė S., Avižienis J.Š. Muitinės procedūros. – Vilnius: MRU, 2008. p. 10.

- prekių perdavimas valstybės nuosavybėn;
- prekių reeksportas iš Bendrijos muitų teritorijos.

Pagrindinis šių dviejų grupių – muitinės procedūrų ir kitų muitinės sankcionuotų veiksmų – skirtumas yra tai, jog muitinės procedūra įforminama tik pateikus muitinės deklaraciją. Kitiems muitinės sankcionuotiems veiksams įforminti dažnai pakanka paprasto fizinio veiksmo (pvz., fizinio prekių įvežimo tiesiogiai iš trečiosios šalies į laisvąją zoną) arba pranešimo muitinei apie norą taikyti atitinkamą muitinės sankcionuotą veiksmą.¹⁹

Materialiuosius objektus į ES muitų teritoriją įvežęs asmuo, arba asmuo, prisiėmęs atsakomybę už jau įvežtų materialijų objektų gabenimą muitų teritorijoje, turi juos pateikti muitinei. Šiuo asmeniu dažnai yra tarptautinio logistikos kanalo tarpininkas arba keleivis, o atskirais atvejais – pagrindinis narys. Materialieji objektai tikrinimui pateikiami muitinės įstaigose, o atskirais atvejais – kitose nustatytose vietose (laisvosiose zonose, terminaluose, muitinės nustatytose vietose).

Importuojami materialieji objektai apmokestinami importo muitais ir kitais importo mokesčiais, kuriais siekiama apsaugoti šalies rinką nuo nekokybiškų, pigių ar nepageidaujamų prekių, ginant savo gamintojų bei vartotojų interesus. Laikinais įvežant prekes arba jas įvežant perdirbti, Bendrija įgyvendina saugumo priemones reikalaujama garantijų pateikimo, papildomos informacijos apie įvežamas prekes ir jų specifiką. Išleidžiant prekes į laisvą apyvertą muitinė gali reikalauti importuotojo pateikti atitinkamus leidimus, licencijas ar kvotas. Tad prekių importas į Bendrijos muitų teritoriją nėra tik importų muitų sumokėjimas – šalia to esti susijusių muitinės formalumų gausa, kuriuos galima priskirti atskiroms muitinės procedūroms.

Eksportuojami materialieji objektai kartais taip pat apmokestinami eksporto muitais, bet pastaroji priemonė naudojama tik kai kurioms prekėms siekiant apriboti šalies gamtinių išteklių išvežimą bei papildyti valstybės biudžeto pajamas. Eksporto formalumų taip pat negalime riboti tik su prekių išvežimu iš Bendrijos muitų teritorijos, nes eksporto procedūra ir su tuo susiję muitinės formalumai atliekami prekes išvežant į Bendrijos teritorijoje esančias laisvasias zonas ir laisvuosius sandėlius ar į Bendrijos teritorijoje esančias trečiąsias ne fiskalines teritorijas (pvz. Normandijos salos) ir kitais BMK numatytais atvejais.

Tranzitu gabenami materialieji objektai gali būti apmokestinami tranzito muitais, taip siekiant apriboti nepageidaujamų prekių srautus per šalies teritoriją, saugoti aplinką bei papildyti valstybės biudžeto pajamas. Tranzito etape yra nemažai papildomų reikalavimų, pvz. pateikti garantiją, naudoti tam tikras plombas krovinius gabenančioms transporto priemonėms. Esti trys skirtingos tranzito rūšys – bendrasis, Bendrijos ir TIR tranzitas, kurie įtakoja bei formuoja šiek tiek skirtingą muitinės formalumų praktiką.

¹⁹ <http://www.cust.lt/web/guest/561>

Tarptautinio logistikos kanalo muitinės formalumai atliekami ne tik prekėms ir kroviniams, bet ir kitiems logistikos kanalu judantiems materialiesiems objektams, pirmiausiai transporto priemonėms ir keleiviams. Šie formalumai keleiviams pasireiškia kaip jų gabenamų prekių deklaravimas, vairuotojų ir kitų ES muitų sieną kertančių asmenų kontrolė pasienio, oro, jūrų postuose.

Transporto priemonės gali būti traktuojamos ir kaip prekes, krovinius ar keleivius gabenančios priemonės, ir kaip importuojamos, eksportuojamos ar tranzitu gabenamos prekės. Antruoju atveju muitinės formalumai transporto priemonėms atliekamos ta pačia tvarka, kaip ir kitoms prekėms, tačiau būtina sąlyga yra muitų sienos kirtimas. Muitinės formalumai transporto priemonėms atliekami, kai jie gabena laisvai cirkuliuojančias arba muitinės prižiūrimas prekes. Tokios transporto priemonės privalo atitikti papildomus reikalavimus kaip plombavimas, specialūs žymėjimai ir kt.

Už tai, kad prekėms taikomos muitinės procedūros reikalavimai būtų įvykdyti, atsakingas muitinės procedūros vykdytojas – asmuo, kurio vardu buvo pateikta muitinės deklaracija, arba asmuo, kuriam buvo perduotos su muitinės procedūra susijusios anksčiau minėto asmens teisės ir pareigos²⁰. Nusakant muitinės prižiūrimomis prekėmis disponuojančio asmens teises ir pareigas nurodoma, kokius veiksmus su tomis prekėmis jis gali atlikti, kokių reikalavimų atlikdamas šiuos veiksmus jis turi laikytis, kokie mokesčiai turi būti mokami, kokias garantijas būtina pateikti bei reglamentuojami kiti su muitinės procedūrų vykdymu susiję klausimai.

Norint įforminti muitinės procedūrą, prekėmis disponuojantis asmuo turi pateikti muitinės deklaraciją (su nurodyta prašoma įforminti muitinės procedūra), deklaruojamas prekes bei reikalingus muitinės procedūrai dokumentus, turėti leidimą taikyti atitinkamą procedūrą ir pateikti garantiją (jeigu jų reikia), o taip pat pateikti įrodymus, kad įvykdyti teisės aktų nustatyti procedūros taikymo reikalavimai ir netaikomi draudimai ar apribojimai, dėl kurių ši muitinės procedūra negalėtų būti įforminta.

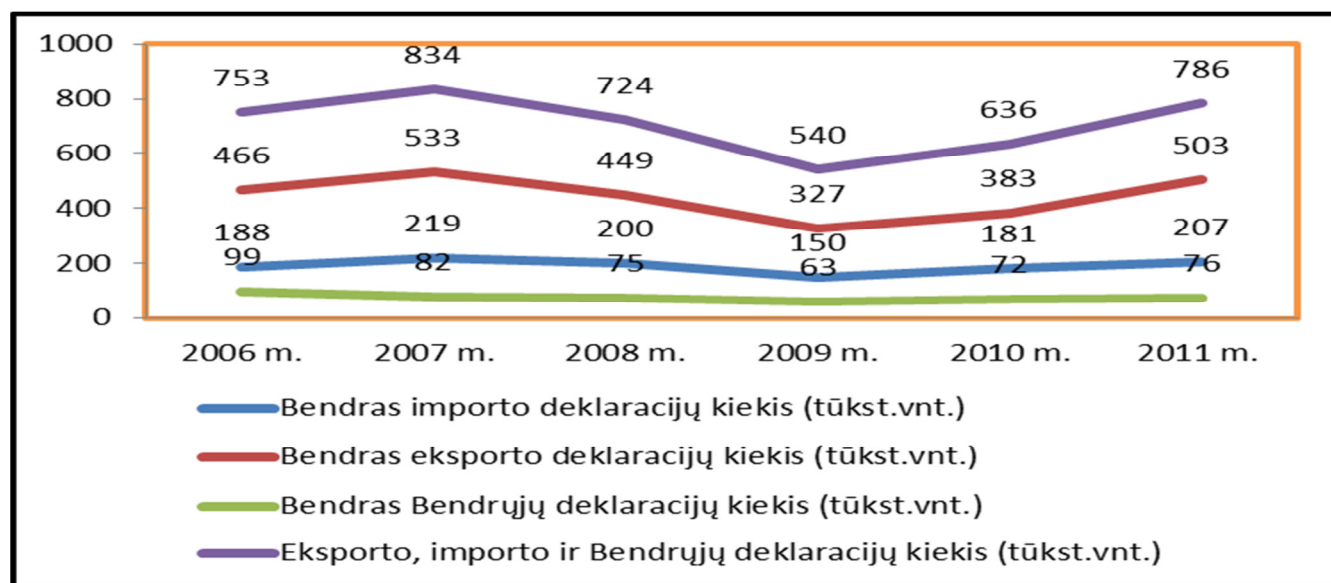
Muitinės procedūros pradžia laikomas prekių išleidimas – muitinės veiksmas, kuriuo asmeniui suteikiama teisė prekėms atlikti veiksmus, leidžiamus taikant joms įformintą muitinės procedūrą. Muitinės procedūra laikoma baigta, kai įvykdomos visos muitų teisės aktų nustatytos prievolės, susijusios su šia muitinės procedūra.²¹

Prieš įvežant prekes (krovinius) į ES muitų teritoriją arba išvežant juos iš ES muitų teritorijos turi būti pateikta išankstinė Bendroji deklaracija, kuri naudojama su saugumu ir sauga susijusiai rizikos analizei atlikti. Ši išankstinė Bendroji deklaracija turi būti pateikta naudojantis automatinio duomenų apdorojimo techninėmis priemonėmis ir visoje Bendrijoje taikomu bendru elektroninės bendrosios deklaracijos duomenų rinkiniu.

²⁰ Sarapinienė S., Avižienis J.Š. Muitinės procedūros. – Vilnius: MRU, 2008. p. 14.

²¹ Ibid. p. 15.

Lietuvoje pateikiamų Bendrųjų, importo ir bei eksporto deklaracijų skaičiaus dinamika pateikta 6 paveiksle. Žvelgiant į 2006-2011 metų (imtinai) statistika, patys gausiausi buvo 2007 metai, kada iš viso buvo pateikta 826 tūkstančiai muitinės deklaracijų. Išskiriant tarptautinio logistikos kanalo etapus, galima teigti, kad nagrinėjamu periodu eksportas yra svarbiausia muitinės atliekamų formalumų dalis.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Muitinės informacinių sistemų centro duomenis.

**6 pav. Eksporto, importo, Bendrųjų ir jų visų kartu sudėjus deklaracijų kiekis (tūkst.vnt.)
2006-2011 m.**

Muitinės priežiūra ir muitinės formalumai kiekvienoje šalyje (muitų sąjungoje) atliekami vadovaujantis toje šalyje (muitų sąjungoje) galiojančiais teisės aktais. Jie gali skirtis ir prieš gabenant krovinį tarptautiniame logistikos kanale būtina minimaliai susipažinti su muitinės priežiūros ir muitinės formalumų atlikimo tvarka išsiuntimo, paskirties ir tranzito šalyse.

Muitinės formalumų atlikime paprastai dalyvauja dvi pusės: tai materialiuosius objektus gabenantys (siunčiantys, gaunantys, perduodantys) asmenys ir keleiviai bei institucijų (muitinės, maisto ir veterinarijos tarnybos ir t.t.) įgaliojtieji atstovai.

Muitinės formalumai neišvengiami kiekviename tarptautiniame logistikos kanale. Juos atlieka pirmiausia įvairios teisės aktų įgyvendinimą kontroliuojančios institucijos (muitinė, maisto ir veterinarijos tarnyba, valstybės sienos apsaugos tarnyba ir t.t.) ir kiti kanalo nariai (vežėjai, ekspeditoriai, brokeriai, logistai, eksportuotojai ir t.t.) – remiantis muitų teisės aktų reikalavimais, jie atlieka daugybę ir įvairiausių veiksmų. Tai sąlygoja labai plačios apimties muitinės formalumų spektrą, o didžioji dalis formalumų yra atliekami deklaruojuant prekes muitinei.

1.3. Prekių deklaravimas ir atstovavimas deklaruojančioms prekes

Pagrindinė muitinės formalumų raiškos forma – prekių deklaravimas muitinei. Prekių deklaravimas – tai muitinės deklaracijos, kartu su ja privalomų pateikti dokumentų, informacijos ir deklaruojamų prekių pateikimas muitinės įstaigai, turinčiai teisę priimti atitinkamą muitinės deklaraciją.²²

Lietuvoje deklaravimo ištakos prasidėjo jau po nepriklausomybės atgavimo 1991 m. pradėjus formuoti muitinės, jau kaip nepriklausomos valstybės institucijos, pamatus. Prekių deklaravimas, kaip institutas, buvo ir iki šiol yra reikalingas dėl muitų ir mokesčių politikos įgyvendinimo, taip pat dėl sąžiningesnės, konkurencingesnės, liberalesnės ir skaidresnės tarptautinės prekybos principų realizavimo. Siekiant surinkti daugiau mokesčių, muitinė nuolat turi tobulinti deklarantų aptarnavimą ir kokybę.

Deklarantas – tai fizinis ar juridinis asmuo, disponuojantis prekėmis (kroviniais, daiktais) ir pateikiantis jas bei atitinkamą muitinės deklaraciją muitinės įstaigai. LR Muitinės įstatyme²³ prekėmis laikomi daiktai, įskaitant elektros energiją, galintys būti užsienio prekybos objektais. Tiesa, ne visos prekės privalo būti deklaruojamos muitinei. Bendrijos muitinės kodekso įgyvendinimo nuostatose yra minimos visos prekės, kurioms deklaravimas nėra būtinas – pavyzdžiui elektros energijai, vamzdiniais įvežamoms prekėms (dujos, nafta), laiškamams, atvirukams ir spaudiniams (įskaitant ir elektroninėse laikmenose), keleivių asmeniniame bagaže vežamoms prekėms ir t.t.²⁴

Lietuvos Respublikai atsikovojus laisvę 1990 m. dauguma institucijų (kaip muitinės, mokesčių ir kt.) turėjo sudėtingą užduotį – operatyviai pradėti vykdyti savo srities funkcijas, prisitaikant prie pasikeitusių rinkos sąlygų, t.y. pereinant prie laisvosios rinkos. Tų pačių metų spalio 9 d. Atkuriamasis Seimas priėmė LR muitinės laikinąjį įstatymą, kuriuo buvo atkurta Lietuvos muitinė. Po keletos dienų buvo įsteigtas Muitinės departamentas prie LR Vyriausybės ir nedelsiant pradėjo darbą.

Deklaruojant prekes muitinėje buvo reikalingos procesą reglamentuojančios normos bei taisyklės. Pirmieji teisės aktai, apibrėžiantys šiuos kontūrus, buvo dar vyriausiojo muitininko pavaduotojo 1991 m. liepos 1 d. tvirtinti „Laikini prekių ir turto gabenimo bei deklaravimo nuostatai“²⁵ bei „Krovinių deklaracijos pildymo instrukcija“²⁶. Šie dokumentai buvo paruošti atsižvelgiant į tarptautinę prekių deklaravimo tvarką bei įgalino tuo metu formuotoje Lietuvos Respublikos muitų politikoje vesti prekių importo ir eksporto apskaitą, atitinkančią tarptautinius standartus, užkardant kelią prekių gabenimo per valstybinę sieną pažeidimams bei kontrabandai.

²² Sarapinienė S., Avižienis J.Š. Muitinės procedūros. – Vilnius: MRU, 2008. p. 25.

²³ Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas // Valstybės žinios, 2004. 3 str. 2 punktą.

²⁴ Radžiukynas J. ir kt. Europos Sąjungos bendroji prekybos politika. Vilnius: MRU, 2011. p. 287.

²⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausiojo muitininko pavaduotojo patvirtinti „Laikini prekių ir turto gabenimo bei deklaravimo nuostatai // 1991, Muitinės departamento archyvas.

²⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausiojo muitininko pavaduotojo patvirtinta „Krovinių deklaracijos pildymo instrukcija“ // 1991, Muitinės departamento archyvas.

Muitinės departamentas, pasitelkęs seminarų, apmokymų ir informacijos (apie pasikeitusias prekių ir turto gabenimo bei deklaravimo nuostatas) skleidimo respublikinėje bei rajoninėje spaudoje metodus, įpareigojo muitinės inspektorius, ūkio subjektus bei jų įgaliotus asmenis per ganėtinai trumpą laiką (3 mėn.) nuo įsakymo²⁷ išleidimo susipažinti ir pradėti taikyti minėtas nuostatas.

Pagal minėtas nuostatas, prekių ir turto deklaravimą vykdė ūkio subjektai, jas įvežantys į Lietuvos Respubliką arba išvežantys iš jos. Taip pat įtvirtinta norma, jog vienam ūkio subjektui priklausančios prekės ar turtas pagal sutartis gali būti deklaruojamos kito ūkio subjekto, kuriam Muitinės departamentas pripažįsta deklaranto teises. Toks pripažinimas buvo patvirtinamas atitinkamu pažymėjimu. Jau tuo metu Muitinės departamentas oficialiai ir viešai skelbdavo ūkio subjektų sąrašą, kuriems pripažįstamos deklaranto teisės.

Ūkio subjektai, norintys gauti deklaranto teisių pripažinimą, kreipdavosi į Muitinės departamentą su prašymu, kuris turėdavo būti išnagrinėtas ne ilgiau kaip per 2 mėnesius.

Neatsiėmus pažymėjimo apie deklaranto teisių pripažinimą per 6 mėn. nuo jo išdavimo arba per vienerius metus nepradėjus vykdyti deklaranto funkcijų arba jas vykdant netinkamai, toks pažymėjimas buvo pripažįstamas negaliojančiu. [19]

Nuostatų²⁸ 4 straipsnio 3 dalis įtvirtino normą, jog deklarantai realizuoja deklaravimo teisę per jo paties įgaliotus atstovus. Muitinės įstaiga turėdavo teisę bet kada iš deklaravimą vykdančio asmens paprašyti pateikti įgaliojimą ir jeigu išskildavo abejonių dėl jo, reikalauti ūkio subjekto, kad šį asmenį pakeistų.

Nuostatose taip pat buvo įtvirtintos deklarantų teisės ir pareigos – nė viena sutartis dėl deklaravimo (tarp ūkio subjekto, kuriam priklauso prekės ar turtas ir ūkio subjekto, pripažinto muitinės ir galinčio užsiimti deklaravimu) negali tokių teisių ir pareigų riboti jokia apimtimi. [19]

Krovinio deklaracijos pildymo instrukcijoje²⁹ pirmą kartą užfiksuotos taisyklės, kuriomis buvo privalu vadovautis pildant krovinio deklaracijas eksporto, importo bei tranzito metu. Krovinio deklaracijas sudarydavo trys lapai: pirmasis ir trečiasis muitinės įstaigos naudojo muitų kontrolės vykdymui, antrasis su reikiamomis muitinės atžymomis dėl muitų kontrolės rezultatų atitekdavo deklarantui.

Krovinio deklaracija buvo pildoma kiekvienai prekių ar turto partijai, jeigu šių prekių ar turto atžvilgiu nustatytas tas pats muitų režimas. Jeigu prekių ar turto partijoje būdavo kelių pavadinimų prekės arba turtas, buvo naudojami krovinio deklaracijos papildomi lapai, kurių kiekviename

²⁷ LR Muitinės departamento įsakymas „Dėl prekių ir turto gabenimo bei deklaravimo tvarkos įgyvendinimo“ // Muitinės departamento archyvas, 1991, Nr. 111.

²⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausiojo muitininko pavaduotojo patvirtinti „Laikini prekių ir turto gabenimo bei deklaravimo nuostatai // 1991, Muitinės departamento archyvas.

²⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausiojo muitininko pavaduotojo patvirtinta „Krovinio deklaracijos pildymo instrukcija“ // 1991, Muitinės departamento archyvas.

deklaruojami dar dviejų pavadinimų prekės ar turtas. Papildomi lapai taip pat buvo pildomi trimis egzemplioriais ir pateikiami kartu su krovinio deklaracija. [20]

1991 m. liepos 30 d. Muitinės departamento išleido įsakymą, kuriame suformuota keletas pakeitimų pildant krovinio deklaracijas.³⁰

Pirmasis iš jų dėl krovinio deklaracijų spalvų: eksporto deklaracijos blankas turėjo būti mėlynas, importo – raudonas, o tranzito – žalios. Visoms joms buvo taikoma viena numeracija.

Antrasis dėl deklaracijų egzempliorių – įtvirtino taisyklę daryti muitinės atžymas tik dviejuose krovinio deklaracijos egzemplioriuose kai pirmas atitekdavo muitinės įstaigai, o antrasis deklarantui.[10]

1991 m. spalio 3 d. išleistas dar vienas Muitinės departamento įsakymas dėl prekių ir turto deklaravimo nuostatų realizavimo.³¹ Jame lanksčiau pasižiūrėta į krovinio deklaracijos reikalavimus – leista neatsižvelgti į jų spalvą, taip pat krovinio deklaracijų kserokopijų, kompiuterinių bei spaustuvinių maketų kokybę – svarbiausia, kad deklaracija išlaikytų pagrindines proporcijas ir neiškraipytų jos duomenų.

Įsakyme uždrausta Lietuvos muitinės darbuotojams pildyti importo bei eksporto deklaracijas, deklarantams kai kurias iš grafų dėl tuo metu dar nepatvirtintų muitų tarifų. Muitinės darbuotojai buvo įpareigoti pildyti tranzito deklaracijas pagal pateiktus transporto dokumentus (važtaraščius, konosamentus ir kt.).

Pradėta formuoti efektyvesnė muitinės deklaracijų sistema – įsakyta tam tikrų zonų muitinėms pateikinti krovinio deklaracijas ir/tik magnetinėse laikmenose (disketėse). [11]

1991 m. gruodžio 19 d. Muitinės departamento įsakymu³² muitinėse suformuluota prievolė įrengti 1-2 kompiuterines darbo vietas (iki 1992 m. sausio 10 d.) ir iki 1992 m. vasario 1 d. muitinėse visas krovinio deklaracijas pateikti magnetinėse laikmenose. Pagrindinis motyvas atliekant šiuos ir kitus pakeitimus buvo efektyvesnė prekių ir turto muitinėje kontrolė, glaudžiau susiejant prekių deklaravimą ir licencijavimą bei koreguojant prekių ir turto gabenimo ir deklaravimo tvarką.

Tą pačią dieną buvo išleisti ir patvirtinti Lietuvos Respublikos Muitinės departamento Vyriausiojo muitininko pavaduotojo komentarai dėl laikinų prekių ir turto gabenimo bei deklaravimo nuostatų.

Juose pirmą kartą aiškiai apibendrinti muitinės kontrolei būtini pateikti dokumentai ir deklaruojamos prekės. Tai krovinio deklaracija, licencija (jei prekės licencijuojamos), leidimas (jei prekei įvežti reikalingas specialūs leidimai), transporto dokumentai (važtaraščiai ir kt.), kontraktas (jei

³⁰ Lietuvos Respublikos Muitinės departamento įsakymas „Dėl prekių ir turto deklaravimo įgyvendinimo“ // Valstybės žinios, 1991, Nr. 133.

³¹ Lietuvos Respublikos Muitinės departamento įsakymas „Dėl prekių ir turto deklaravimo nuostatų realizavimo“ // Valstybės žinios, 1991, Nr. 195.

³² Lietuvos Respublikos Muitinės departamento įsakymas „Dėl prekių ir turto gabenimo bei deklaravimo“ // Valstybės žinios, 1991, Nr. 267.

numatoma, kad prekybinė operacija bus atliekama laisvai konvertuojama valiuta), kilmės sertifikatai (jei būtina identifikuoti prekių kilmę), ūkio subjekto registravimo dokumentai (jei būtina identifikuoti patį subjektą ir/ar jo veiklą).

Įvesta deklaracijų egzempliorių žymėjimo tvarka abėcėles raidėmis. Raidė A buvo žymimas pirmasis egzempliorius pasienio muitinei, raidė B – antrasis egzempliorius ūkio subjektui, C – trečiasis egzempliorius vidinei muitinei bei D – ketvirtasis egzempliorius, užpildytas rusų, anglų ar prancūzų kalba bei skirtas tuometinei SSSR muitinei. [21]

Sekantis deklaravimo instituto etapas buvo 1993 m., nes buvo priimti nauji prekių deklaravimo ir muitinio tikrinimo nuostatai³³. Jie buvo išsamesni ir detaliau reglamentavo šią sritį, įnešdami tam tikrų naujovių.

Viena svarbesnių naujovių – muitinės tarpininko instituto oficialus įteisinimas ir išsamus jo reglamentavimas. Iki tol buvusiuose teisės aktuose galima pastebėti muitinės tarpininko, kaip paslaugas kitiems ūkio subjektams teikiančio subjekto, užuomazgų. Jau minėta, kad ūkio subjektams, norintiems deklaruoti prekes už kitus asmenis, buvo suteikiamas Muitinės departamento leidimas verstis šia veikla. 1993 m. nuostatuose yra įtvirtinta, jog asmenims, norintiems teikti deklaravimo paslaugas, muitinė suteikia muitinės tarpininko statusą. [25] Muitinės tarpininko teisės, pareigos, registravimas ir likvidavimas buvo reglamentuojami Muitinės departamento 1994 m. patvirtintais Muitinės tarpininko nuostatais.³⁴

1993 m. nuostatose buvo pateikta ir muitinės tarpininko sąvoka – asmuo, turintis teisę pagal sutartį deklaruoti kitų asmenų prekes.³⁵ 1994 m. nutarime dėl muitinės tarpininkų nuostatų patvirtinimo 2 punkte sutinkamas jau platesnis jo apibrėžimas - „*muitinės tarpininkas - tai Lietuvos Respublikoje įregistruotas juridinis asmuo arba neturintis juridinio asmens statuso ūkio subjektas, kuris pagal raštišką sutartį arba raštišką įgaliojimą atstovauja kitiems asmenims deklaruojant prekes muitinei ir pateikiant jas muitiniam įforminimui, taip pat LR įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka atliekant kitus su prekių deklaravimu ir pateikimu muitiniam įforminimui susijusius veiksmus, kuriuos atlikti turi teisę deklarantas arba jo įgaliotas asmuo*“.³⁶

Taigi galime išskirti ir keletą naujų bruožų lyginant deklaravimą iki įteisinant muitinės tarpininko institutą bei po jo. Pirmiausia paslaugas jau gali teikti ne tik juridiniai, bet ir neturintys tokio statuso asmenys. Taip buvo išplėsta deklaravimo ir prekių pateikimo muitiniam įforminimui veikla ir fiziniams asmenims, individulioms įmonėms.

Iki tol deklaruoti prekes už kitus ūkio subjektus dažniausiai buvo galima sudarant raštišką sutartį, o apibrėžime įteisintas ir raštiškas įgaliojimas.

³³ Prekių deklaravimo ir muitinio tikrinimo nuostatai // Valstybės žinios, 1993, Nr. 36-816.

³⁴ LR Vyriausybės nutarimas dėl muitinės tarpininkų nuostatų patvirtinimo // Valstybės žinios, 1994, Nr. 86-1569.

³⁵ Prekių deklaravimo ir muitinio tikrinimo nuostatai // Valstybės žinios, 1993 – Bendroji dalis, 2 punktas

³⁶ LR Vyriausybės nutarimas dėl muitinės tarpininkų nuostatų patvirtinimo // Valstybės žinios. – Bendroji dalis, 2 punktas.

Dar vienas skirtumas – išplėstas deklaravimo, kaip paslaugos, pobūdis. Apibrėžime šalia prekių deklaravimo muitinei yra įtraukti ir kiti su prekių deklaravimu ir pateikimu muitiniam įforminimui susiję veiksmai, kuriuos atlikti turi teisę deklarantas arba jo įgaliotas asmuo.

Sugrįžtant prie deklaravimo instituto, svarbu paminėti, jog 1993 m. nuostatose reglamentuojamas ne tik prekių/krovinių, bet ir keleivių gabenamų daiktų deklaravimas. Prekes privalėjo deklaruoti Lietuvos Respublikoje registruoti asmenys, tuo tarpu keleivių daiktus patys keleiviai neatsižvelgiant į pilietybę ir jų gyvenamąją vietą.

Keleiviai, deklaruodami daiktus, galėjo rinktis vieną iš dviejų kanalų – žalią arba raudoną – tai dar vienas didelis pasikeitimas lyginant nuostatas su iki 1993 m. išleistais teisės aktais. Pasirinkęs žaliąjį kanalą, keleivis deklaruodavo negabenąs daiktų, kurių kiekis yra didesnis už nustatytąsias įvežimo (išvežimo) normas, už kuriuos nustatyti importo (eksporto) muitai ir mokesčiai arba kuriems taikomi įvežimo (išvežimo) draudimai bei apribojimai. Raudonasis kanalas buvo pasirenkamas kai leidžiami gabenti daiktai, kurių kiekis yra didesnis už nustatytąsias įvežimo (išvežimo) normas, už kuriuos nustatyti importo (eksporto) muitai ir mokesčiai ar kuriems taikomi įvežimo (išvežimo) draudimai bei apribojimai.

Norint deklaruoti prekes (daiktus) raštu, muitinės įstaigai informacija apie jas turėjo būti pateikiama nustatytos formos muitinės deklaracijoje: krovinio deklaracijoje arba keleivio deklaracijoje, priklausomai ar tai gabenamos prekės, ar daiktai.

Krovinio deklaracijos pildymo instrukcijos, lyginant 1991 ir 1993 m. leidimus, taip pat skiriasi tam tikromis nuostatomis bei apimtimi.

Naujesnioji redakcija apima daugiau muitinės procedūrų (tokių kaip muitinis sandėliavimas, laikinasis įvežimas ar išvežimas).

Papildomai pridėta specifikacijos lapų pildymo instrukcija. Specifikacija – tai yra detalus prekių deklaruojamų prekių aprašymas ir ji reikalinga importuojant vidaus vartojimui, laikinai įvežant, negrąžinamai eksportuojant, laikinai išvežant Lietuvos, deklaruojant tranzitu gabenamas prekes bei tuo atveju kaip pats deklarantas nori detaliau aprašyti prekes, kurioms buvo taikomas tas pats LR muitų tarifų nomenklatūros kodas.

1995 m. sausio 1 d. krovinio deklaraciją keitė Bendrasis dokumentas, tai oficialiai galime laikyti krovinio deklaracijos gyvavimo pabaiga. Nuo 1995 m. sausio 1 d. visuose Muitinės departamento žinybiniuose aktuose žodžius „krovinio deklaracija“ keitė žodžiai „Bendrojo dokumento rinkinys“, muitinio tranzito procedūros atveju – žodžius „tranzito krovinio deklaracija“ pakeitė žodžiai, atitinkamai, „tranzito Bendrasis rinkinys“ arba „krovinio lydraštis“ (įforminant muitinio tranzito procedūrą supaprastinta tvarka).

Lietuvai ruošiantis integruotis į ES, 1999 m. buvo patvirtintos išsamios Bendrojo dokumento pildymo instrukcijos, galiojusios beveik penketą metų su tam tikrais papildymais ir pakeitimais.

Ruošiant šias instrukcijas buvo atsižvelgiama į Europos Bendrijų Komisijos 1993 m. liepos 2 d. reglamentą Nr. 2454/93/EEB „Dėl Tarybos reglamento Nr. 2913/92/EEB „Dėl Bendrijų muitinės kodekso patvirtinimo“ įgyvendinimo nuostatų“.

Bendrasis dokumentas galėjo būti pateikiamas kartu su jo papildomaisiais arba specifikacijos lapais arba krovimo sąrašais. Šie dokumentai buvo komplektuojami į tokius rinkinius: nesutrumpintą, eksporto, eksporto ir tranzito, tranzito, importo. Minėti rinkiniai galėjo būti sudaryti iš viengubo arba dvigubo panaudojimo egzempliorių. Bendrojo dokumento ir jo papildomųjų lapų viengubo panaudojimo egzempliorių nesutrumpintą rinkinį sudarydavo 8 egzemplioriai.

Krovimo sąrašų rinkiniai buvo naudojami tais atvejais, kai viename bendrojo dokumento eksporto ir tranzito arba tranzito rinkininyje deklaruojamos daugiau kaip keturių pavadinimų akcizais neapmokestinamos prekės, jeigu joms pridėtinės vertės mokesčio lengvatos netaikomos arba jeigu visoms prekėms taikoma ta pati pridėtinės vertės mokesčio lengvata. Krovimo sąrašų rinkinį sudarė 4 egzemplioriai.

Nesutrumpintas bendrojo dokumento ir jo papildomųjų lapų viengubo panaudojimo egzempliorių rinkinys Lietuvos Respublikos muitinėje skirtas tik mokymo tikslams. Deklaranto arba muitinės procedūros vykdytojo pageidavimu galima buvo naudoti sutrumpintus rinkinius:

1. Eksporto: 1, 2 ir 3 egzemplioriai;
2. Eksporto ir tranzito: 1, 2, 3, 4, 5 ir 7 egzemplioriai;
3. Tranzito: 1, 4, 5 ir 7 egzemplioriai;
4. Importo: 6, 7 ir 8 egzemplioriai.³⁷

2004 m. Lietuvai įstojus į ES prasidėjo naujas LR muitinės etapas. Tais metais išleistas LR muitinės įstatymas jau buvo suderintas su Bendrijos muitinės kodeksu, kartu ir prekių deklaravimo nuostatos. Bendrąjį dokumentą keitė Bendrasis administracinis dokumentas.

Šiuo metu deklaruojamos prekės turi būti pateikiamos muitinės įstaigai jos darbo atitinkamoje muitinio tikrinimo vietoje laiku, kuris yra nustatomas Muitinės departamento generalinio direktoriaus arba jo įgalioto teritorinės muitinės viršininko. Prekes galima deklaruoti trimis būdais:

- raštu;
- žodžiu arba veiksniu, kuriuo asmuo, turintis disponavimo prekėmis teisę, pareiškia norą pateikti jas muitinės procedūrai arba kitam muitinės sankcionuotam veiksmui įforminti;
- naudojantis automatinio duomenų apdorojimo techninėmis priemonėmis (elektroninio deklaravimo būdu).³⁸

³⁷ Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktoriaus įsakymas „Dėl Bendrojo dokumento pildymo instrukcijos patvirtinimo // Valstybės žinios, 1999, Nr. 331.

³⁸ Ibid. p. 27.

Naudojantis pirmuoju būdu muitinei pateikiamas nustatyta tvarka užpildytas bendrasis administracinis dokumentas (*angl.* Single Administrative Document – SAD). Tai Bendrijos muitinės kodekso įgyvendinimo nuostatų 31 priede pateiktas nustatytos formos dokumentas (muitinės deklaracija), kuriame nurodomi muitinės reikalaujami duomenys apie deklaranto pasirinktai muitinės procedūrai arba kitam muitinės sankcionuotam veiksmui įforminti pateikiamos prekės.

Lietuvos Respublikoje šis dokumentas pildomas vadovaujantis Muitinės departamento generalinio direktoriaus patvirtinta Bendrojo administracinio dokumento pildymo instrukcija.

Muitinės deklaraciją ir prekes (krovinius, daiktus) muitinės įstaigai turi teisę pateikti bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, disponuojantis šiais materialiais objektais (importuojantis, eksportuojantis, įvežantis į muitų teritoriją, išvežantis iš muitų teritorijos). Toks asmuo vadinamas deklarantu.

Bendrijos muitinės kodekso 4 str. 18 skirsnyje pateiktas oficialus deklaranto apibrėžimas - deklarantas yra asmuo, pateikiantis muitinės deklaraciją savo vardu, arba asmuo, kurio vardu ši deklaracija pateikiama. Prekių deklaravimo veiksmus gali atlikti pats ūkio subjektas, jo atstovas (įgaliotas darbuotojas), arba fizinio ar juridinio asmens, pateikiančio deklaraciją kito asmens vardu, atstovas (įgaliotas darbuotojas). Jei rašytinę muitinės deklaraciją teikiantis asmuo (deklarantas) yra juridinis asmuo, tai muitinės deklaraciją jo vardu teikiantis deklaranto darbuotojas arba kitas fizinis asmuo privalo turėti, ir muitinei reikalaujant, pateikti dokumentus, liudijančius, kad jis turi teisę deklaruoti prekes deklaranto vardu, pateikti jas muitinei tikrinti, o taip pat dalyvauti prekių muitinio tikrinimo metu.

Pasitaiko atvejų kai deklarantai nenori deklaruoti siunčiamų ir/ar gaunamų prekių, nes tai daro retai, ir neturi šiam darbui profesionaliai ir tinkamai parengtų specialistų. Pastarieji nesugeba deklaruoti prekių dėl geografinių (nes tarkime prekės gali būti tokioje vietoje kaip jūrų uostas, oro uostas, o jie patys įsikūrę kituose miestuose), laiko (jeigu vienu metu skirtingose vietose gaunamos prekės) ir kitų kliūčių deklarantai negali ir/ar nenori deklaruoti prekių muitinei.

ES lygmeniu šią problemą bandoma spręsti įvedant supaprastintas muitinės procedūras, taikant išimtis, lengvatas ir kitais būdais. Vienas pagrindinių būdų – įgaliotojo ekonominių operacijų vykdytojo statuso suteikimas deklarantui, kad pastarasis kuo daugiau formalumų atliktų naudodamasis informacinėmis technologijomis mažinant rašytinių dokumentų skaičių ir su tuo susijusias darbo sąnaudas.

Ekonominių operacijų vykdytojas – asmuo, kurio vykdomai profesinei ūkinei veiklai taikomi muitų teisės aktai. Tai tokie tarptautinio logistikos kanalo pagrindiniai nariai kaip gamintojai, importuotojai ir pan. bei tarpininkai, tokie kaip vežėjai, ekspeditoriai, muitinės tarpininkai ir t.t.

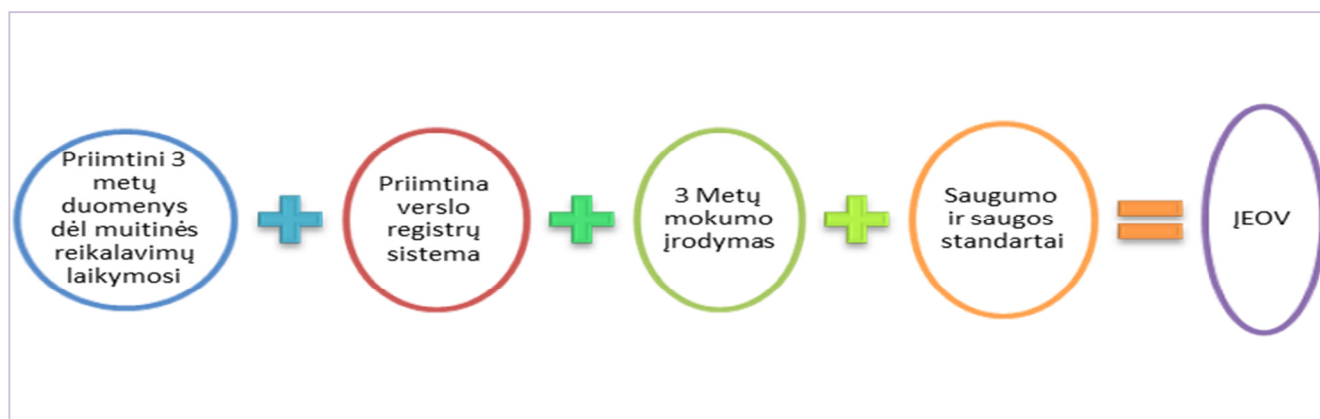
Nuo 2008 m. sausio 1 d. įsigaliojo nuostatos dėl įgaliotųjų ekonominių operacijų vykdytojų Bendrijos muitų teritorijoje. Įgaliotasis ekonominių operacijų vykdytojas (İEOV) (*angl.* Authorised Economic Operator, trump. AEO) – tai asmuo, kuris vykdo veiklą, reguliuojamą teisės aktų, ir kuris,

būdamas patikimas muitinės partneris, įgyja teisę naudotis palankesnėmis muitinio tikrinimo sąlygomis ir/arba muitinės veiklos taisyklėse numatytais supaprastinimais visose ES šalyse.

Ūkio subjektai, vykdančys ekonomines operacijas, gali pretenduoti į vieną iš trijų įgaliotų ekonominių operacijų vykdytojų sertifikato rūšių:

- muitinės formalumų supaprastinimas (*angl.* AEO Customs Simplifications – AEOC) – suteikiamas ekonominių operacijų vykdytojams, norintiems naudotis muitinės veiklos taisyklėse numatytais supaprastinimais ir atitinkantiems nustatytus reikalavimus;
- saugumas ir sauga (*angl.* AEO Safety and Security – AEOS) – išduodamas ekonominių operacijų vykdytojams, pageidaujantiems naudotis palankesnėmis muitinio tikrinimo, susijusio su sauga, sąlygomis prekes įvežant į Bendrijos muitų teritoriją arba išvežant iš jos;
- muitinės formalumų supaprastinimas/saugumas ir sauga (*angl.* AEO Customs Simplifications/Safety and Security – AEOF) – išduodamas ekonominių operacijų vykdytojams, pageidaujantiems naudotis muitinės formalumų supaprastinimais ir palankesnėmis muitinio tikrinimo, susijusio su sauga, sąlygomis bei atitinkantiems nustatytus reikalavimus.

Pagal Modernizuoto muitinės kodekso 14 straipsnį, ĮEOV statusas suteikiamas remiantis 4 kriterijais. Supaprastinta kriterijų, norint tapti ĮEOV, schema pateikta 7 pav.

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

7 pav. Įgaliotojo ekonominių operacijų vykdytojo kriterijų schema

Pirmasis jų – duomenys apie muitinės nustatytų reikalavimų laikymąsi yra priimtini bei atspindi, kaip su pretendentu į ĮEOV sertifikatą susiję asmenys laikosi nustatytų reikalavimų.

Jei ūkio subjektas (pareiškėjas gauti ĮEOV sertifikatą), jam vadovaujantis asmuo, jo valdymą kontroliuojantys asmenys, asmuo, pareiškėjo paskirtas atsakingu už muitinės klausimus, kai kuriais atvejais ir pareiškėjo teisinis atstovas muitinės klausimais per paskutinius trejus metus iki prašymo pateikimo nėra šturkščiai arba pakartotinai pažeidęs muitinės veiklos taisyklių, tai duomenys apie

muitinės nustatytų reikalavimų laikymąsi laikomi priimtinais ir laikoma, kad pirmasis kriterijus atitinka reikalavimus ir laikomas priimtinu.

Tačiau duomenys apie muitinės nustatytų reikalavimų laikymąsi gali būti laikomi priimtinais ir tais atvejais, kada ūkio subjekto ir/ar aukščiau nurodytų asmenų padarytas pažeidimas nėra reikšmingas atsižvelgiant į muitinės prižiūrimų operacijų skaičių ar apimtį, ir nekyla abejonių dėl pareiškėjo sąžiningumo, neišvengiant kompetentingos muitinės įstaigos nuomonės.

Antrasis kriterijus – priimtina verslo ir, atitinkamais atvejais, transporto registrų tvarkymo sistema, sudaranti galimybes atlikti atitinkamą muitinį tikrinimą, kuris atspindi pretendento į ĮEOV sertifikatą veikloje naudojamų registrų/apskaitos/logistikos/informacijos saugojimo ir kitų sistemų priimtinumą.

Norint atitikti šį kriterijų, pareiškėjas turi naudoti apskaitos sistemą, atitinkančią toje valstybėje narėje, kurioje laikomi jo apskaitos registrai, taikomus bendrai pripažintus apskaitos principus ir palengvinančią audito metodais pagrįstą muitinį tikrinimą. Ūkio subjektas turi suteikti muitinei fizinę ar elektroninę prieigą prie muitinės prižiūrimos veiklos arba atitinkamais atvejais transporto veiklos registrų.

Pretendentas privalo naudoti logistikos sistemą, skiriančią Bendrijos ir ne Bendrijos prekes, o taip pat turėti administracinę organizaciją, atitinkančią jo verslo pobūdį bei apimtį ir tinkamą prekių srautams valdyti, vykdyti vidaus kontrolę, gebančią išsiaiškinti neteisėtus ar reikalavimų neatitinkančius sandorius. Pavyzdys galėtų būti, jeigu įmonė perka žaliavas iš Bendrijos ir trečiųjų šalių, šios žaliavos turėtų būti atskirtos tiek fiziškai, tiek apskaitos sistemose. Matome, kad šie tikrai aukšti reikalavimai, taikomi logistinėms operacijoms, atliekamoms su tarptautiniame logistikos kanale gabenamais materialiais objektais.

Pretendentai į ĮEOV sertifikatą privalo užtikrinti, kad jų pačių darbuotojai suvoktų būtinybę informuoti muitinę apie atvejus, kai išaiškėja reikalavimų laikymosi sunkumai, ir tinkamu būdu informuoti muitinę apie tokius atvejus. Ūkio subjektas taip pat privalo taikyti tinkamas informacijos technologijų apsaugos priemones, skirtas jo kompiuterinei sistemai apsaugoti nuo neteisėto įsilaužimo ir saugiam ūkio subjekto dokumentų laikymui bei apdorojimui.

Antrasis kriterijus griežtai reikalauja taikyti priimtiną procedūrą, taikomas naudojantis licencijomis ir leidimais, susijusiais su prekybos politikos priemonėmis arba su prekyba žemės ūkio produktais, o taip pat taikyti priimtiną ūkio subjekto apskaitos registrų ir informacijos saugumo bei apsaugos nuo informacijos praradimo procedūrą.

Matome, jog antrasis kriterijus detalioje reguliuoja verslo apskaitos procedūras, o norint atitikti visus reikalavimus be išimčių, ĮEOV statuso siekiantys ūkio subjektai privalo tinkamai administruoti tarptautinio logistikos kanalo materialų ir informacinį srautą.

Trečiasis kriterijus susijęs su ūkio subjekto mokumu. Pastarasis laikomas įvykdytu, jei galima įrodyti įmonės mokumą per paskutiniuosius trejus metus. Mokumu laikoma gera finansinė ūkio subjekto padėtis, leidžianti jam įvykdyti savo įsipareigojimus, deramai atsižvelgus į jo vykdomos komercinės veiklos ypatumus. Taigi, pirmajam ir trečiajam kriterijams yra taikomi tie patys 3 metų terminai mokumo bei duomenų apie muitinės nustatytų reikalavimų laikymąsi.

Ketvirtasis kriterijus skirtas saugai ir saugumui. Šis kriterijus savo detalumu labai artimas antrajam dėl reikalavimų gausos, grįžtumo ir jų įvairovės, tiesa jau kitoje saugos ir saugumo srityje.

Pirmiausia, saugos ir saugumo reikalavimai yra nukreipiami ūkio subjekto pastatams, kuriuose naudojantis IEOV sertifikatu numatoma atlikti operacijas. Jie turi būti pastatyti iš medžiagų, kliudančių neteisėtai patekti į vidų ir apsaugančių nuo neteisėto įsilaužimo. Dar turi būti įdiegtos tinkamos įėjimo ar įvažiavimo kontrolės priemonės, užkertančios kelią bandymams neteisėtai patekti į krovos vietas, krovimo dokus ar krovinių saugojimo vietas.

Tvarkant prekes privaloma taikyti priemones, kurios neleistų papildomai jų pakrauti, atidaryti tam tikrus krovinio vienetų, pakeisti ar paimiti kokių nors kroviniuose esančių sudėtinių medžiagų.

Atitinkamais atvejais taikomos naudojimosi importo ir (arba) eksporto licencijomis, susijusiomis su draudimais ir apribojimais, procedūros, skiriančios kontroliuojamas prekes nuo kitų prekių.

Ūkio subjektas privalo įgyvendinti priemones, leidžiančias tiksliai nustatyti jo verslo partnerių tapatybę, taip užtikrinant tarptautinės tiekimo grandinės saugumą.

Vadovaujantis galiojančiais teisės aktais ūkio subjektas privalo periodiškai tikrinti darbuotojų patikimumą, o taip pat atlikti patikrinimą asmenų, ketinančių įsidarbinti ir bendrovėje dirbti saugumo požiūriu svarbų darbą. Ūkio subjektas turi užtikrinti, kad atitinkami jo darbuotojai dalyvautų informuotumo apie saugumą didinimo programose.

Šiuo metu Lietuvos Respublikoje IEOV sertifikatus turi įgyję 22 įmonės. Jų sąrašas pateikiamas pirmame priede.

Pirmasis IEOV sertifikatas Lietuvoje buvo išduotas 2009 m. sausio 14 d. AB „Mažeikių nafta“ (dabar AB „Orlen Lietuva“). Šiai kompanijai buvo suteiktas AEOF – muitinės formalumų supaprastinimo/saugumo ir saugos sertifikatas. Iki dabar šį sertifikatą įgyjo dar 15 Lietuvos įmonių (UAB „APL AGENCIES“, UAB „MAXIMA LT“, UAB „Baltic Air logistics“, UAB „DHL Lietuva“, UAB „Philip Morris Lietuva“, UAB „CMA CGM LIETUVA“, UAB „Containership“, UAB „Eurovudas“, UAB „Magnus logistics“, UAB „Rhenus svoris“, UAB „Schenker“, UAB „Skubios siuntos“, UAB „TNT“, UAB „Trivilita“ ir UAB „Bretalita“). Pagal Europos Komisijos duomenų bazę penki ūkio subjektai Lietuvoje turi AEOC – muitinės formalumų supaprastinimo sertifikatus: UAB „Aktoma“, UAB „Globay“, UAB „AD REM“, UAB „Deklora“ ir ūkio subjektas, kurio duomenys neskelbiami.

Vienintelis ūkio subjektas Lietuvoje UAB „DPD Lietuva“ turi AEOS – saugumo ir saugos sertifikatą.

Žvelgiant į šių įmonių veiklos aprašymus, galima patvirtinti, kad dauguma iš jų yra logistines paslaugas pagrindiniams TLK nariams teikiantys ūkio subjektai, pradedant vežėjais (UAB „Schenker“), ekspeditoriais („Magnus logistics“), siuntų gabentojais (UAB „Skubios siuntos“) ir baigiant muitinės tarpininkais (UAB „Aktoma“). Tik 5 iš 22 įmonių užsiima gamybine/prekybine veikla.

ĮEOV statusą gali turėti ne tik tarptautinės kompanijos, bet ir mažos bei vidutinės įmonės ką mums parodo ir Lietuvoje susiklosčiusi situacija. Prekes iš gamintojo pirkėjui gabena ne viena įmonė, todėl svarbu užtikrinti, kad visa prekių gabenimo grandis būtų saugi. Šioje grandinėje mažos ir vidutinės įmonės prisideda svariai, nes joms tenka didžioji dalis operacijų.

Darytina prielaida, jog gamybinio/prekybinio tipo įmonėms Lietuvoje įgyti ĮEOV statusą yra sudėtingiau, galbūt dėl prekių/žaliavų įvairovės, gamybinių operacijų gausos, prekybinės strategijos ir kt. priežasčių. Žvelgiant iš logistines paslaugas teikiančių ūkio subjektų perspektyvos, jų veiklos sritys siauresnės, o įgytas sertifikatas suteikia konkurencinį pranašumą ne tik vietinėse, bet ir tarptautinėse rinkose, todėl jų Lietuvoje yra triskart daugiau nei gamybininkų ar prekybininkų. Taigi nedaugelis ūkio subjektų pajėgūs tenkinti visus keturis pretendams į ĮEOV sertifikatus taikomus bendruosius kriterijus.

Pastebima nauda, kurią verslo partneriams gali suteikti ĮEOV statusas, – tai greitesnis mažos rizikos krovinių judėjimas per muitinę, didesnis saugumo lygmuo, su patikimesniu saugumu susijusios optimalios tiekimo grandinės sąnaudos, tvaresnės organizacijos reputacija, palankesnės verslo galimybės, glaudesnis ūkio subjektų ir muitinės administracijos bendravimas.

ĮEOV sertifikatą turintys ūkio subjektai visoje ES vertinami kaip patikimi ir saugios rinkos dalyviai. Kartą įrodžius savo patikimumą šiam stautusai gauti, ūkio subjektai nebeturi to daryti dar kartą arba reguliariai. Taip suteikiama galimybė naudotis įvairiomis lengvatomis, susijusiomis su muitinės procedūromis ir prekių gabenimu per ES muitų sieną. ĮEOV sertifikatų turėtojams nereikia stovėti eilėse prie ES sienų, kadangi jų krovinyms yra tikrinamas rečiau, o atrinkus jį suteikiama pirmumo teisė. Vienoje ES valstybėje išduotą ĮEOV sertifikatą pripažįsta ir kitos ES valstybės. Tikimasi, kad ateityje šiuos sertifikatus pripažins ir Pasaulio muitinių organizacijos narės bei kitos valstybės.

Turėdami ĮEOV sertifikatą, tarptautiniame logistikos kanale įgyją pranašumų lyginant su kitais ekspeditoriais, brokeriais, deklarantais ir kt. tokio statuso neturinčiais. Kai kurios iš kompanijų geba teikti kompleksines logistines paslaugas kaip prekių pervežimai, sandėliavimas, draudimas, jų deklaravimas ir t.t.

Tarptautinio logistikos kanalo pagrindiniai nariai neretai patys nedeklaruoja savo prekių ir neatlieka muitinės formalumų. Prie jų galime priskirti tiek vežėjus, logistikos kompanijas, ekspeditorius, tiek ir prekių siuntėjus bei gavėjus. Taigi visuose etapuose būtini TLK narių atstovai muitinėse, gebantys tinkamai ir efektyviai atlikti muitinės formalumus. Tai gali būti muitinės tarpininkas ar kitas ūkio subjektas.

Muitinės tarpininko (ar kito tarptautinio logistikos kanalo subjekto atstovo muitinėje) vaidmuo kanale, jo teikiamos paslaugos ir sąveika su kitais subjektais priklauso nuo daugelio faktorių (šalies, kurioje susiklosto atstovavimo santykiai, atstovavimo būdo, šalies atstovavimo sąlygų, aptarnaujamo krovinio ir t. t.).

Deklaruojant prekes muitinei ir atliekant kitus su tuo susijusius formalumus, deklarantams suteikiama galimybė naudotis atstovavimo instituto privalumais. Asmuo gali būti atstovaujamas muitinėje jo paties arba jį atstovaujančiojo vardu. Išsamiau tiesioginį ir netiesioginį atstovavimą muitinėje, tarpininkų tipus, prekių deklaravimo Lietuvos muitinėje ypatumus, jo reglamentavimą Lietuvoje ir kitus su deklaravimu muitinėje susijusius klausimus aptarsime sekančiame skyriuje.

2. ATSTOVAVIMO MUITINĖJE REGLAMENTAVIMAS IR REALIZAVIMAS

2.1. Tiesioginis ir netiesioginis atstovavimas muitinėje

Tarptautinio logistikos kanalo tarpininkai – tai logistines paslaugas logistikos kanalo subjektams teikiantys asmenys – vežėjai, ekspeditoriai, muitinės tarpininkai, draudimo brokeriai ir kiti.

Tarptautinio logistikos kanalo tarpininkai skirstomi pagal du požymius:³⁹

- ✓ kieno vardu veikia tarpininkas;
- ✓ kieno sąskaita veikia tarpininkas.

Tarptautiniame logistikos kanale išskiriami keturi tarpininkų tipai:⁴⁰

- Dileriai – tarpininkai, veikiantys savo vardu ir savo sąskaita;
- Distributoriai – tarpininkai, veikiantys kito vardu ir savo sąskaita;
- Komisionieriai – tarpininkai, veikiantys savo vardu ir kito sąskaita;
- Brokeriai (agentai) – tarpininkai, veikiantys kito vardu ir kito sąskaita.

	Dileriai	Distributoriai	Komisionieriai	Brokeriai (agentai)
Kieno vardu veikia	Savo	Kito	Savo	Kito
Kieno sąskaita veikia	Savo	Savo	Kito	Kito
Tipai	Išskirtiniai ir autorizuoti	-	-	Universalieji ir generaliniai
Kiti svarbūs požymiai	Pastebimiausi eksporto tarptautiniame logistikos kanale	Svarbūs didmeninėje/ mažmeninėje prekyboje	Veiklos pagrindas- pavidimo sutartis	Igaliojimų spektras apribotas pavidimo sutarties

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

1 lent. TLK tarpininkų tipai bei jų palyginimas

Dileriai dažniausiai sutinkami didmeninėje prekyboje, nors pastarieji taip pat gali veikti ir kitose srityse, įskaitant tarptautinę prekybą ir tarptautinę logistiką.

Dileriai paprastai veikia TLK importo etape (turėdami prekių paskirstymo tinklą), nors dilerių paslaugomis naudojamosi ir eksporto etape (prekių gavėjo šalyje) ir labai epizodiškai tranzito etape.

Dileriai skirstomi į išskirtinius ir autorizuotus dilerius. Išskirtiniai dileriai – tai tarptautinio logistikos kanalo tarpininkai, kurie yra vieninteliai atstovai tam tikroje pasaulio rinkos dalyje (teritorijoje) ir/ar turi tam tikras išskirtines teises disponuoti materialiais objektais, teikti paslaugas (taip pat ir logistines) ar atlikti kitus veiksmus. Tam tikroje pasaulio rinkos dalyje ar teritorijoje veikia vienintelis dileris.

³⁹Urbonas J.A. Tarptautinė logistika: teorija ir praktika. – Kaunas: Technologija, 2005, p. 102.

⁴⁰Urbonas J.A. Tarptautinė logistika: teorija ir praktika. – Kaunas: Technologija, 2005, p. 102.

Autorizuoti dileriai dažniausiai dirba franšizės sąlygomis ir jų konkrečioje pasaulinės rinkos dalyje ar teritorijoje gali būti ne vienas. Franšizės sutartimi viena šalis (teisių turėtojas) įsipareigoja perduoti už atlyginimą kitai šaliai (naudotojui) tam tikram terminui arba neterminuotai teisę naudotis verslo tikslais išimtinių teisių, priklausančių teisių turėtojui, visuma (teise į firmos vardą, teise į prekių ar paslaugų ženklą, teise į saugomą komercinę (gamybinę) informaciją ir kt.), o kita šalis įsipareigoja už tai mokėti sutartyje nustatytą atlyginimą.⁴¹

Dileriams priskiriami ir ūkio subjektai – tarptautinio logistikos kanalo tarpininkai, atstovaujantys kitus asmenis muitinėje, kai jie tai daro savo vardu ir savo sąskaita.

Kita plačiai išplitusi tarpininkavimo forma – distribucija. Distributoriai veikia kito ūkio subjekto vardu ir savo sąskaita. Išlaidos dengiamos iš kainų, kurias už parduodamas prekes, suteikiamas paslaugas ir/ar atliekamus pavedimus gauna distributorius ir asmuo, kieno vardu jis veikia, skirtumo, kitaip tariant išlaidoms padengti yra panaudojama jų (distributorių) gaunamų pajamų dalis. Distributorius tampa iš ūkio subjekto perimtų prekių bei paslaugų savininku, tačiau tuo pat metu jis privalo pagal sutartį vykdyti nurodytas ūkio subjekto sąlygas bei reikalavimus.

Distribucija plačiai taikoma didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje bei kitose veiklos srityse, ypač aktualiai produkciją gaminantiems ir užsienio rinkose bandantiems įsitvirtinti ūkio subjektams.

Trečia tarpininkavimo forma – komisionierius, kuriuo yra tarptautinio logistikos kanalo tarpininkas, paprastai komiso sutarties su ūkio subjektu pagrindu veikiantis savo vardu ir ūkio subjekto sąskaita. Komisionierius neįgyja parduodamų prekių ar teikiamų paslaugų, jis yra ūkio subjekto, su kuriuo sudaryta komiso sutartis, atstovas, užtikrinantis prekių ir/ar paslaugų pardavimą. Už atliktus darbus ir/ar suteiktas paslaugas komisionierius gauna komisinius, kurie skaičiuojami nuo komisionieriaus gautų lėšų už parduotas prekes ir/ar paslaugas. Gautos lėšos pervedamos ne tiesiai į komisionieriaus, bet į prekių ir/ar paslaugų savininko sąskaitą. Komiso sutartis paprastai yra atskiras pavedimo sutarties atvejis. Komisinių dydis bei jų skaičiavimo sąlygos yra įtraukiamos į komisionieriaus ir ūkio subjekto sutartis.

Paskutinioji tarpininkavimo forma – brokeriai (agentai, muitinės tarpininkai, muitinės atstovai ir kt.). Brokeriu yra asmuo, veikiantis kito ūkio subjekto vardu ir jo sąskaita. Brokeris veikia turėdamas konkrečius ūkio subjekto įgaliojimus, kurie jam suteikiami tam tikram laikui. Už atliktą darbą ūkio subjektas apmoka brokeriui pagal šalių suderintus tarifus. Svarbu pažymėti tai, jog brokeriai neturi įsipareigojimų nė vienai sutartį sudarančiai šaliai ir veikia tik pagal atitinkamus pavedimus.

Pagal tai, kokius juridinius veiksmus gali atlikti brokeriai skirstomi į universaliuosius ir generalinius brokerius. Universalieji brokeriai atlieka bet kokius juridinius veiksmus ir operacijas ūkio

⁴¹ LR Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendimo įstatymas// Valstybės žinios, 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864, 6.766 straipsnis.

subjekto vardu. Generaliniai brokeriai gali atlikti tik tuos juridinius veiksmus ir operacijas ūkio subjekto vardu, kurios nurodytos jo įgaliojime.

Tarptautinės logistikos operacijos pasižymi savo įvairove bei gausa, tuo pačiu sudarydamos poreikį įvairioms tarpininkavimo formoms ir jų teisiniam reglamentavimui.

Kaip paminėta 1 lentelėje, tiek komisionieriai, tiek brokeriai, paprastai dirba pavedimo sutarties pagrindu. Būtent pastaroji yra pagrindinė tarpininkavimo teisinė forma. Pavedimo sutarties sudėtine dalimi yra įgaliojimas, kuriame nurodoma, kokios apimties teisės suteikiamos įgaliotiniui, kurį laiką galios duotas įgaliojimas ir kita su pavedimų įgyvendinimu susijusi informacija.

Ūkio subjektas, besinaudojantis tarptautinio logistikos kanalo tarpininko paslaugomis, tarpininko atžvilgiu yra pavedėjas (principalas), o kanalo tarpininkas – įgaliotinis. Įgaliotiniai savo ruožtu gali sudaryti sutartis su kitais asmenimis, tačiau neperžengiant sudarytos pavedimo sutarties rėmų. Tokiu būdu susidaro tam tikra teisinių ryšių grandinė, nes įgaliotieji (tarpininkai) gali sudarinėti paskesnes pavedimo sutartis su skirtingais asmenimis (tolimesniais tarpininkais).

Atsiranda savotiška subordinacija, nes principalai skirstomi į pirminius ir antrinius. Pirminiai principalai – tai ūkio subjektai ar asmenys, duodantys pavedimus įgaliotiniams. Antriniai principalai – tai įgaliotiniai, kurie atlikdami jiems duotus pavedimus, duoda pavedimus tretiesiems asmenims (vadinasi perįgalioja). Pirminiais principalais paprastai yra pagrindiniai tarptautinio logistikos kanalo nariai, o TLK tarpininkai gali būti ir pirminiais, ir antriniais principalais.

Žvelgiant iš tarpininkų perspektyvos, labiausiai apribotą veiksmų laisvę turi brokeriai, kurie visas operacijas atlieka ūkio subjekto vardu ir jo sąskaita. Didesnė laisvė pas distributorius, nors jų veiksmus taip pat riboja principalas (kadangi distributorius veikia jo vardu ir savo sąskaita), tačiau prekių/paslaugų įgyjimas suteikia distributoriui galimybes veikti plačiau nei brokeris (paskirstyti/perparduoti) savo atstovaujamoje teritorijoje. Pavedimų požiūriu didžiausią laisvę turi dileriai, nes jie veikia savo vardu ir savo sąskaita, bet privalu pažymėti, jog jiems tuo pačiu tenka ir visa su paslaugų teikimu susijusi rizika.

Atskiras atstovavimo pavyzdys yra asmens atstovavimas muitinėje. Su atstovavimu muitinėje gali būti siejami įvairūs veiksmai (prekių deklaravimas, prekių pateikimas muitinei ir t.t.) ir/ar darbai (laisvosios zonos, eksporto ir importo terminalo steigimas ir t.t.). Vis dėl to atstovavimo muitinėje sąvoka suprantama kaip atstovavimas deklaruojant prekes, pateikiant prekes muitinei ar atliekant kitus muitinės formalumus.

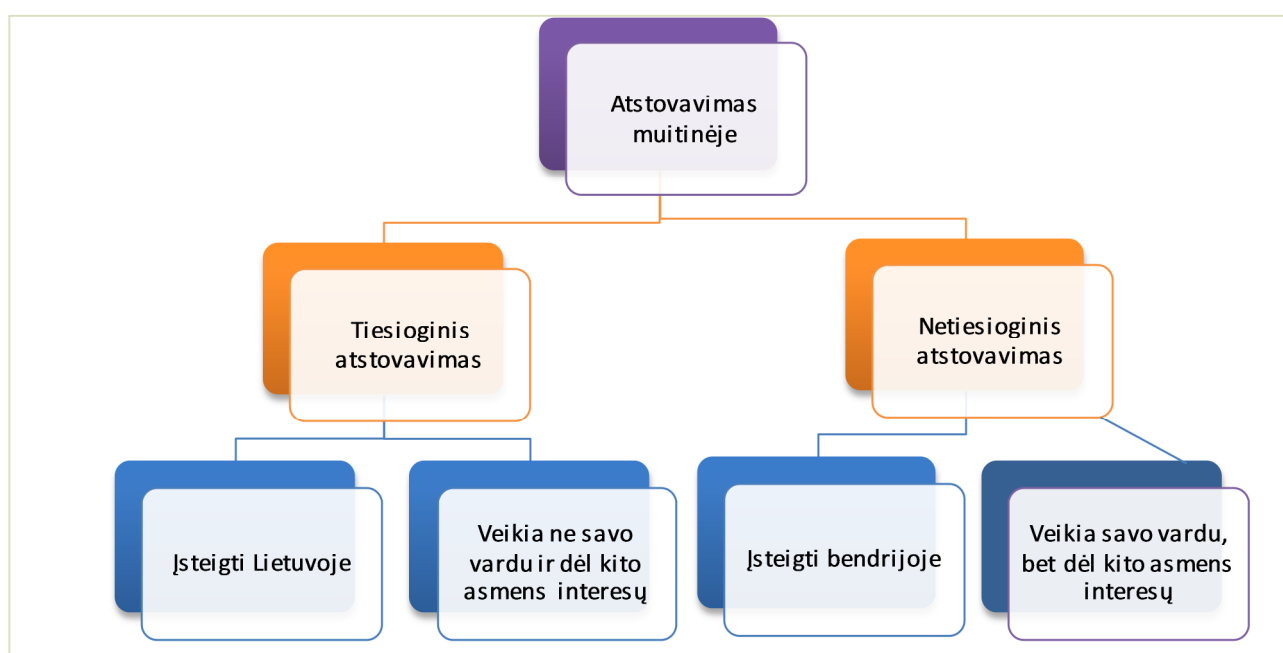
Pagal Lietuvos Respublikos muitinės įstatymo 30 str.⁴², LR muitų teritorijoje tiesioginiais atstovais gali būti tik Lietuvoje įregistruoti muitinės tarpininkai, o netiesioginiais – visi Bendrijoje įsteigti asmenys. Tas pats įstatymas numato, jog tie muitinės tarpininkai, kurie įsteigti Bendrijoje, veikdami savo vardu, bet dėl kito asmens (tarptautinio logistikos kanalo subjekto) interesų, gali teikti

⁴² Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2517, 30 str., 1 ir 4 dalys.

paslaugas ir LR teritorijoje. Lietuvoje įsteigti muitinės tarpininkai teikdami TLK nariams muitinės tarpininko paslaugas veikia kito asmens vardu ir dėl kito asmens interesų. Taigi esminis skirtumas tarp Bendrijoje ir čia Lietuvoje įsteigtų muitinės tarpininkų yra tas, jog mūsų šalyje pastarieji neteikia paslaugų savo vardu. (žiūrėti 8 pav.)

Atstovaudamas muitinėje, asmuo turi turėti atstovaujamo fizinio ar juridinio asmens įgaliojimą, suteikiantį teisę veikti kaip atstovui. Tokiu būdu asmuo pareiškia, kad jis veikia dėl atstovaujamojo asmens interesų, nurodydamas ar jis veikia kaip tiesioginis, ar kaip netiesioginis atstovas.

Tais atvejais, kai asmuo atstovauja muitinėje kitą fizinį ar juridinį asmenį ir nustatyta tvarka nepareiškia, kad jis veikia kito asmens vardu arba dėl jo interesų, arba kuris pareiškia, kad veikia kito asmens vardu arba dėl jo interesų, tačiau neturi tam reikiamų įgaliojimų, laikomas veikiančiu savo vardu ir dėl savo interesų, t. y. veikiantis kaip dileris.

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

8 pav. Atstovavimo muitinėje būdai bei pagrindiniai jų skirtumai

Tiesioginį ir netiesioginį atstovavimą ES lygmeniu iš muitinės tarpininkų/agentų perspektyvos koordinuoja CONFIAD Pan European Network – tai 1982 m. įkurta tarptautinė muitinės tarpininkų federacija. Ji vienija apie 20 000 ūkio subjektų, iš kurių didžioji dauguma smulkios ir vidutinės įmonės. Federacijos tikslas yra ginti ir koordinuoti savo narių profesinius interesus, padedant suderinti teisės aktus, profesines ir muitinės taisyklės Bendrijoje. Konfederacijos nariais yra tik organizacijos, nacionaliniu lygmeniu pripažintos tinkamomis būti muitinės tarpininkais savo šalyje.

Bendrijoje yra susiklosčiusios skirtingos tradicijos, susijusios su muitiniu atstovavimu tretiesiems asmenims. Kai kuriose valstybėse atstovavimas dar nuo antikos laikų priskiriamas asmenims, kurie atitinka specialius patikimumo reikalavimus (Portugalija, Italija, Graikija, Ispanija).

Kitose šalyse esminiai tai nėra reglamentuojama, nereikalaujant specialių ir pakankamų profesinės kompetencijos žinių (patvirtinamų muitinės institucijų), norint užsiimti šia veikla.⁴³

Galimybė rinktis vieną iš atstovavimo formų yra nustatyta Bendrijos muitinės kodekse ir ši norma suteikia pagrindą atsirasti nehomogeniškai padėčiai Bendrijos teritorijoje, suskirstydama ją į dvi dalis:

- Narės „Rezervistės“ (*angl.* reservist), kuriose valstybės naudojasi galimybe turėti tik vieną atstovavimo formą (dažniausiai tiesioginio);
- Narės „Ne rezervistės“ (*angl.* non reservist), kuriose nėra įvesta jokių apribojimų ir jų teritorijoje bet kuris asmuo gali rinktis abiejų tipų atstovavimą.⁴⁴

Pirmosios grupės narių muitinės tarpininkavimo veikla paprastai laikoma profesija (kuri įmanoma tik išlaikius valstybinį egzaminą) ir ji yra labai išsamiai reglamentuojama vidaus taisyklių ar reglamentų, apibrėžiančių griežtas veiklos sąlygas.

Kitai grupei valstybių narių priskiriama bet kurios iš dviejų atstovavimo tretiesiems asmenims formų, o muitinės paslaugų teikimas užtikrinamas skirtingų ūkinės veiklos subjektų (*angl.* Forwarding agents, clearance agents, shipping and handling agents Didžiojoje Britanijoje, zollmakler Vokietijoje). Visi šie subjektai, neatsižvelgiant į jų profesionalumo lygį, yra reglamentuojami labai skirtingų nuostatų, priklausomai nuo to kurioje šalyje jie yra įsteigti.

Dėl esamos šalių įvairovės ir istorinio konteksto, natūralu, Bendrija neturi harmonizuoto muitinės atstovavimo instituto. Pagal 2007 m. CONFIAD aiškinamąjį memorandumą, tuo metu Ispanijoje, Graikijoje, Italijoje, Prancūzijoje ir Belgijoje aktyviai savo srityje paslaugas teikė arti 5200 muitinės tarpininkų, kai palyginimui JAV iš viso tebuvo 7900. Kai kurių Bendrijos šalių tarpininkų skaičius dešimčia kartų lenkia panašaus dydžio valstybes ir pačios ES viduje. (žr. 2 lent.)

	Belgija	Prancūzija	Ispanija	Italija	Graikija	Lietuva
Muitinės tarpininkų skaičius (2007)	766	825	770	2284	2500	266
Populiacija (mln.) (EK 2007 m. duomenys)	10,58	63,39	44,47	59,13	11,17	3,38
Vienam muitinės tarpininkui tenkantis žmonių skaičius	13818	76839	57759	25889	4469	12725

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal CONFIAD, Europos Komisijos ir LR Muitinės duomenis.

2 lent. Muitinės tarpininkų skaičius ir pasiskirstymas pagal gyventojų skaičių kai kuriose iš Bendrijos narių

Kaip matyti iš lentelėje pateiktų duomenų, Graikija turi daugiausiai muitinės tarpininkų tiek lyginant jų bendrą skaičių, tiek koreliuojant su gyventojų skaičiumi. Lietuvos ir Belgijos santykinis vieno atstovo pasiskirstymas gyventojų skaičiui yra labai panašus (atitinkamai 12725 ir 13818).

⁴³ Desiderio D. The impact of the Customs representation on the EU's competitiveness & security. – CONFIAD, Explanatory Memorandum. - 2007. p.24. - Ref. CNF/SC/02/07 Customs Representation

⁴⁴ Ibid

Didžiausios gyventojų skaičiumi ES valstybės (Prancūzija, Ispanija) turi penkis-septynis kartus mažiau tarpininkų lyginant su Belgija ar Lietuva.

Europoje muitinio atstovavimo pavyzdžių galime žvalgytis dešimtmečiais atgal, o štai nepriklausomos Lietuvos istorijoje, šis institutas aktualus nuo 1994 m.

1993 m. rugpjūčio 2 d. MD direktoriaus įsakymu Nr. 206⁴⁵ patvirtinti „Prekių deklaravimo ir muitinio tikrinimo nuostatai“. Pastarieji nustatė fizinių ir juridinių asmenų gabenamų prekių ir kitų materialinių vertybių, įskaitant transporto priemones, deklaravimą ir muitinį tikrinimą, kai šioms prekėms taikoma viena iš muitinės procedūrų.

1994 m. spalio 19 d. LR Vyriausybės nutarimu Nr. 1007⁴⁶ patvirtinti pirmieji Muitinės tarpininkų nuostatai, kurie reglamentavo muitinės tarpininkų ir jų atstovų teises bei pareigas, muitinės tarpininkų registravimo bei registracijos panaikinimo bei jų atstovų kvalifikacijos tvirtinimo tvarką.

Šiuo metu muitinės tarpininkų veiklą reglamentuoja Bendrijos muitinės kodeksas⁴⁷, LR muitinės įstatymas⁴⁸ ir Muitinės tarpininkų registravimo ir veiklos taisyklės⁴⁹.

Nuo 2004 m. muitinės tarpininkų veiklą Lietuvoje koordinuoja ir administruoja tais metais įkurta Lietuvos muitinės tarpininkų asociacija. Pagrindiniai asociacijos tikslai yra skatinti Lietuvos ekonomikos plėtrą ir jos integraciją į pasaulinę sistemą, plėsti ir gerinti prekių deklaravimo, jų pateikimo muitiniam tikrinimui, prekių muitinio sandėliavimo, krovinių ekspedijavimo, draudimo, muitinės ir pasienio formalumų atlikimo, eksporto, importo ir tranzito operacijų atlikimo ir kitas su asociacijos veikla susijusias paslaugas, bendradarbiauti su valstybės institucijomis.

Primenant, kad Lietuvoje muitinės tarpininkai veikia kaip brokeriai, o dileriais atstovaujant klientus muitinėje Lietuvoje gali būti bet kuris ES registruotas ūkio subjektas, dėl atsakomybės masto klientui kur kas geriau, kai jį muitinėje atstovauja dileris (savo vardu ir savo sąskaita veikiantis asmuo), tačiau daugumoje atvejų asmenis Lietuvos muitinėje atstovauja būtent muitinės tarpininkai-brokeriai, o ne ūkio subjektai-dileriai.

Lietuvoje nuo pat muitinės tarpininko instituto įvedimo buvo ganėtinai daug muitinės tarpininkų. Po Lietuvos įstojimo į ES muitinės tarpininkų skaičius Lietuvoje ženkliai sumažėjo, tačiau nuo 2006 m. matomas laipsniškas jų skaičiaus augimas. (žr.9 pav.) Normalu, jog kasmet dalies muitinės tarpininkų registracija panaikinama (dėl pažeidimų, jų pačių prašymu ir t. t.), tačiau akivaizdu - bendras jų skaičius kasmet didėja.

2011 metais užfiksuoti 381 ūkio subjektai, užsiimantis muitinės tarpininkų veikla. Lyginant su 2006 metais, šis skaičius ugtelėjo net 50 %, o didėjimo tendencija išlieka ir visus kitus metus.

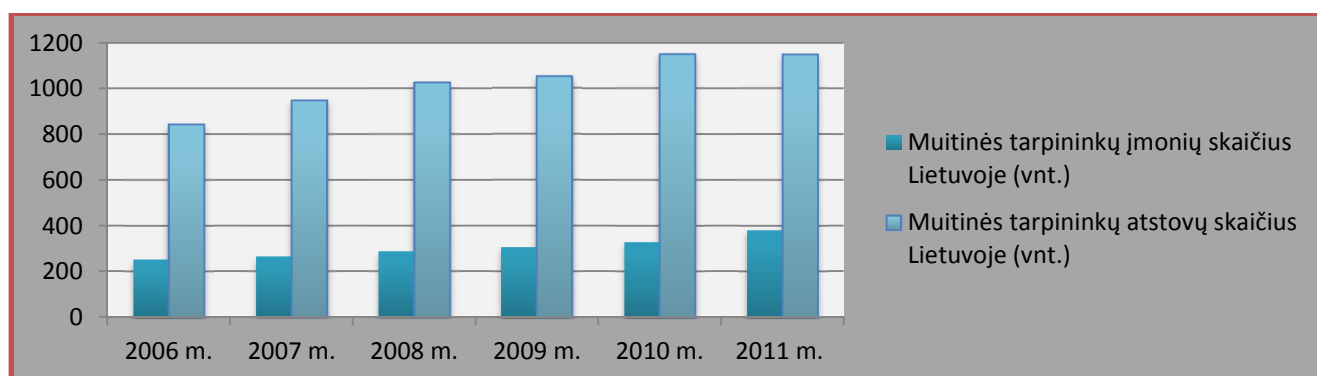
⁴⁵ Prekių deklaravimo ir muitinio tikrinimo nuostatai // Valstybės žinios, 1993, Nr. 36-816.

⁴⁶ LR Vyriausybės nutarimas dėl muitinės tarpininkų nuostatų patvirtinimo // Valstybės žinios, 1994, Nr. 86-1569.

⁴⁷ 1992 m. spalio 12 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2913/92, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2517.

⁴⁹ Muitinės tarpininkų registravimo ir veiklos taisyklės // Valstybės žinios 2006, Nr. 43-1579.

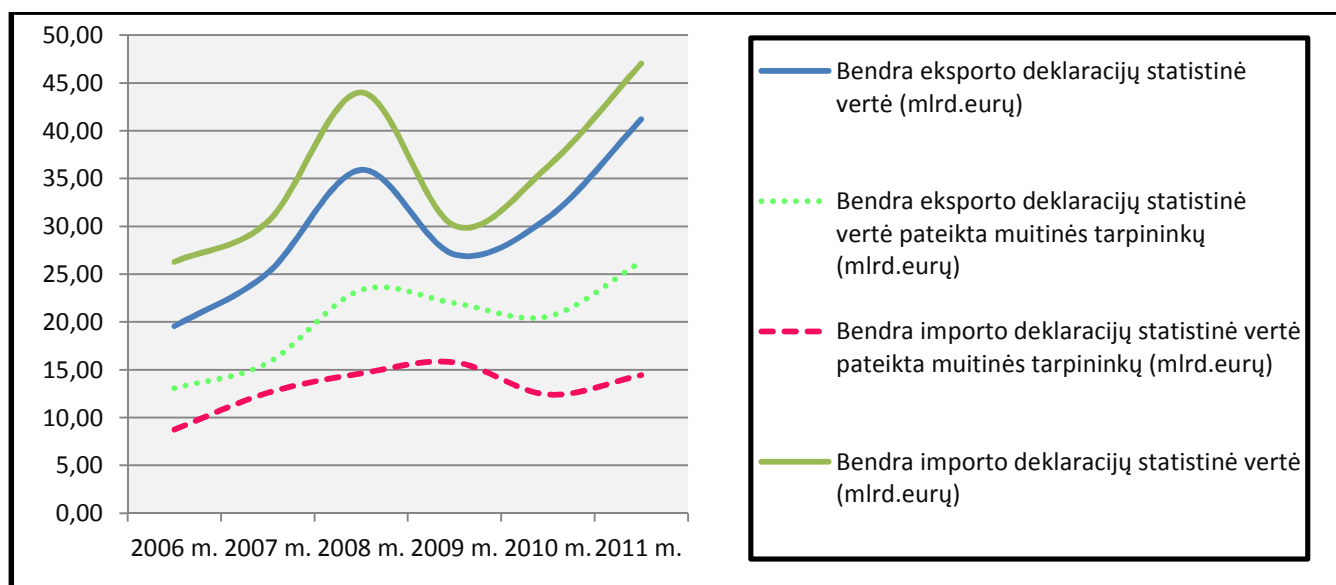
Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal LR muitinės veiklos ataskaitų duomenis

9 pav. Muitinės tarpininkų ir jų atstovų skaičius Lietuvoje 2006-2011 m. (vnt.)

Muitinės tarpininkui teisė teikti muitinės tarpininko paslaugas realizuojama per muitinės tarpininko atstovus, nes tik pastarieji gali suteikti muitinės tarpininko paslaugas.

Muitinės tarpininko atstovas – tai muitinės tarpininko darbuotojas, kurio kvalifikacija patvirtinta nustatyta tvarka ir kuris yra įtrauktas į muitinės tarpininkų atstovų sąrašą. Kaip matyti iš 9 pav., kartu su muitinės tarpininkų įmonių padidėjimu 2006-2010 m. išaugo ir jų atstovų skaičius. Nuo 2006 m. Lietuvoje muitinės tarpininkų atstovų skaičius išaugo beveik 27 proc. 2006 m. muitinės tarpininkų įmonėse 844 asmenys teikė muitinės tarpininko paslaugas, šiuo metu jų yra apie arti 1200. Tiesa, būtina pastebėti, jog 2011 metais atstovų skaičius neženkiai sumažėjo lyginant su 2010 m.

Muitinės tarpininkų ir jų atstovų skaičiaus didėjimą galima paaiškinti remiantis importo ir eksporto duomenimis.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Muitinės informacinių sistemų centro duomenis.

10 pav. Importo/eksporto deklaracijų statistinės vertės bei muitinės tarpininkų pateiktų importo/eksporto deklaracijų statistinė vertė (mlrd.eurų).

Nuo 2006 m. iki 2011 m. importo ir eksporto apimtys stabiliai augo (išskyrus sunkiausius per pastaruosius penkis metus 2009 – tuosius kai mūsų šalies ūkis buvo duobėje) (žr. 10 pav.)

Su augančia prekyba didėja ir muitinės tarpininkų paslaugų poreikis. Iš 10 pav. pateikto grafiko pastebima, jog eksporto deklaracijų (pateiktų muitinės tarpininkų) statistinė vertė auga ženkliau nei importo. Bendra importo deklaracijų statistinė vertė analizuojamu periodu visada (3-7 mlrd. Eurų) didesnė nei eksporto.

Šiame magistriniame darbe remiamasi ne tik LR statistikos departamento bet ir Muitinės informacinių sistemų centro pateiktais duomenimis. Muitinės informacinis centras kaupia visus bendrojo administracinio dokumento rinkinių ir kitų muitinės deklaracijų duomenis ir perkelia į duomenų bazes tolimesniam reikiamos informacijos/duomenų apdorojimui bei paieškai. Tiesa, pagal nustatytą tvarką ne visi šie duomenys perkeliama į duomenų saugyklas, tad remiamasi Bendrojo administracinio dokumento rinkinio 14 langelyje pateiktais duomenimis apie atstovavimo būdą.

14 langelyje nurodomas skaičius 1, jeigu prekes deklaruoja asmuo, nurodytas eksporto deklaracijos 2 langelyje „Siuntėjas/Eksportuotojas (kai deklaruoja deklarantas). Skaičius 2 nurodomas, jeigu muitinės tarpininkas, atstovaudamas asmeniui, nurodytam eksporto deklaracijos 2 langelyje „Siuntėjas/ Eksportuotojas“, veikia atstovaujamojo asmens vardu, taip pat atstovaujamojo sąskaita ir dėl jo interesų (netiesioginis atstovavimas). Skaičius 3 nurodomas, jeigu Bendrijoje įsteigtas asmuo, reprezentuodamas asmenį, nurodytą eksporto deklaracijos 2 langelyje „Siuntėjas/Eksportuotojas“, veikia savo vardu ir asmens, kuriam tarpininkaujama, arba savo sąskaita bei dėl jo interesų (tiesioginis atstovavimas).

Detaliau nagrinėdami šiuos duomenis, tolimesniuose skyriuose aptarsime muitinės skolos, laidavimo, skirtingų prekių deklaravimo atskirose vietose Lietuvos muitinei, taip pat deklaravimo importo, eksporto bei tranzito etapais ypatumus.

2.2. Atstovavimas deklaruoiant prekes Lietuvos muitinei

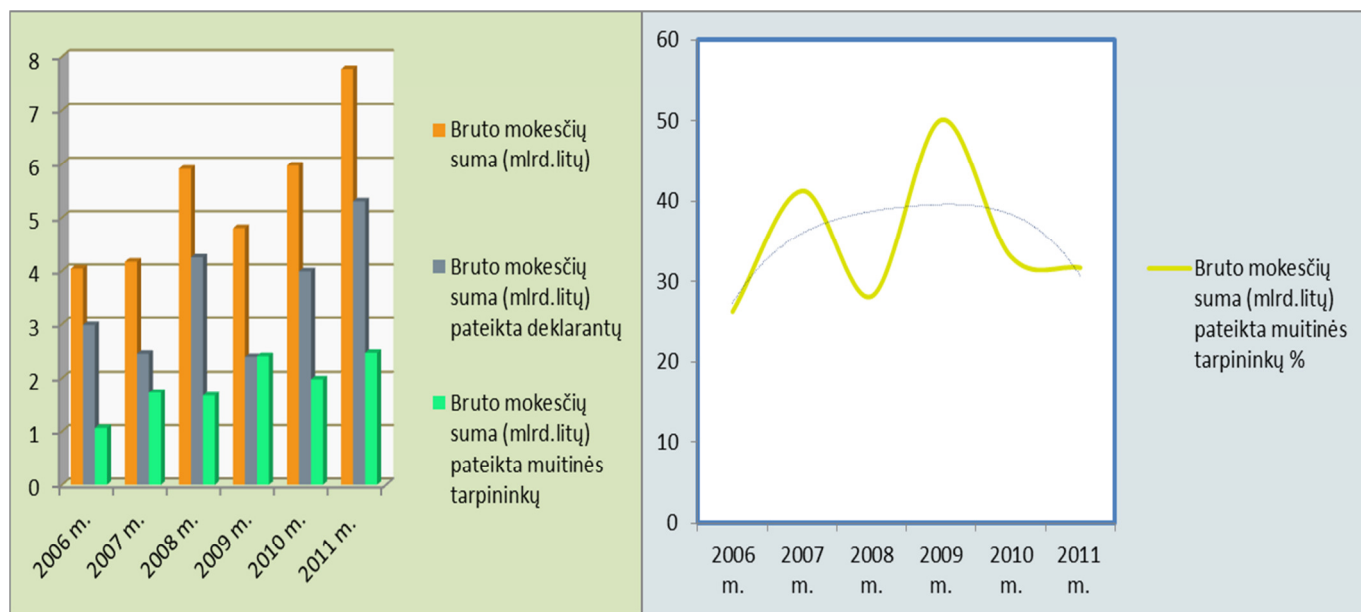
Muitinės formalumai eksportuojamoms ir iš trečiųjų šalių importuojamoms prekėms gali būti atliekami asmens pageidaujamoje vietoje, o dar tiksliau asmens pasirinktoje muitinės įstaigoje. Priėmus importo/eksporto muitinės deklaraciją atsiranda atitinkamai importo/eksporto skola muitinei.

Importo atveju skola atsiranda ne Bendrijos prekėms (kurioms yra skaičiuojami importo muitai) jeigu yra įforminama išleidimo į laisvą apyvartą (įskaitant ir galutinio vartojimo nuostatas) arba laikinojo įvežimo iš dalies neapmokestinant importo muitais procedūra.

Eksporto atveju skola atsiranda prekėms (apmokestinamoms eksporto muitais), kurioms įforminama eksporto arba laikinojo išvežimo perdirbti procedūra.

Abiem atvejais skolininku yra laikomas deklarantas, išvežantis prekes iš Lietuvos ar atsivežantis jas į Lietuvą iš trečiųjų šalių. Modernizuoto muitinės kodekso 44 ir 48 straipsniai⁵⁰ pažymi, jog netiesioginio atstovavimo atveju asmuo, kurio interesais pateikta muitinės deklaracija, taip pat yra laikomas skolininku.

LR muitinės surenkamų mokesčių (bruto sumos), į kuriuos įtraukiama pridėtinės vertės mokestis, muitai bei akcizų visuma, tendencijos atkleidžia, kad muitinės tarpininkų vaidmuo nėra progresyviai augantis. Prekių deklarantai didžiąją dalį deklaracijų (pagal mokesčių dalį) muitinei pateikia patys, tuo tarpu tarpininkų vaidmuo nuolat svyruoja ir netgi galime teigti, jog 2011 m. stipriai priartėjo prie 2006 m. lygio pagal procentinę išraišką (žr. 11 pav.)

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Muitinės informacinių sistemų centro duomenis.

11 pav. Deklarantų ir muitinės tarpininkų deklaruotų prekių mokesčių tendencijos 2006-2011 m.

Bendrija, apsisaugodama nuo mokestinės prievolės neįvykdymo, įgyvendina reikalavimus skolininkams (deklarantams) pateikti garantiją atsiradusiai ar galinčiai atsirasti skolai muitinei.

Bendrijos muitinės gali reikalauti pateikti garantiją tolygią importo ar eksporto muto sumai taip užtikrindamos tokių sumų sumokėjimą į valstybių biudžetus. Pateikti garantiją yra prašomas skolininkas arba asmuo, galintis tapti skolininku.

Garantijos pateikiamos renkantis vieną iš trijų galimų būdų:

1. Piniginis užstatas arba kuris kitas mokėjimo būdas, kurį muitinė pripažįsta lygiaverčiu piniginiam užstatui, euro arba valsybės narės, reikalaujančios garantijos, valiuta;
2. Garanto įsipareigojimas;

⁵⁰ 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 450/2008, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą (Modernizuotas muitinės kodeksas), 44 ir 48 str.

3. Kitos formos garantija, lygiaverčiai užtikrinanti, kad bus sumokėta importo ar eksporto muto suma, atitinkanti skolą muitinei, arba kiti privalomieji mokėjimai.

Pirmosios formos garantijai pateikti naudojamąsi valstybės narės, kurioje reikalaujama garantija, galiojančiomis teisės aktų nuostatomis.

Garantijas Lietuvos Respublikoje gali išduoti tik muitinės garanto statusą turintys bankai ir draudimo bendrovės, patvirtintos Lietuvos muitinės.

Šiuo metu tai bankai: AB „Swedbank“, AB „Citadele“, AB „SEB“ bankas, AS „UniCredit Bank“ Lietuvos skyrius, AB „Šiaulių bankas“, AB „Ūkio bankas“, AB „DnB“, „Danske Bank A/S“ filialas Lietuvoje, „Nordea Bank Finland Plc“ Lietuvos skyrius, UAB „Medicinos bankas“.

Draudimo bendrovės - UAB DK „Lamantinas“, „BTA Insurance Company“ SE filialas Lietuvoje, UADB „Industrijos garantas“, AAS „Gjensidige Baltic“ Lietuvos filialas, UADB „ERGO Lietuva“, ADB „Baltikums“ Lietuvos filialas, „Philip Morris International Insurance (Ireland) Limited“ bei Lietuvos nacionalinė vežėjų automobiliais asociacija „Linava“.

Lietuvoje, garantijų pateikimo muitinei tvarką ir sąlygas reglamentuoja Muitinės departamento direktoriaus patvirtinti įsakymai ir kt. teisės aktai.

Draudimo rūšis, kai draudėjas užtikrina muitų procedūrų atlikimą bei atsiskaitymą yra atsakomybės, atliekant muitinės procedūras, draudimas.

Rengiant tokią laidavimo sutartį, garantas yra draudimo kompanija, skolininkas – draudėjas (kitais žodžiais tai draudimo bendrovės klientas), o įstaiga, atliekanti muitinės procedūra, yra garantijos gavėja.

Draudimo objektas yra muitinės procedūros vykdytojo (draudėjo) prievolė sumokėti ES ir LR teisės aktų nustatytas muitų ir mokesčių sumas, susidariusias atsiradus skolai muitinei. Tai yra būtina priemonė, jeigu asmuo (muitinės procedūros vykdytojas), atliekantis draudiko išduotame draudimo polise ir vienkartiniam ir/arba bendrosios garantijos dokumente nurodytą muitinės procedūrą, tinkamai neįvykdys prisiimtų įsipareigojimų muitinei.

Lietuvos Respublikos įstatymuose numatytos vienkartinės garantijos galiojimo terminas yra iki 30 dienų, ilgalaikės (bendrosios) garantijos - iki vienerių metų. Pagal BMK straipsnio 29 dalį, procedūros vykdytoju laikomas muitinės deklaraciją pateikiantis asmuo arba asmuo, kurio interesais pateikiama muitinės deklaracija, arba asmuo, kuriam buvo perduotos su muitinės procedūra susijusios pirmiau minėtos teisės ir prievolės. Kai kuriais kodekso reglamentuojamais atvejais tam tikras prievolės, susijusias su atitinkama muitinės procedūra, privalo vykdyti ne tik tos muitinės procedūros vykdytojas, tačiau ir kai kurie kiti asmenys – pvz., kai kuriais muitinio sandėliavimo procedūros taikymo atvejais tam tikras prievolės privalo vykdyti muitinės sandėlio savininkas, tranzito procedūros taikymo atvejais – vežėjas ir pan.

Dalyvaudami tarptautiniame logistikos kanale deklarantai prisiima tam tikras teises bei pareigas, kurių dauguma yra minimos Bendrijos muitinės kodekse ir kituose teisės aktuose. Galima būtų išskirti šias esmines deklaranto pareigas:⁵¹

- laikytis Bendrijos muitinės kodekso ir kitų jo veiklą reglamentuojančių teisės aktų, susijusių su muitinės deklaracijoje nurodytos muitinės procedūros arba kito muitinės sankcionuoto veiksmo vykdymu;
- laikantis nustatytos tvarkos pateikti muitinės įstaigai muitinės deklaraciją, kitus muitiniam tikrinimui atlikti privalomus dokumentus, informaciją, deklaruojamas prekes (krovinius, daiktus);
- laiku ir pilnai sumokėti muitus bei kitus mokesčius;
- pateikti prekes (krovinius, daiktus) muitinei bei dalyvauti atliekant jų muitinį tikrinimą, jei muitinės įstaiga to pareikalauja;
- paskirti asmenį, įgaliotą deklaruoti prekes (krovinius, daiktus) deklaranto vardu;
- pakeisti deklaranto įgaliotą asmenį, jei muitinės įstaiga to pareikalauja;
- vykdyti kitus teisėtus muitinės pareigūnų ir kitų muitiniame tikrinime dalyvaujančių pareigūnų reikalavimus.

Deklarantas ir jo įgaliotas asmuo atsako už muitinės deklaracijoje pateiktos informacijos teisingumą, už kartu su muitinės deklaracija pateiktų dokumentų bei duomenų tikrumą ir kitus veiksmus, atliktus deklaruojant prekes muitinei. Ši atsakomybė gali būti administracinė, civilinė ir/ar baudžiamoji, tad neretai deklarantų atsakomybėje padarytos klaidos yra nagrinėjamos teismuose, kas neišvengiamai reiškia papildomus kaštus ir rūpesčius.

Šalia prisiimamų pareigų, kiekvienam deklarantui Bendrijos muitinės kodekso ir kitų teisės aktų yra suteikiamos šios teisės:⁵²

- deklaruoti prekes (krovinius, daiktus) pasirinktai muitinės procedūrai įforminti;
- padaryti vieną arba daugiau muitinės priimtos deklaracijos duomenų pakeitimų, kurie nepakeistų deklaracijos tiek, jog ši galėtų būti taikoma kitoms ne iš pradžių deklaruotoms prekėms;
- dalyvauti atliekant prekių (krovinių, daiktų) muitinį tikrinimą, su sąlyga, jei laikomasi įforminamos muitinės procedūros atlikimo tvarkoje nustatytų reikalavimų;
- prašyti muitinės priimtos deklaracijos pripažinimo negaliojančia, jeigu joje yra klaidų, kurias pats deklarantas privalo įrodyti;
- savarankiškai atlikti kai kuriuos muitinės procedūros atlikimo tvarkoje nustatytus muitinės formalumus, jei taikomos supaprastintos muitinės procedūros;

⁵¹ Sarapinienė S., Avižienis J.Š. Muitinės procedūros. – Vilnius: MRU, 2008, p. 29-30.

⁵² Sarapinienė S., Avižienis J.Š. Muitinės procedūros. – Vilnius: MRU, 2008, p. 29.

- nustatyta tvarka apskūsti muitinės įstaigos sprendimą ir/ar muitinės pareigūno veiksmus;
- laikantis BMK 64 str. 2 dalyje nustatytų sąlygų, paskirti savo atstovą, įgaliojant jį atstovauti jam muitinėje atliekant muitų teisės aktuose nustatytus veiksmus ir formalumus.

Visos, išskyrus paskutiniąją teisę paskirti atstovą, teisės realizuojamos per konkrečius asmens-deklaranto darbuotojus, kuriuos deklaranto vadovas paskiria pats savo įsakymu (potvarkiu, nutarimu ir pan.). Darbuotojai turi gebėti atlikti deklarantui būtinus veiksmus (paruošti muitinės dokumentus, pateikti juos muitinei, pateikti prekes muitinės tikrinimui ir t. t.).

Paskutiniąją deklaranto teisę įprastai realizuoja deklaranto vadovas ar jo įgaliotas asmuo, kadangi tik jie yra kompetetingi paskirti atsakingą asmenį įmonės reprezentavimui su muitine.

Remiantis BMK 5 straipsniu⁵³ galimi du santykio su muitine atstovavimo būdai:

- tiesioginis atstovavimas;
- netiesioginis atstovavimas.

Ši norma yra galiojanti Lietuvoje, o teikti muitinės formalumų atlikimo paslaugas tarptautinio logistikos kanalo nariams (siuntėjams, gavėjams, vežėjams ir t. t.) gali įvairūs fiziniai ir juridiniai asmenys, o kiekviena valstybė nustato savo tvarką, kaip tai gali būti atliekama. ES šalyse vienas iš aukščiau minimų atstovavimo būdų gali būti pavedamas visiems ūkio subjektams, o štai antrasis - tik tam tikrą statusą turintiems ūkio subjektams (muitinės tarpininkams/brokeriams/agentams/dileriams ir t.t.).

Duomenys apie prekes deklaruojantį ūkio subjektą ir jo įgaliotą atstovą nurodomi muitinės deklaracijose – išankstinėje bendrojoje deklaracijoje, bendrajame administraciniame dokumente, bendrojoje deklaracijoje ir kt.

Kiekviena ES valstybė narė gali nustatyti apribojimą, kuris užtikrintų, jog teisę pateikti muitinės deklaraciją turi tik tiesioginis atstovas, arba netiesioginis atstovas, kuris privalo būti tos šalies teritorijoje savo verslu užsiimantis muitinės tarpininkas.

Neretai pasitaiko atvejų kai užsienio subjektai tiekia prekes arba teikia paslaugas mūsų šalyje, iš kitų ES valstybių narių įsigyja prekes Lietuvoje (tiekimo/pirkimo vieta yra Lietuvos Respublika). Tuomet šie asmenys (iš ES valstybių narių ir iš teritorijos, kuri nėra Europos Bendrijų teritorija) privalo Lietuvoje registruotis PVM mokėtojais nuo pat jų ekonominės veiklos pradžios (t.y. neatsižvelgiant į 100 000 Lt pajamų ribą, kuri taikoma Lietuvos ūkio subjektams).

Palengvinant užsienio subjektų našą, gerinant tarptautinės prekybos sąlygas, buvo sukurtas fiskalinio agento institutas, veikiantis Bendrijos teritorijoje.

⁵³ 1992 m. spalio 12 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2913/92, nustatantis BMK, 4 str., 2 punktas.

Pagal LR Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 71 straipsnio 3 dalį⁵⁴, užsienio (ne Bendrijos narių) apmokestinamieji asmenys, neturintys mūsų šalies teritorijoje įregistruoto padalinio, bet vykdančys veiklą Lietuvoje, privalo paskirti Lietuvos Respublikoje fiskalinį agentą.

Kitoje ES valstybėje narėje įsikūrę apmokestinamieji asmenys PVM mokėtojais Lietuvoje gali įsiregistruoti ir patys, bet gali ir per fiskalinį agentą.

Fiskaliniu agentu Lietuvoje gali būti paskirtas apmokestinamasis asmuo, atitinkantis konkrečius ir griežtus kriterijus.

Pirmiausia jis turi užsiimti teisine, apskaitos, buhalterijos ir audito, mokesčių konsultacijų veikla. Turi būti įsiregistravęs PVM mokėtojų bent trejetą metų (ši nuostata netaikoma advokatams, nepaisant jų registracijos trukmės), taip pat per paskutinius 12 mėnesių iki prašymo pateikimo atstovauti užsienio asmenis Lietuvoje, negali turėti mokesčių nepriemokų biudžetams/fondams, kuriuos administruoja valstybinė mokesčių inspekcija bei nenustatytas nė vienas teisės aktų, už kurių įgyvendinimą atsakinga Lietuvos Respublikos muitinė, pažeidimas. Papildomai, ūkio subjekto įgaliojimus turintis ir dėl jo interesų atlikti visus teisinius veiksmus (kaip pvz. vyr. buhalteris), susijusius su asmens ekonomine veikla, galintis atlikti asmuo (arba pats apmokestinamasis) nėra teisti už įmonės privedimą prie bankroto, nusikaltimus finansams, dokumentų klastojimą, sukčiavimą.

Taip pat nėra paskirta administracinė nuobauda pagal Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksą už klaidingą buhalterinės apskaitos vedimą, dokumentų, plombų, banderolių ir kitų specialių ženklų klastojimą bei dėl pažeidimų, susijusių su valstybinės mokesčių inspekcijos reikalavimais darbo užmokesčio skaičiavimui, kasos aparatų naudojimui ir kt.

Užsienio apmokestinamasis asmuo, įgaliotas paskirti Lietuvos Respublikoje fiskalinį agentą, privalo notariškai įgalioti fiskalinį agentą teisės aktų nustatyta tvarka skaičiuoti PVM už užsienio apmokestinamojo asmens šalies teritorijoje tiekiamas prekes ir (arba) teikiamas paslaugas ir mokėti jį į biudžetą. Pagal galiojančius PVM įstatymus fiskalinis agentas turi teikti mokesčio laikotarpio PVM deklaracijas už užsienio apmokestinamąjį asmenį ir vykdyti to užsienio ūkio subjekto prievoles, susijusias su dokumentų išrašymu.

Šiuo metu Lietuvoje fiskalinių agentų paslaugas teikia ir apie tai viešai skelbia šios įmonės: UAB „Didneriai“, UAB „Ad Rem“, UAB „Deklor“, UAB „Milvisa“, UAB „Arnika“, UAB „Tamruna“. Tai pakankamai skirtingos smulkaus ir vidutinio dydžio įmonės, kurias sieja fiskalinio agento paslaugų teikimas, beje, ne kaip pagrindinė ūkio subjektų veikla. Šios kompanijos susitelkia į krovinių gabenimo, ekspedijavimo, muitinės tarpininkavimo, muitinės sandėliavimo, audito ir apskaitos paslaugas. Fiskalinio agento paslauga, akivaizdu, yra inkorporuota į ūkio subjektų kompleksiškai atliekamas logistines operacijas bei suteikiamas logistines paslaugas, kurios susitiprina tokių įmonių poreikį augančios tarptautinės prekybos akivaizdoje.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos Pridėtinės vertės mokesčio įstatymas // Valstybės žinios, 2009, Nr. IX-751, 71 str. 3 dalis.

Jeigu užsienio apmokestinamasis asmuo Lietuvos Respublikoje prekybą vykdo pagal komiso sutartis, pagal to paties PVM įstatymo nuostatas jis gali arba privalo paskirti fiskalinį agentą, o tokiu agentu gali būti ir komisionierius – PVM mokėtojas. Primenant, kad komisionieriai savo vardu bet kito sąskaita veikiantys tarpininkai, kurių veiklą įprastai reglamentuoja pavedimo sutartis, ir fiskalinio atstovavimo atveju turi turėti rašytinį notarinį užsienio apmokestinamojo asmens įgaliojimą.

LR muitinės įstatymo 30 straipsnio 7 dalyje⁵⁵ yra nurodoma, kad pašto siuntų arba panašių siuntų vežėjams suteikiama teisė deklaruoti tokias siuntas muitinei jų siuntėjų arba gavėjų vardu be atitinkamo šių asmenų įgaliojimo - tai išimtinė atstovavimo intituto muitinėje dalis, atskirai reglamentuota Bendrijos ir nacionalinių teisės aktų.

Teisę deklaruoti atsiunčiamas arba išsiunčiamas pašto ir panašias siuntas jų siuntėjų arba gavėjų vardu turi valstybinė įmonė „Lietuvos paštas“ (kai per ją atsiunčiamos arba išsiunčiamos pašto siuntos, gabenamos su Pasaulinės pašto sąjungos nustatytos formos dokumentais) bei įmonės, gabenančios skubias siuntas, siunčiamas per pasiuntinių (kurjerių) tarptautinį tinklą (kai šios siuntos atsiunčiamos arba išsiunčiamos su Tarptautinės skubių siuntų vežėjų asociacijos nustatytais dokumentais).

Pašto siuntėjas, pageidaujantis, kad jo siuntai būtų įforminta įprastinė eksporto deklaracija gali pareikšti norą, jog tokią deklaraciją kaip deklarantas pateiktų AB Lietuvos paštas. Kitu atveju pats siuntėjas pateikia raštu ar automatinio duomenų apdorojimo techninėmis priemonėmis Vilniaus teritorinės muitinės Pašto poste įprastinę eksporto muitinės deklaraciją arba naudodamasis muitinės tarpininkų paslaugomis.

Bendrijos muitinės kodekso įgyvendinimo nuostatų 237 straipsnyje nurodytos pašto siuntos (asmeninio susirašinėjimo pašto atvirukai ir laiškai, importo muitais nepamokestinami spaudiniai, taip pat siuntos su CN22, CN23 muitinės deklaracijomis ir kt.) siuntų gavėjų ir siuntėjų vardu yra deklaruojamos muitinei bei pateikiamos muitiniam tikrinimui nacionalinio pašto operatoriaus, jau minėto AB Lietuvos paštas.

Jeigu pašto siunta norima išsiųsti prekes, kurioms taikoma laikinojo įvežimo, laikinojo įvežimo perdirbti arba muitinio sandėliavimo procedūra, prieš pateikiant jas AB Lietuvos paštas, turi būti atlikti visi teisės aktų nustatyti atitinkamos muitinės procedūros užbaigimo formalumai.⁵⁶

Muitinės formalumai kai kuriems muitinės sankcionuotiems veiksams su tarptautinio logistikos kanalo materialiaisiais objektais (laikinasis prekių įvežimas, laikinasis prekių įvežimas perdirbti, muitinės prižiūrimas perdirbimas, laikinasis prekių išvežimas perdirbti) gali būti atliekami tik tam tikrose specialiose vietose ir pagal skirtingus reikalavimus. Šių procedūrų panašumai bei skirtumai pateikiami 3 lentelėje.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2517, 30 str., 7 dalis.

⁵⁶ <http://www.cust.lt/web/guest/verslui/pastosiuntos/gabenimas>

Visoms paminėtoms procedūroms yra bendra tai, jog asmuo, pageidaujantis jas taikyti privalo būti Bendrijoje įsteigtas ūkio subjektas. Dažniausiai tai pagrindiniai tarptautinio logistikos kanalo nariai. Svarbu, jog pastarieji asmenys gali būti atstovaujami jų pačių įgaliotų atstovų pateikiant deklaracijas muitinei.

Prieš pradedant vykdyti šias procedūras, būtina gauti atitinkamus muitinės leidimus. Bendrijos muitinės kodekso įgyvendinimo nuostatos apibrėžia būtinus reikalavimus asmenims, norintiems įgyti reikiamus leidimus. Leidimai gali būti:

- Pirminiai;
- Supaprastinti;
- Atnaujinti arba pakeisti;
- Bendrieji.

Prašymų leidimams tvarką bei formą nustato Muitinės departamento generalinio direktoriaus taisyklės konkrečioms muitinės procedūroms. Išankstiniam prašymams, muitinė turi teisę reikalauti papildomų dokumentų bei įrodymų, pagrindžiančių muitinės procedūros reikalingumą, ekonomiškumą Bendrijos interesams ir pan.

Supaprastintu prašymu laikomas įprastinės rašytinės muitinės deklaracijos (bendrojo administracinio dokumento importo arba eksporto rinkinio), kurioje nurodyta, kad prekės deklaruojamos tam tikrai procedūrai įforminti, pateikimas muitinei, o tokios deklaracijos priėmimas patvirtina leidimo suteikimą.

Atitinkama muitinės deklaracija gali būti pateikta ir naudojantis automatinio duomenų apdorojimo techninėmis priemonėmis, taip pat ir žodine tokios procedūros deklaracija, kurių pateikimas reglamentuojamas BMK įgyvendinimo nuostatose.

Leidimų galiojimų trukmę taip pat nustato muitinė, o dažniausiai pritaikomas – ne ilgesnis kaip 3 metų atsižvelgiant į konkrečią muitinės procedūrą. Susidarius ypatingoms aplinkybėms, muitinė turi teisę procedūros vykdytojų prašant pratęsti terminus tiek, kiek būtina atitinkamai procedūrai su prekėmis užbaigti.

Leidimas privalomas pateikti tai Lietuvos teritorinės muitinės įstaigai, kurios veiklos zonoje saugomos, numatomos perdirbti ar naudoti atitinkamos muitinės procedūros prekės. Pagal tai muitinės deklaracijos šioms keturioms procedūroms yra pateikiamos toms pačioms leidimą išdavusioms teritorinėms muitinės įstaigoms/jų postams.

Laikinojo įvežimo procedūra išsiskiria tuo, jog gali būti pateikta naudojant tarptautinę ATA knygelę (*pranc./angl.* „Admission Temporaire / Temporary Admission – laikinasis įvežimas). Pastaroji yra tapati prašymui leisti taikyti laikinojo įvežimo procedūrą pateikimui. ATA knygelės priėmimas muitinėje (ATA knygelės laikinojo įvežimo (importo) lakšto įforminimas) tolygus leidimo suteikimui. Su šia knygele nebereikia mokėti muitų ir kitu importo mokesčių, pateikti užstatų ar garantijų.

	Laikinasis įvežimas	Laikinasis įvežimas perdirbti	Laikinasis išvežimas perdirbti	Muitinės prižiūrimas perdirbimas
Procedūros vykdytojas	Bendrijoje įsteigtas asmuo ar jo įgaliotas atstovas	Bendrijoje įsteigtas asmuo ar jo įgaliotas atstovas	Bendrijoje įsteigtas asmuo ar jo įgaliotas atstovas	Bendrijoje įsteigtas asmuo ar jo įgaliotas atstovas
Deklaracijos pateikimo vieta	Teritorinė muitinė, kurios veiklos zonoje numatomos naudoti ne Bendrijos prekės	Teritorinė muitinė, kurios veiklos zonoje numatomos perdirbti ne Bendrijos prekės	Teritorinė muitinė, kurios veiklos zonoje saugomos numatomos išvežti Bendrijos prekės	Teritorinė muitinė, kurios veiklos zonoje numatomos perdirbti ne Bendrijos prekės
Leidimo taikyti procedūrą prašymo rūšys	1. Išankstinis rašytinis; 2. Supaprastintas rašytinis (elektroninis) BAD (taip pat žodinė deklaracija bei ATA knygelė)	1. Išankstinis rašytinis; 2. Supaprastintas rašytinis (elektroninis) BAD (taip pat žodinė deklaracija)	1. Išankstinis rašytinis; 2. Supaprastintas rašytinis (elektroninis) BAD (taip pat žodinė deklaracija)	1. Išankstinis rašytinis; 2. Supaprastintas rašytinis (elektroninis) BAD (taip pat žodinė deklaracija)
Leidimų rūšys	Supaprastintas; Bendrasis	Pirminis; Supaprastintas; Atnaujintas; Bendrasis	Pirminis; Supaprastintas; Atnaujintas; Bendrasis	Supaprastintas; Bendrasis
Leidimo galiojimo laikotarpis	Ne ilgesnis kaip 24 mėn. (su išimtimis)	Ne ilgesnis kaip 36 mėn. (su išimtimis)	Ne ilgesnis kaip 36 mėn. (su išimtimis)	Ne ilgesnis kaip 36 mėn. (su išimtimis)
Garantijos pateikimas	Privalomas	Paprastai turi būti pateikiama	Paprastai turi būti pateikiama	Privalomas
Prekių apmokestinimo sistema	Importo muitai	1. Sąlyginio apmokestinimo; 2. Drobeko	Importo muitai kompensaciniams produktams	Importo muitai už perdirbtuosius produktus
Papildomi muitinės reikalavimai	Detalūs prekių aprašymai, fotografijų pateikimas, mėginių ėmimas ir pan.	Duomenis apie kompensacinių produktų išėgą ir kt.	Detalūs prekių aprašymai, fotografijų pateikimas, mėginių ėmimas ir pan.	

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

3 lent. Laikinojo įvežimo/laikinojo įvežimo perdirbti/laikinojo išvežimo perdirbti/muitinės prižiūrimo perdirbimo procedūrų palyginimas

Išformindami bet kurią iš nagrinėjamų keturių procedūrų, užtikrinant galinčios atsirasti mokestinės prievolės (skolos muitinei) įvykdymą, deklaruojantys asmenys privalo pateikti (su tam tikromis išimtimis atskirose procedūrose kaip kad ATA knygelės naudojimas) garantiją.

Laikinojo įvežimo perdirbti procedūra gali būti atliekama pritaikant dvi skirtingas sistemas.

Pirmoji, taikant sąlyginį neapmokestinimą, t.y. į Bendrijos muitų teritoriją laikinai įvežamos perdirbti prekės sąlygiškai neapmokestinamos importo muitais, bet muitinė gali pareikalauti garantijos.

Antroji, taikant sąlyginio apmokestinimo (drebeko) sistemą, kai įvežtos perdirbti prekės išleidžiamos į laisvą apyvartą sumokant už jas nustatytus importo muitus, kurie vėliau sugrąžinami arba atsisakoma jų išieškoti, jeigu iš jų pagaminti produktai arba pačios nepakeisto pavidalo prekės reeksportuojamos iš Bendrijos muitų teritorijos.

Muitinės prižiūravimo perdirbimo procedūros ekonominis taikymo motyvas – vietoj importo muitų, nustatytų už importuojamas prekes, mokėti importo muitus, nustatytus už iš tokių prekių pagamintus perdirbtuosius produktus.⁵⁷

Laikinojo išvežimo procedūra nustato, jog importo muitai yra mokami už į laisvą apyvartą išleidžiamus kompensacinius produktus (t.y. išvežtus ir jau perdirbtus), tiesa, Bendrijos muitinės kodekso įgyvendinimo nuostatose yra konkrečių išimčių pritaikant dalinį ar visišką neapmokestinimą importo mokesčiais kiekvienai iš aptariamų procedūrų.

Glaudžiai su minėtomis procedūromis yra susijusi muitinio sandėliavimo procedūra. Ji taikoma nustatyta tvarka baigiant laikinojo įvežimo, laikinojo įvežimo perdirbti, muitinės prižiūravimo perdirbimo, tranzito procedūras ir kitais Bendrijos muitinės kodekse nustatytais atvejais.

Norint įsteigti muitinės sandėlį privaloma gauti muitinės leidimą. Egzistuoja dviejų tipų muitinės sandėliai: tokie, kuriame prekes gali laikyti bet kuris asmuo (atvirasis) ir tokie, kuriame prekes gali laikyti tik šio sandėlio savininkas, kuris nebūtinai prekių laikomų sandėlyje savininkas (uždarasis).

Leidimas steigti muitinės sandėlį suteikiamas neribotam laikui, tačiau atkreiptinas dėmesys, jog muitinė turi teisę apriboti, sustabdyti ar visiškai nutraukti sandėlio veiklą dėl muitinės reikalavimų nesilaikymo.

Deklaruojant prekes muitinės sandėliavimo procedūrai, kaip ir prieš tai minėtais atvejais, reikia pateikti bendrojo administracinio dokumento importo rinkinį tai muitinės įstaigai, kurios veiklos zonai priklauso prižiūrimas muitinės sandėlys. Esti galimybė deklaraciją pateikti ir automatinio apdorojimo techninėmis priemonėmis.

Laikant prekes muitinės sandėlyje būtina muitinės sandėlio savininko garantija (kuri pateikiama steigiantis) ir tam tikrais atvejais muitinio sandėliavimo procedūros vykdytojo garantija (ne mažesnė už prekėms taikomų importo muitų ir/ar kitų mokesčių sumą).

Norint atlikti įprastines prekių tvarkymo operacijas yra būtinas muitinės leidimas, o perkeliant prekes iš vieno muitinės sandėlio į kitą – tranzito procedūra (su tam tikromis išimtimis).

Visos ekonominio poveikio turinčios procedūros laikomos baigtomis kai su prekėmis yra pabaigti numatyti veiksmai, t.y. jos jau iveržtos, perdirbtos, tam tikrą laiką sandėliuotos ir pan. bei reeksportuojamos, reimportuojamos, išleidžiamos į laisvą apyvartą ir kt.

Logistiniu požiūriu visada svarbu skirtingi tarptautinio logistikos kanalo etapai – eksporto, importo ar tranzito - nes prekių deklaravimo, muitinės formalumų atlikimas ir atstovavimas muitinėje, su tuo susijusių paslaugų teikimo tvarka ir daugelis kitų faktorių atstovaujamam subjektui (pvz. laidavimas ir pan.) iš esmės skiriasi eksportuojamiems, importuojamiems ir tranzitu gabenamiems kroviniams (prekėms, daiktams ir kitiems materialiams objektams).

⁵⁷ Sarapinienė S., Avižienis J.Š. Muitinės procedūros. – Vilnius: MRU, 2008, p. 104.

3. MUITINĖS TARPININKAI KAIP ATSTOVAVIMO SANTYKIŲ ŠALIS

3.1. Atstovavimas deklaruoiant eksportuojamas prekes

Siekiant teigiamo užsienio prekybos balanso būtinas eksporto skatinimas bei su tuo susijusių prekybos apimčių didinimas. Tarptautiniame eksporto logistikos kanale gana svarią reikšmę turi muitinės formalumų palengvinimas, efektyvus ir greitas jų atlikimas.

Eksporto procedūra taikoma kai Bendrijos prekės visam laikam išvežamos iš Bendrijos muitų teritorijos, arba išvežamos į Bendrijos teritorijoje esančias laisvąsias zonas ir laisvuosius sandėlius, arba tiekiamos kaip atsargos laivams ir orlaiviams, kurie gabendami keleivius ir/ar krovinius, vėliau išvyksta iš Bendrijos teritorijos ribų tarptautiniais maršrutais, arba į Bendrijos teritorijoje esančias trečiąsias ne fiskalines teritorijas (kaip Kanarų salos).

Įforminant eksporto procedūrą Lietuvoje, eksportuotoju gali būti tiek Lietuvoje, tiek Bendrijoje įsteigti asmenys – antruoju atveju toks asmuo privalo gauti Lietuvos muitinės leidimą prieš atliekant formalumus mūsų šalyje.

Eksporto procedūrai įforminti muitinės deklaracija turi būti pateikta eksportuotoją aptarnaujančiai muitinės įstaigai (muitinės postui), atsakingai už vietas, kurioje yra eksportuotojo buveinė arba kurioje supakuojama arba pakraunama eksportuojamų prekių siunta, priežiūrą.

Deklaruojant prekes muitinei turi būti pateiktas užpildytas bendrojo administracinio dokumento eksporto rinkinys, kurį sudaro pirmasis, antrasis ir trečiasis BAD egzemplioriai. Jeigu prekės yra žemės ūkio produktai, kuriuos eksportavus mokamos grąžinamosios išmokos, tai pildomas bendrojo administracinio dokumento žemės ūkio produktų eksporto rinkinys į kurį patenka pirmi trys BAD egzemplioriai bei M egzempliorius.

M egzempliorius – tai Muitinės departamento prie Finansų ministerijos nustatytos formos dokumentas, kuris naudojamas kaip Reglamento (EB) Nr. 800/1999 26 straipsnyje minima mokėjimo deklaracija, to paties Reglamento 49 straipsnio 1 dalies a punkte minimas prašymas sumokėti grąžinamąją išmoką bei kitais teisės aktų nustatytais atvejais.⁵⁸

Pateikiant bendrojo administracinio dokumento eksporto ar žemės ūkio produktų rinkinius, kartu privalo būti pateikti transporto dokumentai, pakavimo aprašai, dokumentai, reikalingi eksporto muitams bei draudimams ir apribojimams gauti, taip pat dokumentai, susiję su Bendrosios žemės ūkio politikos priemonių įgyvendinimu.

Nuo 2009 07 01 d. eksporto deklaracija privalo būti tik elektroninė ir pateikiama su saugos ir

⁵⁸ Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktoriaus įsakymas dėl M egzemplioriaus pildymo ir muitinio įforminimo instrukcijos patvirtinimo // Valstybės žinios, 2004, Nr. 1B-382.

saugumo duomenimis. Eksporto įstaiga, atlikusi formalumus siunčia deklaruotai išvežimo įstaigai laukiamo eksporto įregistravimo pranešimą IE501 (BMKĮN 796 b str.) bei išduoda eksporto lydimąjį dokumentą (BMKĮN 45 g priedas) (žiūr.12 pav.), kuris privalo lydėti prekes į išvežimo įstaigą. Prekes išleidus eksporto įstaigoje, jos turi būti pateiktos išvežimo įstaigai. Išvežimo įstaiga, atlikusi formalumus, siunčia eksporto įstaigai išvežimo rezultatų pranešimą IE518 (BMKĮN 796d str. 2 dalis), o eksporto įstaiga, gavusi IE518, patvirtina prekių išvežimo faktą (BMKĮN 796e str. 1 dalies a punktas). Eksporto įstaiga apie išgabentas prekes elektroniniu pranešimu informuoja ir verslininką. Popierinė deklaracija galima tik tam tikrais atvejais, pavyzdžiui neveikiant duomenų perdavimo sistemai. Tai antrojo eksporto kontrolės sistemos etapo rezultatas.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Muitinės procedūrų paskaitų konspektą.

12 pav. Eksporto kontrolės sistema.

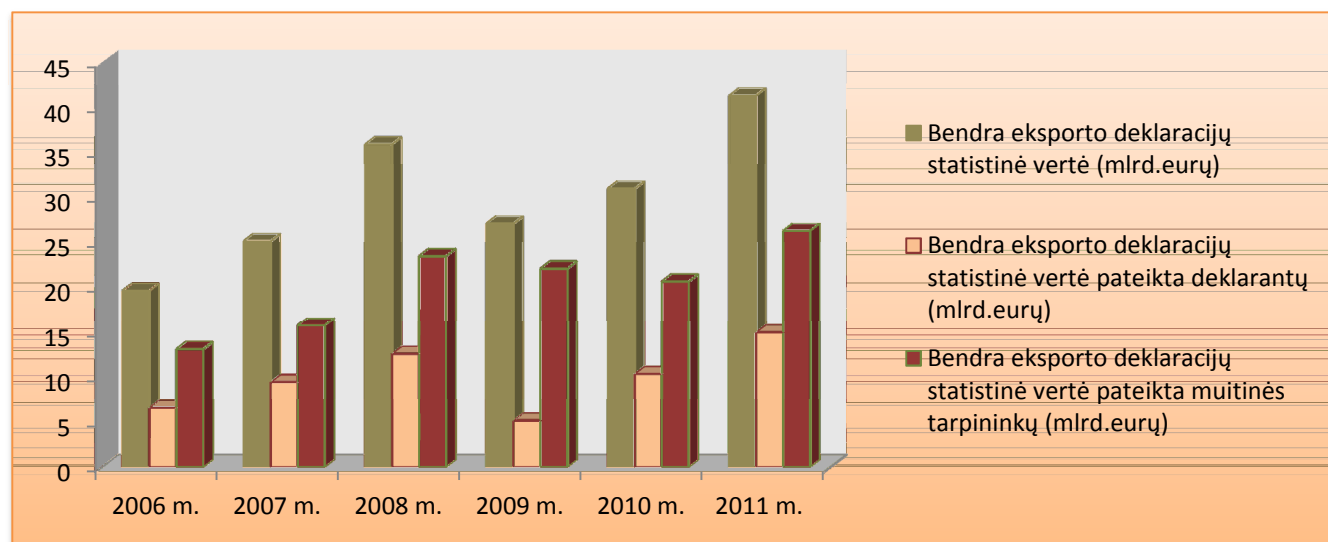
Eksporto kontrolės sistema (ECS) diegiama trimis etapais: nuo 2007 m. vidurio veikia pirmasis, kuris įgalino eksporto muitinės įstaigą ir išvežimo muitinės įstaigą keistis elektroniniais pranešimais apie eksportuojamų prekių išsiuntimą į išvežimo muitinės įstaigą, jų pristatymą į šią įstaigą bei pristatytų prekių kontrolės rezultatus. Antrasis etapas kaip minėta startavo 2009 m. liepos 1 d. Šiuo metu įgyvendinamas paskutinis etapas – centralizuotas muitinis įforminimas ir supaprastinimai. Šios fazės tikslas – visiškai kompiuterizuoti eksporto procedūras remiantis nacionalinėmis IT sistemomis ir integruoti visus su prekių eksportu susijusius poreikius. Ši fazė apima pirmųjų dviejų fazių funkcijas,

jų išplėtimą ir centralizuoto muitinio įforminimo principo įdiegimą. Tai leistų verslininkams visus duomenų mainus vykdyti tik su viena juos aptarnaujančia muitinės įstaiga.⁵⁹

Deklaruojant eksportuojamas prekes dėl prekybinės dinamikos, muitų teisės išmanymo ir kitų priežasčių neišvengiami atstovavimo santykiai. Prekių siuntėją ar eksportuotoją deklaruojant prekes muitinėje galima atstovauti tiesiogiai ir netiesiogiai. Tiesioginio atstovavimo atveju, muitinės tarpininkas veikia atstovaujamojo asmens vardu ir atstovaujamojo sąskaita bei dėl jo interesų. Eksporto deklaracijoje privalomai turi atsirasti Lietuvos Respublikoje įsteigto muitinės tarpininko pavadinimas, tikslus jo buveinės adresas ir jį identifikuojantis kodas iš Importuotojų ir eksportuotojų registro.

Netiesioginio atstovavimo atveju prekes už jų siuntėją/eksportuotoją gali deklaruoti/pateikti Bendrijoje įsteigtas asmuo, veikiantis savo vardu ir asmens, kuriam tarpininkaujama, arba savo sąskaita bei dėl jo interesų. Eksporto deklaracijoje turi atsirasti Bendrijoje įsteigto asmens pavadinimas, tikslus jo buveinės adresas ir jį identifikuojantis kodas iš Importuotojų ir eksportuotojų registro.

Iš 13 pav. pateikto grafiko matome, jog muitinės tarpininkų vaidmuo eksporto logistikos kanale yra didesnis nei pačių deklarantų. 2006-2011 m. periode nebuvo tokių ataskaitinių metų, kuriuose būtų užfiksuota didesnė pačių deklarantų pateiktų eksporto deklaracijų statistinė vertė nei pateikta muitinės tarpininkų. Kiekvienais metais muitinės tarpininkai deklaruoja 62 ir daugiau procentų visų eksporto deklaracijų statistinės vertės, o 2009 –tais pasaulinio ekonominio nuosmukio metais pasiekė net 81 %.

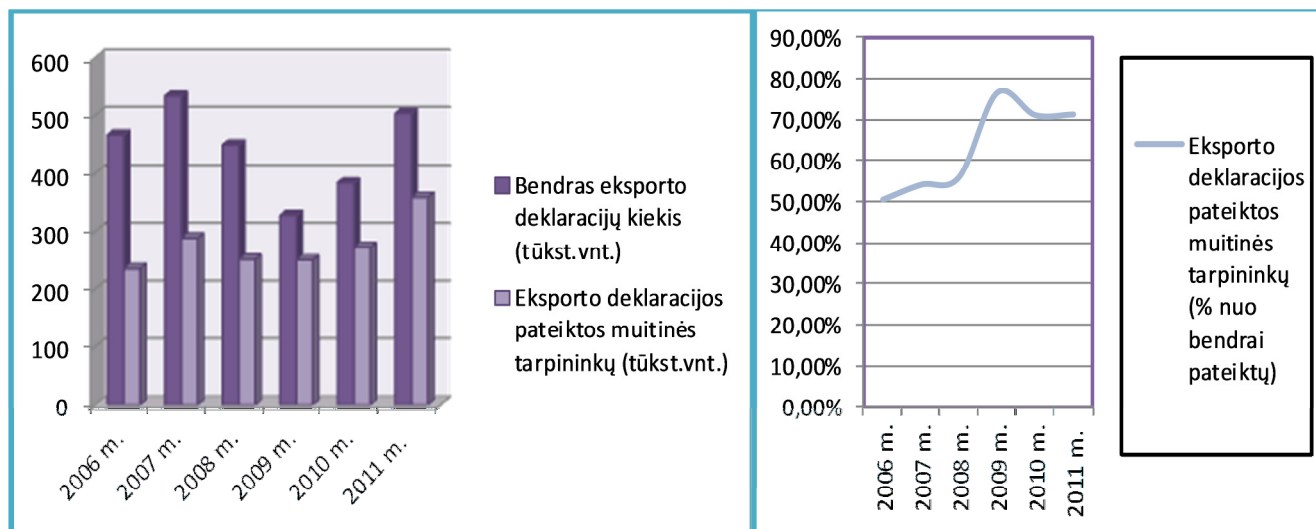
Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Muitinės informacinių sistemų centro duomenis.

13 pav. Eksporto deklaracijų statistinė vertė bei atitinkamos jos vertės (mlrd.eurų) pateiktos deklarantų ir muitinės tarpininkų 2006-2011 m.

Norint labiau atskleisti atstovavimo deklaruojant eksportuojamas prekes mastą, svarbu ne tik statistinės vertės analizė, bet ir pateiktų muitinės deklaracijų statistika. 14 pav. matome, kad daugiausiai

⁵⁹ Radžiukynas J. ir kt. Europos Sąjungos bendroji prekybos politika. Vilnius: MRU, 2011. p. 300.

eksporto deklaracijų buvo pateikta 2007 m., tuo tarpu muitinės tarpininkai daugiausia jų pateikė 2011 m. Iki 2008 m. muitinės tarpininkų pateikiamos deklaracijos nesudarydavo nei 60 % visų pateiktų eksporto deklaracijų. Nuo 2009 m. daugiau nei 70 % visų eksporto deklaracijų yra pateikiamos muitinės tarpininkų, tiesa, žiūrint į 2010 ir 2011 m. duomenis nematyti augimo, tačiau išlaikomas atitinkamas stabilumas.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Muitinės informacinių sistemų centro duomenis.

14 pav. Eksporto deklaracijų skaičius ir muitinės tarpininkų pateiktų eksporto deklaracijų skaičius (tūkst.vnt.) 2006-2011 m.

Lietuvos muitinei pateiktų deklaracijų įforminimas gali būti atliekamas nustačius joms vieną iš trijų kanalų: žalią, geltoną ar raudoną. Jei deklaracija atrenkama į žalią kanalą, prekės išleidžiamos be muitinio tikrinimo. Geltonas kanalas reiškia deklaracijų ir lydinčiųjų dokumentų (bet ne prekių) tikrinimą. Prekės, kurioms pateiktos muitinės deklaracijos atrenkamos į raudoną kanalą privalomas tiek krovinio, tiek deklaracijos ir lydinčiųjų dokumentų patikrinimas. Šio kanalo atveju atliekamas pilnas dokumentų ir deklaruojamų prekių muitinis tikrinimas. Deklarantui be abejonės palankiausias yra žalias, o nepalankiausias - raudonas kanalai.

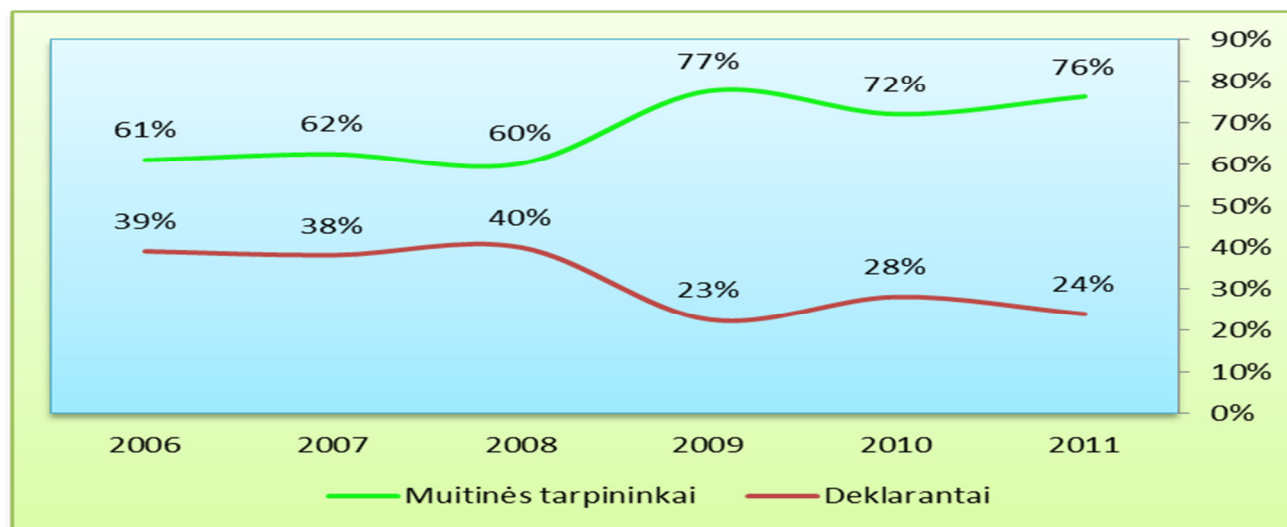
Pagal tai, kuriam iš trijų galimų kanalų priskirta muitinei pateikta deklaracija, galima spręsti ir apie prekėms atliktų muitinės formalumų kokybę, atliekamo darbo profesionalumo lygį. Lietuvos eksporto atveju matyti, jog žaliasis kanalas dominuoja prieš likusius du nuo 2008 m. vidurio (žr. 15 pav.). Geltonajame ir raudonajame kanaluose atrinktų deklaracijų skaičius 2009 m. suartėjo ir iki pat 2011 m. savo apimtimis beveik nesiskyrė. Tuo tarpu žaliajam kanalui priskirtų eksporto deklaracijų skaičius nuo 2006 iki 2011 m. išaugo daugiau nei 8 kartus – nuo 52 tūkstančių vienetų iki 424 tūkst. vnt. Remiantis šiais duomenimis, akivaizdu, jog „saugiausio“ žaliojo kanalo vaidmuo įtakojamas išaugusių muitinės kompetencijos ir IT sistemų integracijos rezultatų, tuo pačiu kiek įmanoma daugiau sumažinant „nesaugių“ ir „mažiau saugių“ raudonojo bei geltonojo kanalų srautą.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Muitinės informacinių sistemų centro duomenis.

15 pav. Eksporto deklaracijų pasiskirstymas kanaluose (tūkst.vnt.) 2006-2011 m.

Eksporto etape verslui yra svarbiausias žaliasis kanalas, tad svarbu suprasti ir atstovavimo vaidmenį jame. Muitinės tarpininkai, atstovaudami ūkio subjektus deklaruojant jų eksportuojamas prekes, užima ypatingą vietą siejant juos su žaliuoju kanalu. Iš muitinės tarpininkų pateiktų deklaracijų muitinei į žaliąjį kanalą pateko nuo 60 iki 77 procentų visų deklaracijų 2006-2011 m. (žr. 16 pav.).

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Muitinės informacinių sistemų centro duomenis.

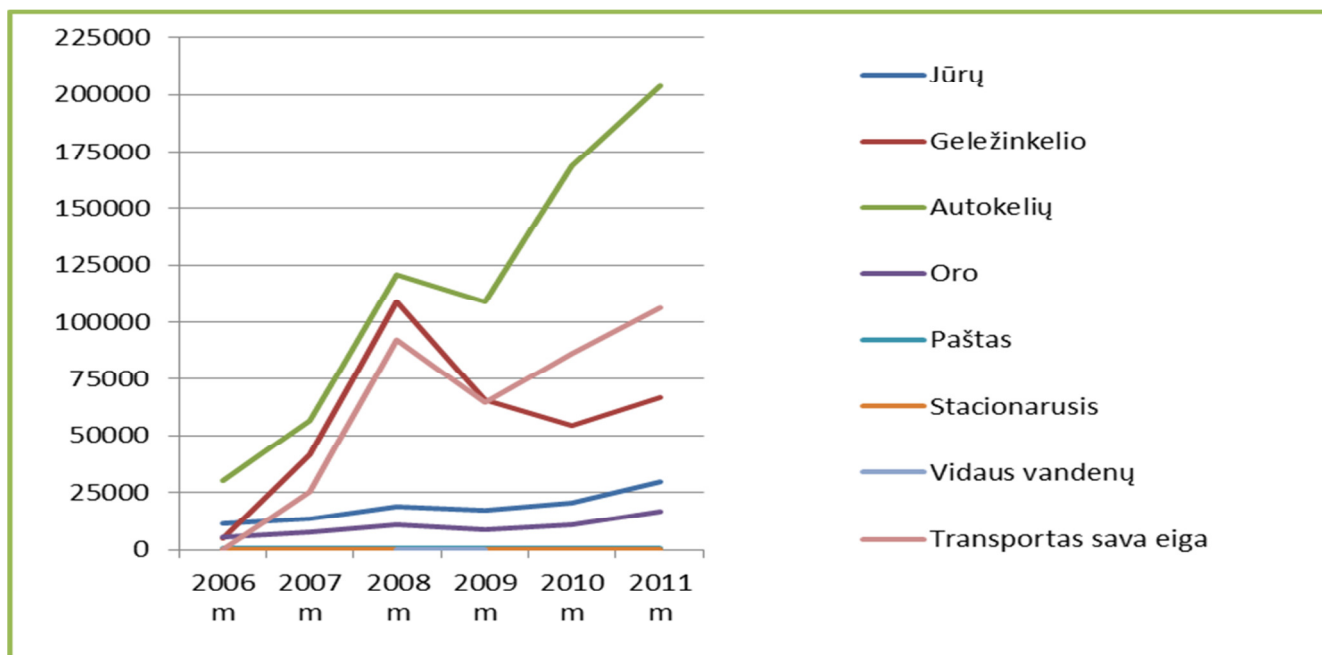
16 pav. Eksporto deklaracijų pasiskirstymas žaliame kanale pagal deklaracijos teikėją (muitinės tarpininkas ir deklarantas) 2006-2011 m.

Muitinės tarpininkų rezultatai pateikiami 16 pav. išaugo 2009 m. ir nuo tada jie praktiškai nesumažėjo. Normalu, kad darydami tą dažniau ir profesionaliai, muitinės tarpininkai muitinės formalumų atlikimo požiūriu yra patikimesni eksporto logistikos kanalai nariai, o turimi duomenys tai patvirtina. Profesionalumą įtakoja ne tik praktika, bet ir teisės aktų išmanymas, nuolatinis jų sekimas,

kvalifikacijos kėlimas – ko gero ne kiekvienas prekes deklaruojantis ūkio subjekto atstovas tą daro reguliariai ar dažniau nei muitinės tarpininkai.

Eksportuojant prekes naudojamosi įvairiomis transporto priemonėmis: autotransporto, jūrų, oro, geležinkelio ir kitomis. Analizuojant atstovavimą eksporto tarptautiniame logistikos kanale, svarbu suprasti deklaracijų pasiskirstymą muitinės tarpininkams ir deklarantų atstovams pagal transporto rūšis, tuo pačiu identifikuoti tendencijas bei perspektyvas.

Žinodami, kad daugiausiai deklaracijų atsiduria žaliajame kanale, pirmiausia svarbu suprasti, kurių transporto priemonių rūšių deklaracijų į jį patenka. Iš 17 pav. pateiktų duomenų matyti, jog autokelių, geležinkelio bei savaeigiam transportui pateiktu deklaracijų, nukreiptų į žaliąjį kanalą, skaičiai yra didžiausi.

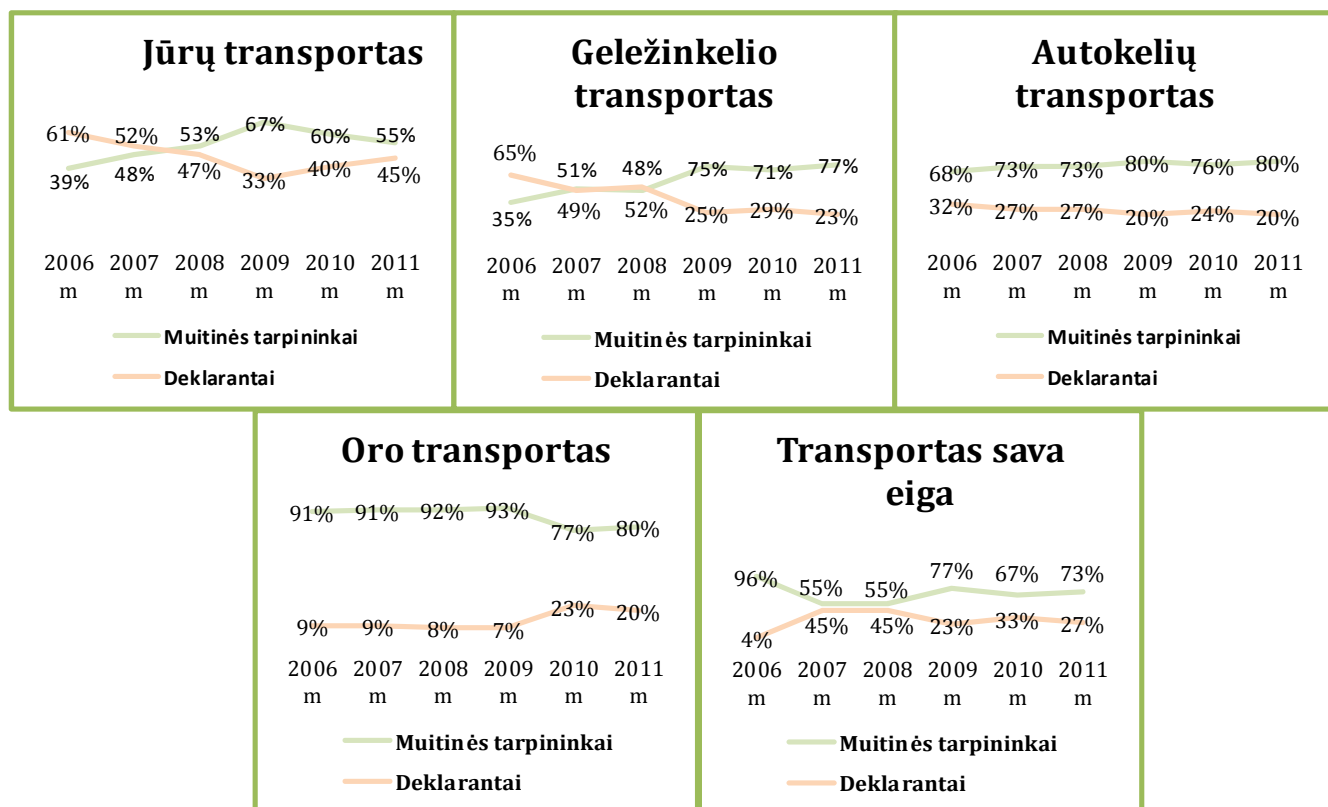
Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Muitinės informacinių sistemų centro duomenis.

17 pav. Bendras eksporto deklaracijų skaičius žaliajame kanale pagal transporto priemonių rūšis (vnt.) 2006-2011 m.

Jūrų bei oro transporte pateiktų deklaracijų skaičius žvelgiant į analizuojamą laikotarpį rodo gana stabilius augimo tempus, tačiau esminiai jų pateikiama keliskart mažiau nei trijų aukščiau paminėtų transporto rūšių. Pašto, vidaus vandenų ar stacionaraus transporto rūšims priskirtų deklaracijų skaičius yra simbolinis ir žaliajame kanale analizuojant duomenis toliau nebeturi prasmės.

Autokelių bei oro transporto atvejais akivaizdu, jog muitinės tarpininkų pateikiamos deklaracijos atrenkamos į žaliąjį kanalą 2, 3 ir kartais net 9 kart daugiau nei pateikiamos deklarantų ar jų atstovų visu lyginamuoju laikotarpiu. Transporto sava eiga atvejais muitinės tarpininkų pateiktų deklaracijų procentas buvo daug didesnis 2006, 2009, 2010 ir 2011 metais, tuo tarpu 2007 ir 2008 metais šis skirtumas sudarė 10 %. Geležinkelio bei jūrų transporto atvejais panašūs tuo, jog 2007 ir 2008 m.

deklarantų pateiktų deklaracijų ir atrinktų į žaliąjį kanalą skaičius priartėjo bei pralenkdavo muitinės tarpininkų pateiktų deklaracijų skaičių.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Muitinės informacinių sistemų centro duomenis.

18 pav. Eksporto deklaracijų skaičius žaliajame kanale pagal jų pateikėją bei transporto priemonių rūšis 2006-2011 m.

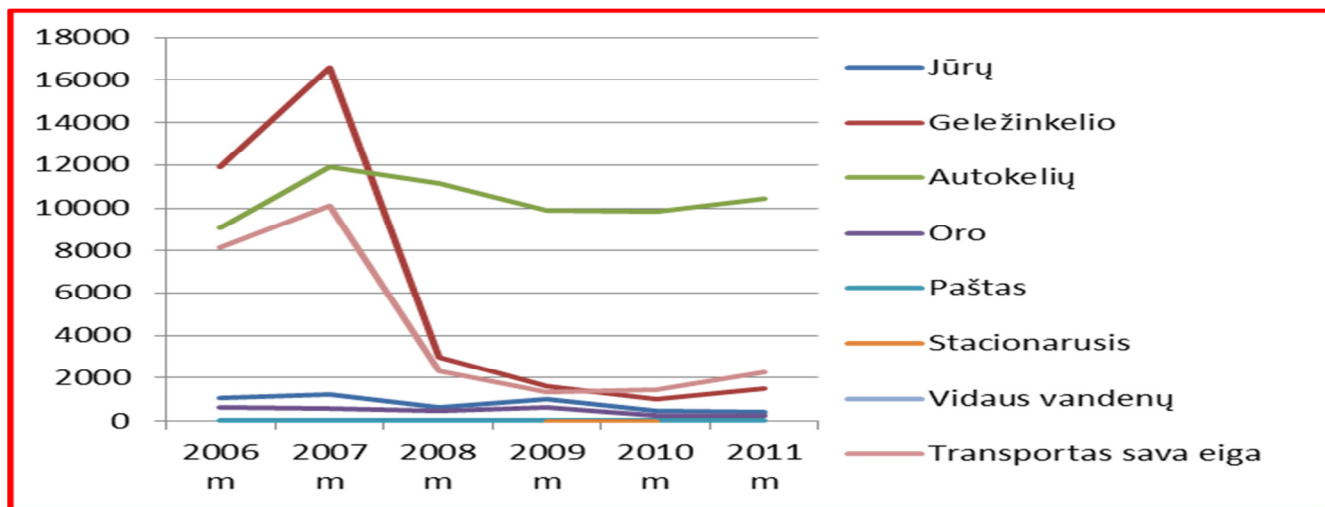
Taip pat matyti, kad po 2008 m. muitinės tarpininkų deklaracijų pagal šias transporto rūšis skaičius vėl progresyviai augdavo ir lenkdavo deklarantų pateiktas deklaracijas. Ir vis dėl to, galima teigti, jog su tam tikromis išimtimis, muitinės tarpininkų pateiktos deklaracijos pagal skirtingas transporto rūšis, yra atrenkamos į žaliąjį kanalą daug didesniu mastu nei deklaracijos, pateiktos pačių deklarantų.

Raudonojo kanalo duomenys taip pat svarbūs tuo pačiu transporto priemonių rūšių aspektu, nes svarbu suvokti, kokių ir kieno pateikiamų deklaracijų daugiausiai patenka į šį kanalą.

Žvelgiant į 2006-2011 m. duomenis (žr. 19 pav.), matome, jog nuo 2006 iki 2008 m. visų be išimties (pagal transporto priemonių rūšį) atrinktų į raudonąjį kanalą skaičius sumažėjo, bet skirtingomis apimtimis.

Savaeigio ir geležinkelio transporto atvejais, į raudoną kanalą patenkančių deklaracijų skaičius du ir daugiau kartų sumažėjo iki 2009-2010 metų, tačiau po to fiksuojami nežymūs paaugimai. Autokelių transporto kreivė rodo, jog raudoname kanale tokių deklaracijų pagal šią transporto rūšį atrenkama daugiausiai nuo 2008 metų ir jų skaičius išlieka gana stabilus (apie 10 000 vnt.) nuo 2009 m. Jūrų ir oro transporto atvejais atrinktų į raudonąjį kanalą deklaracijų skaičius nuo 2006 iki 2011 m. sumažėjo daugiau nei 2 kartus. Pašto, vidaus vandenų ar stacionaraus transporto rūšims priskirtų

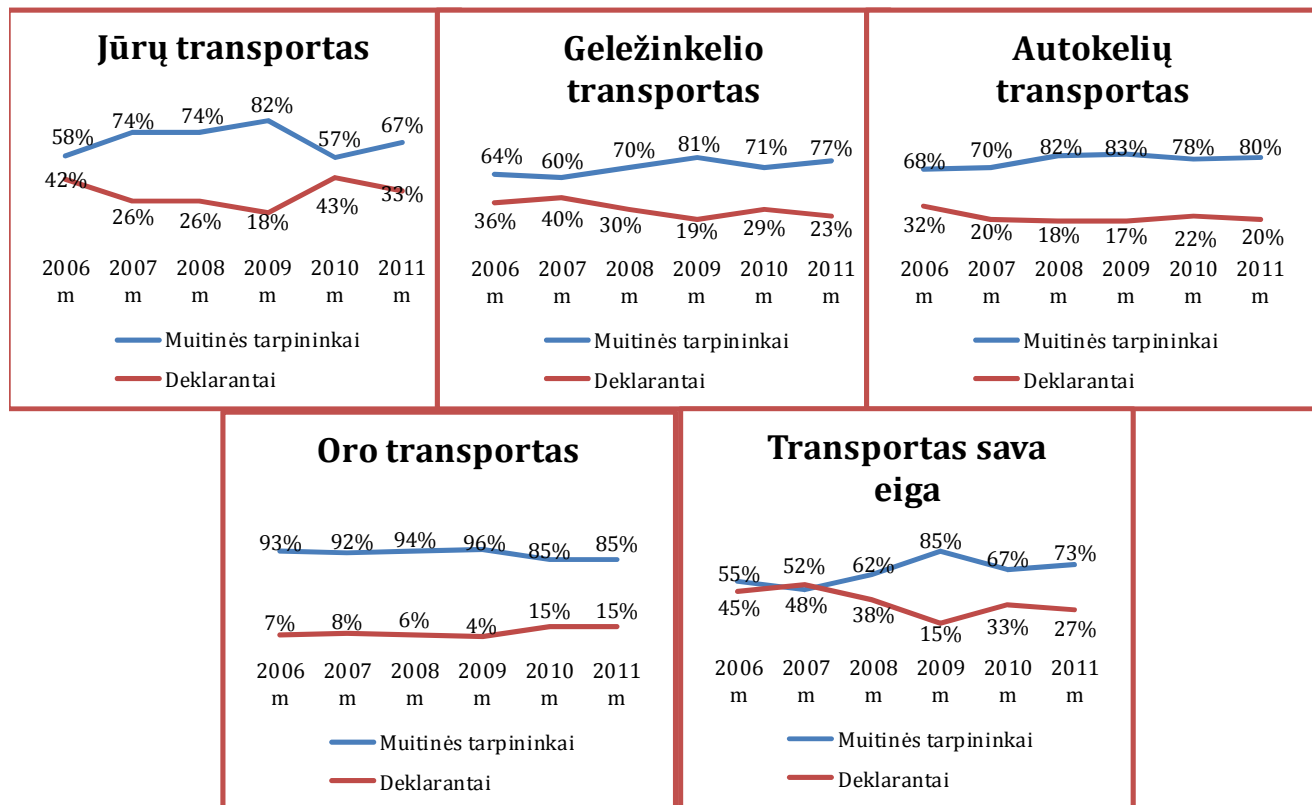
deklaracijų skaičius yra simbolinis bei kaip ir žaliajame kanale analizuojant duomenis nėra reikšmingas.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Muitinės informacinių sistemų centro duomenis.

19 pav. Bendras eksporto deklaracijų skaičius raudonajame kanale pagal transporto priemonių rūšis (vnt.) 2006-2011 m.

Raudonojo kanalo statistika pagal skirtingas transporto rūšis (žr. 20 pav.) turi tam tikrų panašumų į tai, ką jau matėme žaliajo kanalo grafikuose.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Muitinės informacinių sistemų centro duomenis.

20 pav. Eksporto deklaracijų skaičius raudonajame kanale pagal jų pateikėją bei transporto priemonių rūšis 2006-2011 m.

Autokelių bei oro transporto deklaracijų atveju, kai jos pateiktos muitinės tarpininkų, į raudoną kanalą buvo atrenkama 2-24 kart (procentine išraiška nuo 36 iki 92 %) daugiau nei deklaracijų, pateiktų pačių deklarantų. Jūrų bei geležinkelio transporto atvejais į raudoną kanalą patekdavo nuo 14 iki 64 % daugiau deklaracijų, pateiktų muitinės tarpininkų. Transporto sava eiga atveju analizuojamu laikotarpiu į raudonąjį kanalą patekdavo nuo 4 iki 70 % daugiau deklaracijų, pateiktų muitinės tarpininkų. Raudonojo kanalo statistika netgi akivaizdesnė lyginant su žaliuoju. Joje muitinės tarpininkai dominuoja absoliučiai ta prasme, jog nė vieneriais metais (2006-2011 m.) deklarantų pateiktų ir į raudonąjį kanalą atrinktų deklaracijų skaičius neviršijo ir netgi stipriai atsiliko nuo muitinės tarpininkų.

Atsižvelgiant į turimus statistinius duomenis, galima daryti prielaidą, jog didžiausia rizika, susijusi su muitų teisės pažeidimais, ypač kontrabandinių prekių srityje, yra krovinius gabenant autokelių transportu, būtent dėl deklaracijų skaičiaus raudonajame kanale.

Pagal žaliojo ir raudonojo kanalo duomenis galima būti išskirti autokelių bei oro transporto deklaracijas. Didžioji dauguma jų pateikiama muitinės tarpininkų kai tuo tarpu deklarantai tą daro labiau epizodiškai. Likusių trijų analizuojamų transporto rūšių deklaracijos taip pat turi šią tendenciją, tačiau taip buvo ne per visą 2006-2011 m. periodą – galima išskirti 2007 ir 2008 m., nes būtent tais metais deklarantų aktyvumas teikti deklaracijas patiems buvo apylygis su muitinės tarpininkų rodikliais.

Įvertinus tai, jog dalį muitinės deklaracijų Lietuvos muitinei pateikia ne eksportuotojai ir ne muitinės tarpininkai, o dar kiti įgalioti tai daryti asmenys, ir tai, kad dalis eksporto muitinės formalumų iš Lietuvos eksportuojamoms prekėms yra atliekama kitose ES šalyse, galima daryti išvadą, jog tarptautinio logistikos kanalo eksporto etape poreikis muitinės formalumų paslaugoms atlikti šiuo metu prilygsta koeficientui 0,75. Tai reiškia, kad 75 proc. visų muitinės formalumų eksportuojamoms prekėms atlieka tarptautinio logistikos kanalo tarpininkai tiesiogiai atstovaudami eksportuotojams.

Vadinasi, antroji magistrinio darbo hipotezė, kad TLK tarpininkai prekių deklaravimo operacijas atlieka kokybiškiau pasitvirtino. Pastaraisiais metais išsilaiko ta pati tendencija, t.y. muitinės tarpininkų pateikiamų deklaracijų skaičius nemažėja ir eksporto apimčių didėjimo atėityje atveju, ši veiklos sritis, panašu, turi neblogas perspektyvas augti.

Muitinės tarpininkų atliekami muitinės formalumai kokybiškesni, nei deklarantų, o ypač tarptautinio logistikos kanalo eksporto etape. Tai atspindi muitinės tarpininkų pateikiamų ir į žaliąjį kanalą nukreipiamų krovinių lyginamasis svoris, kuris bendrame muitinei pateikiamų krovinių sraute sudaro apie tris ketvirtadalius.

Eksportas valstybiniu lygmeniu yra svarbiausias ekonominio šalies ūkio sveikatos rodiklis, tačiau tarptautiniame logistikos kanale reikšmingą vietą užima ir tranzito etapas. Kai kurioms

valstybėms, įskaitant ir Lietuvą, jis turi nemažą ekonominę reikšmę. Didėjant tranzitinių krovinių srautams, auga muitinės formalumų deklaruojant tranzitines prekes bei atstovaujant muitinei poreikis.

3.2. Atstovavimas deklaruojant tranzitu gabenamas prekes

Tranzitas dažniausiai suprantamas kaip asmenų, prekių (krovinių) vežimas į kitos valstybės teritoriją, pakeliui kertant kitos šalies teritoriją. Iš lotynų kalbos žodis *transitus* reiškia perėjimą. Tranzitas nebūtinai reiškia vienos valstybės sienos kirtimą – kroviniai gali būti gabenami iš vienos valstybės į kitą per kelių valstybių teritorijas. Tarptautinio logistikos kanalo tranzito etapas susiformuoja iš esmės tik tada, kai kanalu judančios prekės kerta ne tik šalies siuntėjos ir šalies gavėjos, bet ir tranzitinių šalių muitų sienas.

Tranzito reikšmė tarptautinei prekybai ir tuo pačiu pagrindinis motyvas jį taikant – palengvinti prekių vežimą iš išsiuntimo šalies teritorijos į paskirties (krovinio gavimo) šalies teritoriją, išvengiant muitų ir mokesčių mokėjimo išvykimo ir tranzito šalių teritorijose. Tranzitas reikšmingas valstybių biudžeto įplaukoms, nes garantuoja transporto, logistikos ir su tuo susijusių kitų paslaugų užimtumą.

Lietuva, būdama palankioje geografinėje padėtyje tarp ES ir trečiųjų šalių kaip Baltarusija ir Rusija, taip pat išnaudoja tranzito srautų tarp šių teritorijų suteikiamas galimybes – Lietuvos transporto ir logistikos sektorius generuoja daugiau nei 10 % nacionalinio biudžeto įplaukų. Vien tik patogios geografinės padėties neužtenka norint dar labiau išnaudoti tranzito ekonominį potencialą - valstybės privalo investuoti į funkcionalią infrastruktūrą bei lanksčių teisės aktų įgyvendinimą, norint pritraukti krovinių siuntėjų ir gavėjų dėmesį bei pajamas.

Muitų teisėje tranzitas yra muitinės procedūra, sudaranti galimybę asmenims, gabenantiems prekes per tam tikrą teritoriją, nemokėti mokesčių, kuriuos reikėtų sumokėti įvežant prekes į tą teritoriją (arba iš jos išvežant).⁶⁰

Jeigu šiuo metu neegzistuantų tarptautinio tranzito sistemos, įvažiuojant į kiekvienos šalies teritoriją reikėtų iš naujo deklaruoti tranzitu gabenamas prekes ir pateikti naują toje šalyje galiojančią garantiją. Galima įsivaizduoti kokio ilgio eiles matytume valstybių pasieniuose ir kiek nepatogumų bei papildomų sąnaudų turėtų krovinius gabenantys vežėjai, ekspeditoriai ir visi kiti tarptautinio logistikos kanalo subjektai (krovinių gavėjai prekes gautų vėliau, muitinės formalumus atliekantys subjektai negalėtų naudotis dabar galiojančiais palengvinimais ir sugaištų gerokai daugiau laiko savo užduotims atlikti ir t.t.).

Tranzitas yra itin reikšmingas prekes importuojantiems Bendrijos ūkio subjektams. Pastariesiems sudarytos galimybės įsivežant prekes į Bendrijos teritoriją, atlikti importo formalumus jiems patogioje vietoje – t.y. prekės gali būti gabenamos iš jų įvežimo į Bendrijos teritoriją vietos į kitų muitinės

⁶⁰ Radžiukynas J. ir kt. Europos Sąjungos bendroji prekybos politika. Vilnius: MRU, 2011. p. 316.

procedūrų vietą (pasirinktinai importuotojui) kur joms įforminamos reikiamos procedūros. Tokiu būdu sumažinama pasienio punktų, per kuriuos fiziškai įvežama daugiau krovinių, apkrova ir importuotojas neprivalo naudotis muitinės tarpininkų, veikiančių toje įvežimo teritorijoje paslaugomis.

Šiuo metu ES tranzito sistema yra sudaryta iš trijų dalių:

- Bendrijos tranzitas;
- Bendrasis tranzitas;
- TIR tranzitas.

Svarbiausia Bendrijos ir bendrojo tranzito sistemų paskirtis – palengvinti prekių vežimą per išorines ES sienas ir supaprastinti prekybą su Europos laisvosios prekybos asociacijos (ELPA) šalimis bei kitomis prie Bendrojo tranzito konvencijos prisijungusiomis šalimis, administracinius formalumus, atliekamus gabenant prekes iš išvykimo į paskirties vietas Bendrijos muitų teritorijoje.⁶¹ TIR tranzito sistema skirta palengvinti kelių transporto tarptautinius krovinių pervežimus, tačiau ne tik Europos Bendrijos ar ELPA šalių teritorijomis, bet apimant Artimuosius ir Viduriniuosius Rytus, Šiaurės Afriką, Lotynų Ameriką ir kt. valstybes – iš viso 68 susitariančios šalys. Visų trijų sistemų palyginimas pateiktas 4 lentelėje.

Bendrijos ir bendrasis tranzitas savo forma ir bruožais yra labai panašūs ir deklaruojant prekes šioms procedūroms pritaikoma ta pati Naujoji kompiuterizuota tranzito sistema (NCTS). Šios sistemos esmė ta, jog dvejoms paminėtoms procedūroms įforminti ir kontroliuoti naudojami elektroniniai pranešimai, kurių duomenys reikalingi šioms procedūroms įforminti ir baigti, bei informacija apie šių procedūrų vykdymo eigą. Taigi, atsisakoma „popierinių“ deklaracijų, šitaip taupomas visiems brangus laikas, didėja muitinės formalumų tvarkymo efektyvumas.

Išorinis Bendrijos ar Bendrasis tranzitas taikomas tada, kai gabenamos ne Bendrijos prekės, vidinio tranzito atveju yra gabenamos Bendrijos prekės kai paskirties vietoje paprastai reikia įrodyti turimą Bendrijos prekių muitinį statusą.

Pagrindinis Bendrijos ir bendrojo tranzito skirtumas – veikimo geografija, t.y. susitariančių valstybių muitų teritorijos. Bendrojo tranzito atveju šalia ES valstybių šią sistemą taiko ELPA šalys, o per pastaruosius du metus prisijungė Kroatija (2011) bei Turkija (2012), kurios nedalyvauja Bendrijos tranzito sistemoje – joje šalia ES narių dar prisijungusios nykštukinės Andora bei San Marinas. TIR tranzito atveju geografija yra dar platesnė ir apima krovinių gabenimus skirtinguose kontinentuose.

Bendrasis tranzitas nėra taikoma jūrų transportui, tuo tarpu Bendrijos tranzito atveju tai galioja visoms transporto rūšims (jūrų, kelių, oro, geležinkelio ir pan.), TIR tranzito atveju – tik kelių transportui.

TIR procedūra kelių transportu vykdoma naudojant TIR knygeles, kurias išduoda ir kontroliuoja jų naudojimą garantinės vežėjų asociacijos. Mūsų šalyje tai Lietuvos nacionalinė vežėjų automobiliais

⁶¹ Sarapinienė S., Avižienis J.Š. Muitinės procedūros. – Vilnius: MRU, 2008. p. 131.

asociacija „Linava“. Gabenant krovinius tarptautiniais maršrutais pagal TIR procedūrą autotransporto priemonės yra užplombuojamos ir paprastai tranzito šalių muitinės postuose nėra tikrinamos – tai labai paspartina prekių pervežimus ir įprasmina tokių procedūrų naudojimą. „Linava“ yra įsipareigojusi sumokėti muitus ir mokesčius, jeigu bus nustatytas TIR procedūros pažeidimas, padarytas tos šalies teritorijoje, nesvarbu, ar prekės buvo gabenamos su tos asociacijos išduota TIR knygele, ar su kitos tai pačiai garantijų grandinei priklausančios garantuojančiosios asociacijos išduota TIR knygele.

	Bendrijos tranzitas	Bendrasis tranzitas	TIR tranzitas
Galiojimo teritorija	ES šalys, Andora, San Marinas	ES, ELPA šalys (Norvegija, Islandija, Šveicarija), Kroatija ir Turkija	68 valstybės (visa ES, dalis Šiaurės Afrikos, Artimųjų ir Vidurio rytų ir kt.)
Transporto rūšys	Visos	Visos išskyrus jūrų transportą	Tik kelių transportas
Svarbiausi teisės aktai	BMK, BMKĮ	1987 m. ES ir ELPA šalių konvencija ⁶²	1975 m. TIR konvencija ⁶³
Mokestinės prievolės užtikrinimas garantija	Reikalinga laiduotojo vienkartinė ar bendroji	Reikalinga laiduotojo vienkartinė ar bendroji	TIR knygelė yra tarptautinė garantija
Procedūrų tipai	Išorinis Bendrijos (T1) ir vidinis Bendrijos (T2 / T2F) tranzitas	Išorinis (T1) ir vidinis (T2) tranzitas	TIR tranzitas
E-deklaravimo galimybė	Privaloma nuo 2005 m. (naudojant NCTS)	Privaloma nuo 2005 m. (naudojant NCTS)	Nėra, nes būtina TIR knygelė ir jos pildymas

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

4 lent. Bendrojo, Bendrijos ir TIR tranzito palyginimas

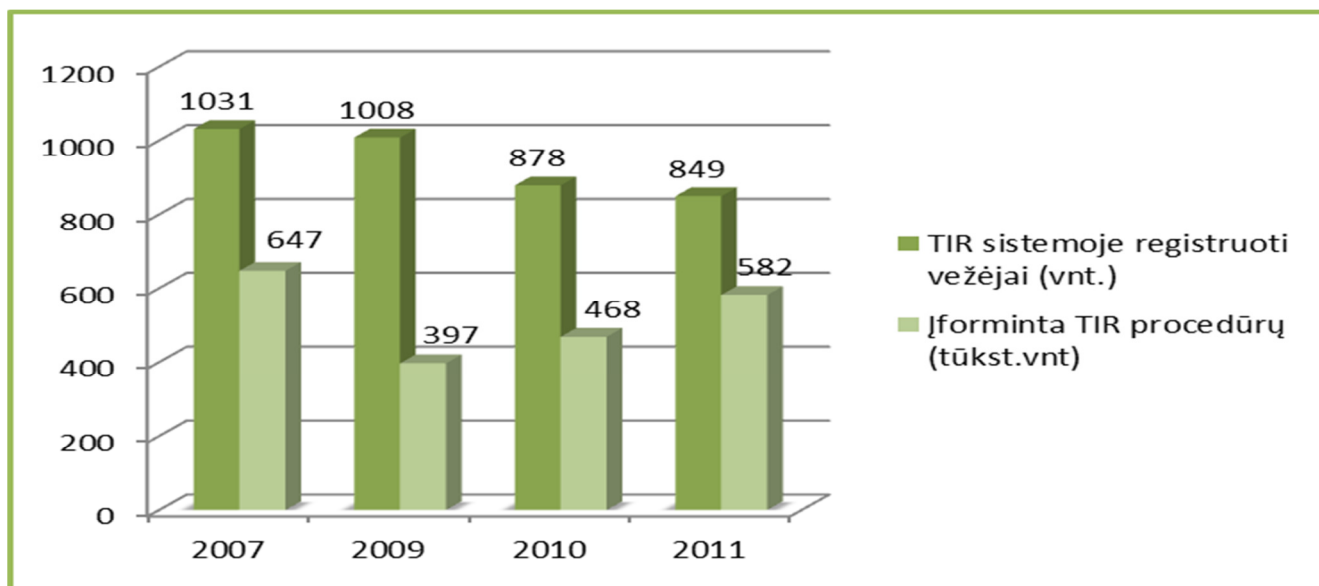
Tranzito logistikos kanalas išsiskiria tuo, jog šios procedūros vykdytoju gali būti bet kuris asmuo. Šis asmuo privalo prisiimti atsakomybę muitinei už prekėms taikomos procedūros reikalavimų įvykdymą ir juo gali būti daugelis TLK subjektų: vežėjai, prekių siuntėjai ar gavėjai, ekspeditoriai, muitinės tarpininkai, išskyrus tarptautinio logistikos kanalo institucijas.

TIR tranzito sistemoje labai aktyviai įsitraukia tarptautines krovinių vežimo paslaugas teikiančios įmonės. Dar 2007 m. Lietuvoje registruotų TIR procedūros vykdytojų sąrašė buvo net 1031 vežėjų įmonės. (žr. 21 pav.). 2011 m. duomenimis registruotų vežėjų teliko 849, nors kiekvienu ataskaitiniu laikotarpiu į TIR sistemą yra priimamos naujos įmonės, tuo pačiu nemažai jų pašalinamos iš jos. Iš žemiau pateikto grafiko matyti, jog iki ekonominio sunkmečio bei daugybės transporto įmonių bankrotų 2008 metais (beje reikalingų duomenų 2008 m. muitinės veiklos

⁶² Konvencija dėl bendrosios tranzito procedūros // OL, 1987, L226.

⁶³ Muitinės konvencija dėl tarptautinio krovinių gabenimo su TIR knygelėmis // Valstybės žinios, 2000, Nr. 6-155.

ataskaitoje nėra) buvo daugiausiai registruotų vežėjų bei įforminta net 647 tūkstančiai TIR procedūrų – tai yra didžiausi rezultatai lyginamuoju laikotarpiu. Po 2008 m. įforminamų TIR procedūrų skaičius stabiliai auga ir nepaisant mažėjančio registruotų TIR sistemoje vežėjų skaičiaus rodo atsigavimo tendencijas.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal LR muitinės veiklos ataskaitų duomenis

21 pav. TIR sistemoje registruotų vežėjų (vnt.) bei įformintų TIR procedūrų (tūkst.vnt.) skaičius Lietuvoje 2007, 2009, 2010, 2011 m.

Tranzito procedūros vykdytojas ar jo įgaliotas asmuo pasirašant tranzito deklaracijoje, turi pateikti savu vardu įforminta garantiją, kuri užtikrina galimai atsirasiančios skolos muitinei sumokėjimą.

Apie ūkio subjektus, galinčius suteikti garantijas Lietuvos Respublikoje jau minėta šio darbo 2.2. skyriuje. Tranzito atveju vienkartinės garantijos naudojamos vienai tranzito procedūrai atlikti, tuo tarpu bendroji naudojama kelioms. Pastaroji yra tranzito procedūros atlikimo tvarkos supaprastinimas (kaip ir atleidimas nuo prievolės pateikti garantiją).

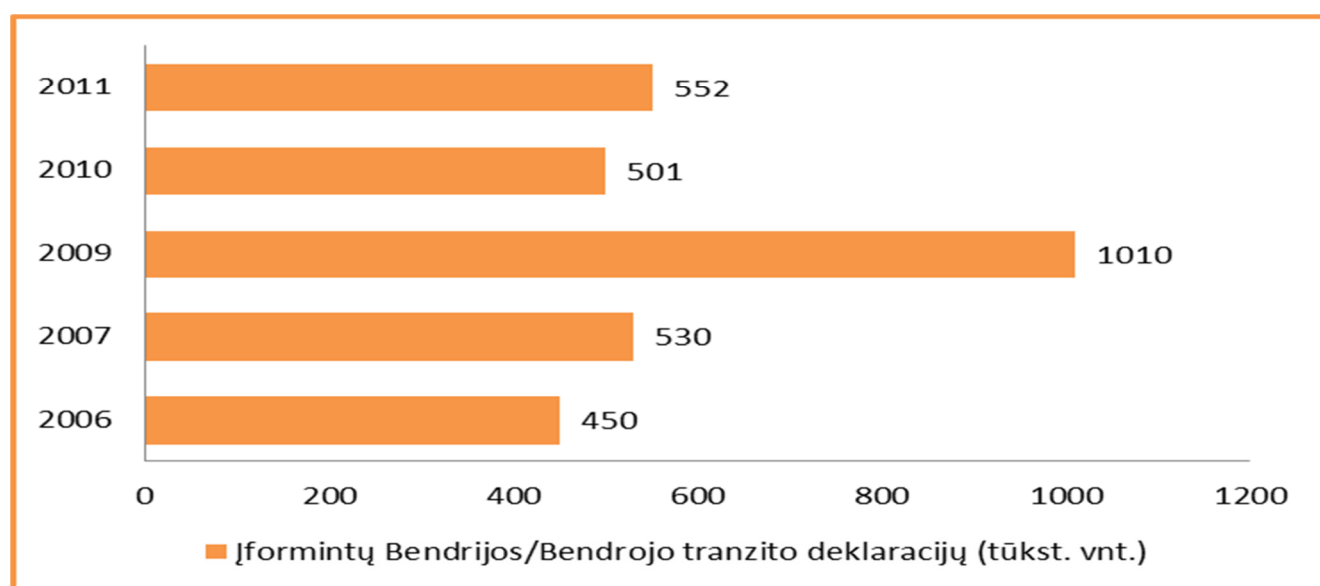
Jeigu Bendrijos ar bendroji tranzito procedūra įforminama Bendrijos muitų teritorijoje, garantas (laiduotojas) turi būti įsteigtas Bendrijoje. Papildomai jis turi turėti savo atstovus kiekvienoje ES valstybėje narėje. Jeigu prekės, įforminus bendrąją tranzito procedūrą, gabenamos per ELPA šalis, atstovus privaloma turėti ir atitinkamose ELPA šalyse. Laiduotojai Bendrijos ir bendrojo tranzito procedūrų mokestinėms prievolėms užtikrinti turi atitikti griežtus reikalavimus ir dėl reikalavimo turėti atstovus kiekvienoje šalyje tai dažniausiai yra didžiulės tarptautinės draudimo kompanijos, bankai ar kiti subjektai.

Vienkartinė garantija gali būti pateikta kaip piniginis užstatas, vienkartinės garantijos dokumentas ar vienkartinės garantijos lakštai. Svarbu paminėti, jog TIR bei ATA knygelių naudojimas taip pat laikomos vienkartinėmis garantijomis.

Tvarkant garantijas ir įforminant tranzito procedūras atliekami su tuo susiję muitinės formalumai. Svarbus jų bruožas yra tas, jog prekėmis disponuojančio tarptautinio logistikos kanalo subjekto ir asmens, atliekančio muitinės formalumus TLK tranzito etape, santyčiai nustatomi vadovaujantis tranzito šalies teisės aktais, ir būtina pažymėti, jog ne visada tai būna atstovavimo santykiai.

Išsamiau muitinės formalumai tranzitu gabenamoms prekėms šiame magistriniame darbe nėra nagrinėjami, nes tai nėra tik muitinės tarpininkams būdinga veikla ir į ją įtraukiama daugelis tarptautinio logistikos kanalo subjektų. Taip pat svarbu, jog Lietuvos ir kitų šalių muitinių duomenų apie šių formalumų apimtį neturime.

Pagal LR muitinės veiklos ataskaitų duomenis, daugiausiai Bendrijos/Bendrojo tranzito deklaracijų įforminta 2009 m. – viso daugiau nei milijonas deklaracijų (žr. 22 pav.).

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal LR muitinės veiklos ataskaitų duomenis

22 pav. Lietuvos Respublikoje įformintų Bendrijos/Bendrojo tranzito deklaracijų skaičius (tūkst. vnt.) 2006, 2007, 2009, 2010, 2011 m.

Žvelgiant į kitų metų rezultatus atrodytų, kad visi jie buvo dvigubai lėtesni, tačiau tai neturėtų būti tiesa – pirmiausia, 2009 m. LR Susisiekimo ministerijos veiklos ataskaitoje⁶⁴ konstatuojama, jog palyginti su 2008 metais, 2009 metais krovinių vežta 22,7 proc. mažiau (geležinkelių transportu – 22,4 proc., kelių transportu – 25 proc., Klaipėdos jūrų uoste – 7 proc.). Grįžtant prie 21 pav., matome, jog 2009 m. įformintų TIR procedūrų buvo mažiausiai, tad tai tikrai patvirtina LR Susisiekimo ministerijos informaciją apie krovinių srautus. Atsiribojus nuo 2009 m. rezultatų, vis tik pastebima teigiama tendencija ir lyginant 2010 bei 2011 metus Bendrijos/bendrojo tranzito įformintų deklaracijų skaičius išaugo bent 10%, o lyginant su 2006 – 23%.

⁶⁴ http://www.transp.lt/lt/veikla/planavimo_dokumentai/ministerijos_veiklos_ataskaita/2009_m_veiklos_ataskaita

Žvelgdami į 21 bei 22 pav. matome, kad tiek TIR procedūrų, tiek Bendrijos/bendrojo tranzito deklaracijų įforminimas po ekonominio sunkmečio 2009 m. stabiliai auga. TIR sistemoje registruotų Lietuvos vežėjų tendencingai mažėja, bet tai neturi didelės įtakos įforminimo tempams bei deklaracijų augimui.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog muitinės formalumai tranzitu gabenamoms prekėms paprastai atliekami ne krovinių išsiuntimo ar gavimo vietoje, o atliekami kitose šalyse, įvairiausiose tarptautinio logistikos kanalo vietose, poreikis muitinės formalumų atlikimo paslaugoms TLK tranzito etape vertintinas koeficientu 0,8–0,9.

Tranzitinių krovinių apyvartos rezultatai vienai ar kitaip įtakoja ir kito tarptautinio logistikos kanalo Lietuvoje - importo tendencijas. Deklaruojant importuojamas prekes atstovavimas iš esmės skiriasi nuo tarptautinio logistikos kanalo tranzito etape.

3.3. Atstovavimas deklaruojant importuojamas prekes

Dėl skirtingo įvairiausių išteklių (nafta, maisto žaliavos, statybinės žaliavos ir t.t.) prieinamumo bei pasiskirstymo visame pasaulyje, jau nuo antikinių laikų tarptautinės prekybos ištakose galima aptikti ir prekių įsivežimo iš vienos į kitą valstybę pavyzdžių. Dabartiniais laikais tai yra dar aktualiau – pasaulinei populiacijai perkopus septynis milijardus apsirūpinimo pagrindinėmis žaliavomis klausimas tampa globalus. Lietuva, norėdama apsirūpinti šiluma šaltuoju metų sezonu, privalo importuoti dujas iš Rusijos, nes pati tokių neišgauna – tai tik vienas gyvas pavyzdys, pagrindžiantis importo prasmę.

Bendrijoje importo sąvoka platesnė nei tik prekių įvežimas į tam tikrą muitų teritoriją. ES išleidžiant prekes į laisvą apyvertą, ši procedūra įforminama tiesiogiai iš trečiųjų šalių įvežtoms ne Bendrijos prekėms (įskaitant grąžinamas eksportuotas iš Bendrijos muitų teritorijos prekes), taip pat ne Bendrijos prekėms, kurios prieš tai buvo laikinai saugomos, laikomos Bendrijos muitų teritorijoje esančiose laisvosiose zonose arba laisvuosiuose sandėliuose, gabenamos taikant tranzito procedūrą, perdirbamos taikant laikinojo įvežimo perdirbti, laikinojo išvežimo perdirbti arba muitinės prižiūravimo perdirbimo procedūrą, laikinai įvežtos į Bendrijos muitų teritoriją arba laikytos muitinės sandėlyje taikant muitinio sandėliavimo procedūrą.

Prekių importuotojai, norėdami pritaikyti prekių išleidimo į laisvą apyvertą procedūrą, turi sumokėti importo muitus (jeigu tokie yra nustatyti bei nuo jų neatleista) ir įvykdyti Bendrijos prekybos politikos ar kitus teisės aktų nustatytus reikalavimus, kai atitinkamų prekių importas yra ribojamas. Tai gali pasireikšti tam tikrų licencijų, leidimų, kvotų ir pan. pateikimo reikalavimu – taip yra apsaugoma Bendrijos rinka nuo pigių, ES gamintojų konkurencingumą mažinančių, prekių importo.

Muitai už importuojamas prekes sudaro apie 15 proc. ES metinio biudžeto pajamų. Lietuvos muitinės surinktų importo muitų 25 proc. dalis patenka į nacionalinį biudžetą. Išleidus prekes į laisvą apyvartą, į Europos Bendrijos rinką patenka prekės, kurios didina vartojimą, patenkina vartotojų interesus, užpildydamos tam tikrą rinkos dalį importuotomis prekėmis.⁶⁵

Importuotojas, pateikdamas importo deklaraciją prekių išleidimo į laisvą apyvartą procedūrai įforminti, ją pristato jį aptarnaujančiam muitinės postui (pagal teritorinės muitinės veiklos zoną, kurioje yra importuotojo buveinė arba, jeigu tai fizinis asmuo, tokio asmens nuolatinė gyvenamoji vieta). Muitinė gali leisti importuotojui pateikti deklaraciją šiai procedūrai įforminti ir kitoms teritorinėms muitinėms priklausantiems postams. Keleiviai, gabenantys prekes, jas deklaruoja kelių, geležinkelių, tarptautinių oro ir jūrų uostų pasienio kontrolės punktuose esančiose muitinės postų muitinio tikrinimo vietose, kitose Muitinės departamento generalinio direktoriaus nustatytose muitinio tikrinimo vietose. Deklarantai, kurių buveinės nėra Lietuvos Respublikos muitų teritorijoje, gali pasirinkti bet kurį reikiamą kompetenciją turintį muitinės postą. Atskirais atvejais teisės aktuose gali būti nurodytos muitinės įstaigos, kuriose turi būti įforminta tam tikrų prekių išleidimo į laisvą apyvartą procedūra.

Atvejais, kai importuotoją tiesiogiai atstovauja muitinės tarpininkas, deklaraciją išleidimo į laisvą apyvartą procedūrai įforminti gali būti pateikta tam teritorinės muitinės postui, kurio veiklos zonoje yra tarpininko buveinė.

Remiantis BMKĮ kartu su importo deklaracija, privaloma pateikti šiuos dokumentus:⁶⁶

- sąskaita faktūra, kuria remiantis deklaruojama prekių vertė;
- muitinės vertės deklaracija, jeigu deklaruojamų prekių muitinė vertė didesnė kaip 10 000 eurų;
- dokumentai, reikalingi preferenciniam muitų tarifų režimui arba panašioms priemonėms taikyti (jeigu toks režimas gali būti taikomas);
- dokumentai, reikalingi importo draudimams ir apribojimams taikyti (jeigu jie nustatyti);
- atskirais atvejais – transporto dokumentai, pakavimo aprašai ir prieš tai prekėms taikytos muitinės procedūros dokumentai;
- visi kiti dokumentai, reikalingi pagal teisės aktus, reglamentuojančius išleidimo į laisvą apyvartą procedūros atlikimo tvarką.

Importuojant prekes yra visa eilė arba kompleksas dalykų, kuriuos deklaruojantys asmenys privalo žinoti. Pirmiausia reikalingi tarifinio prekių klasifikavimo įgūdžiai – būtina suprasti kaip rasti

⁶⁵ Radžiukynas J. ir kt. Europos Sąjungos bendroji prekybos politika. Vilnius: MRU, 2011. p. 295.

⁶⁶ 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 2454/93, išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas, 218 str.

atitinkamos prekės kodą pagal kombinuotąją nomenklatūrą. Turint teisingą prekės kodą, galima nesunkiai susirasti visą reikiamą informaciją apie importuojamos prekės muitus, mokesčius, reikalingus leidimus, licencijas ir pan. – tokio pobūdžio informacija prieinama Lietuvos Respublikos integruotame tarife (LITAR).

LITAR - yra informacijos apie ES muitus ir nacionalinius mokesčius bei kai kuriuos importo ir eksporto draudimus ir apribojimus rinkinys, sudarytas ir tvarkomas kaip kompiuterinė duomenų bazė. Integruotą tarifą sudaro nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvos Respublikoje galiojantys Europos Bendrijos integruoto tarifo (TARIC) duomenys, papildyti nuo 2004 m. gegužės 1 d. galiojančiais duomenimis apie muitinės administruojamus nacionalinius mokesčius (akcizą ir PVM).⁶⁷

To paties LR integruoto tarifo pagalba galima nustatyti kokie, įprasti trečiųjų šalių ar lengvatiniai, muitai bus taikomi. Labai svarbus momentas yra nustatyti importuojamų prekių kilmę, nes būtent nuo jos ir priklausys kuri muitų rūšis bus taikoma konkrečiai prekei.

Kai importo muitai priklauso nuo prekių vertės, itin svarbu teisingai nustatyti prekių muitinę vertę, nuo kurių bus apskaičiuoti atitinkami muitai bei mokesčiai.

Atskirais atvejais svarbu gali būti kiti su konkrečia preke susiję jos parametrai, kurie reikšmingi nuo tos prekės importui nustatytų reikalavimų ar sąlygų (pvz. papildomi mato vienetai, įmonės, iš kurios importuojamos prekės, konkretus pavadinimas ir pan.).

Be to kas paminėta aukščiau dar yra ir gali atsirasti papildomų reikšmingų dalykų, tokių kaip teisiniai, logistikos ir papildomų muitinės formalumų aspektai, todėl deklarantams būtinas nepaviršutiniškas importo į Bendrijos muitų teritoriją teisės aktų išmanymas.

Importo deklaracijos, skirtingai nei eksporto ar tranzito, šiuo metu nėra privalomos pateikti elektroniniu būdu. Prekių eksporto iš Bendrijos muitų teritorijos deklaravimui palengvinti sukurta ir vis dar užbaiginėjama Eksporto kontrolės sistema (ECS), savo ruožtu ES muitinę keliais etapais kuria ir Importo kontrolės sistemą.

Pirmasis etapas – Importo kontrolės sistema – visose ES šalyse užbaigtas diegti 2010 m. gruodžio 31 d. Pagrindinės sistemos funkcijos skirtos apdoroti bendrąsias įvežimo deklaracijas, pateikiamas iki prekėms atvykstant į ES teritoriją ir skirtas įvežimo rizikai įvertinti. Iki 2014 m. vidurio sistemą numatoma papildyti visomis su prekių importu susijusiomis funkcijomis, atitinkančiomis Modernizuotame muitinės kodekse ir jo įgyvendinimo nuostatose keliamus reikalavimus. Sudėtingiausia šio etapo užduotimi laikytinos, kaip ir eksporto atveju, centralizuoto muitinio įforminimo funkcijos. Užbaigus šį etapą, visos muitinės deklaracijos (importo, eksporto, tranzito) bus pateikiamos ir apdorojamos tik elektroniniu būdu.⁶⁸

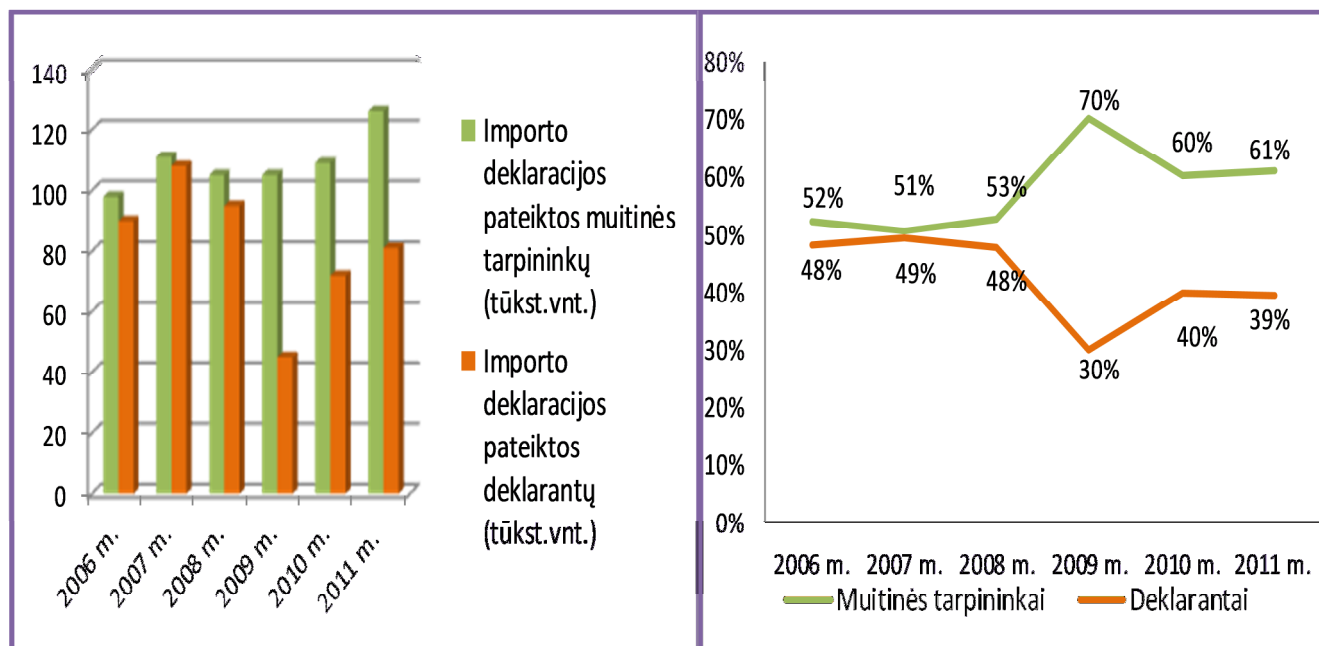
⁶⁷ http://litarweb.cust.lt/taric/web/main_LT

⁶⁸ Radžiukynas J. ir kt. Europos Sąjungos bendroji prekybos politika. Vilnius: MRU, 2011. p. 346.

Išleidimo į laisvą apyvartą procedūra laikoma baigta, kai sumokami už išleistas į laisvą apyvartą prekes nustatyti importo muitai bei, atitinkamais atvejais, mokesčiai. Muitinė, užtikrindama muitų bei tam tikrų mokesčių surinkimą, reikalauja iš importuojamas prekes deklaruojančio subjekto pateikti atitinkamo dydžio garantiją. Pastarosios atsisakoma prievolei (skolai) išnykus arba, jeigu prievolė (skola) nebuvo atsiradusi, pripažinus, kad ji nebegali atsirasti. Garantijos išsamiau aptartos magistrinio darbo 2.2 skyriuje.

Deklaruojant importuojamas prekes, prekių gavėją (importuotoją) muitinėje gali atstovauti tiesiogiai ir netiesiogiai. Tiesioginio atstovavimo atveju, muitinės tarpininkas veikia atstovaujamojo asmens vardu ir atstovaujamojo sąskaita bei dėl jo interesų. Importo deklaracijoje privalomai turi atsirasti Lietuvos Respublikoje įsteigto muitinės tarpininko pavadinimas, tikslus jo buveinės adresas ir jį identifikuojantis ekonominių operacijų vykdytojo kodas (EORI).

Netiesioginio atstovavimo atveju prekes už jų gavėją (importuotoją) gali deklaruoti/pateikti Bendrijoje įsteigtas asmuo, veikiantis savo vardu ir asmens, kuriam tarpininkaujama, arba savo sąskaita bei dėl jo interesų. Importo deklaracijoje turi atsirasti Bendrijoje įsteigto asmens pavadinimas, tikslus jo buveinės adresas ir jį identifikuojantis EORI kodas.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Muitinės informacinių sistemų centro duomenis.

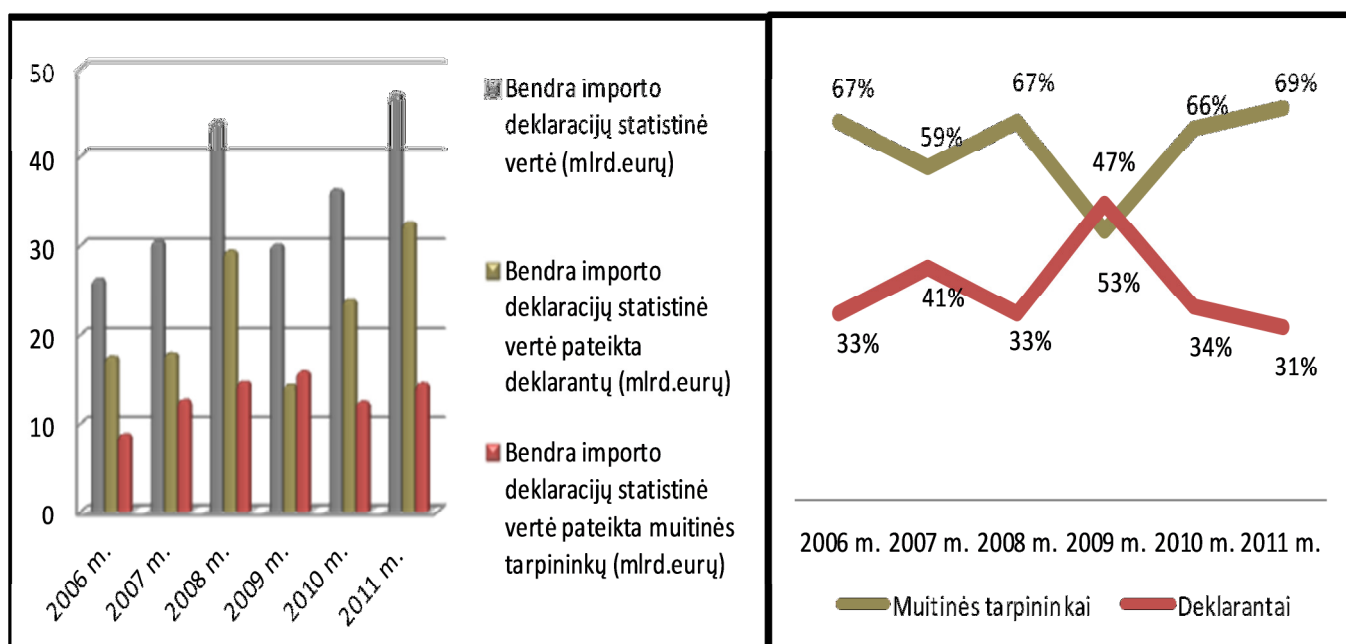
23 pav. Deklarantų ir muitinės tarpininkų pateiktų importo deklaracijų skaičius (tūkst.vnt.) ir procentinis jų pasiskirstymas 2006-2011 m.

Muitinės tarpininkai 2006-2011 m. pateikė daugiau importo deklaracijų nei deklarantai, o skirtumas svyravo nuo 2 iki net 40 proc. (žr. 23 pav.).

Didžiausias skirtumas užfiksuotas 2009 m. – tuo metu muitinės tarpininkai lenkė deklarantus 40 %. Palyginimui, 2006, 2007 ir 2008 metais šis skirtumas tesudarė 2-5 proc. 2010-2011 duomenys parodo paskutines tendencijas ir šis skirtumas tuo metu siekė 20-22 %. Lyginant importo bei

eksporto statistika tais pačiais metais, muitinės tarpininkų pateiktų eksporto deklaracijų procentas per 10 ir daugiau punktų didesnis. Matyti, jog tarptautinio logistikos kanalo importo etape muitinės tarpininkų paslaugų poreikis yra mažesnis, tačiau svarbu paminėti, jog importo deklaracijų Lietuvoje pateikiama beveik du kartus mažiau nei eksporto, tad būtina importo etapą paanalizuoti ir pagal deklaracijų statistines vertes.

Iš 24 pav. matome, jog analizuojant statistines deklaracijų vertes, rezultatai iš esmės labai skiriasi. Jeigu muitinės tarpininkai 2009 m. importo deklaracijų pateikė net 40 proc. daugiau nei muitinės tarpininkai, tačiau lyginant statistines vertes deklarantai tais pačiais metais jų pateikė 4 proc. daugiau. Tuo tarpu nedidelis deklaracijų skaičiaus skirtumas 2006, 2007 ir 2008 metais, iš tiesų atspindėjo 18-34 % didesnę importo deklaracijų vertę, pateiktą muitinės tarpininkų.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Muitinės informacinių sistemų centro duomenis.

24 pav. Importo deklaracijų statistinė vertė (mlrd.eur) bei atitinkamos procentinės vertės pateiktos deklarantų ir muitinės tarpininkų 2006-2011 m.

2010-2011 duomenys pagrindžia muitinės tarpininkų pateikiamų deklaracijų statistinės vertės augimo tendenciją – šalia 20-22 % didesnio deklaracijų skaičiaus, dar svaresnę reikšmę turi 32-38 % didesnė muitinės tarpininkų pateikta importo deklaracijų statistinė reikšmė.

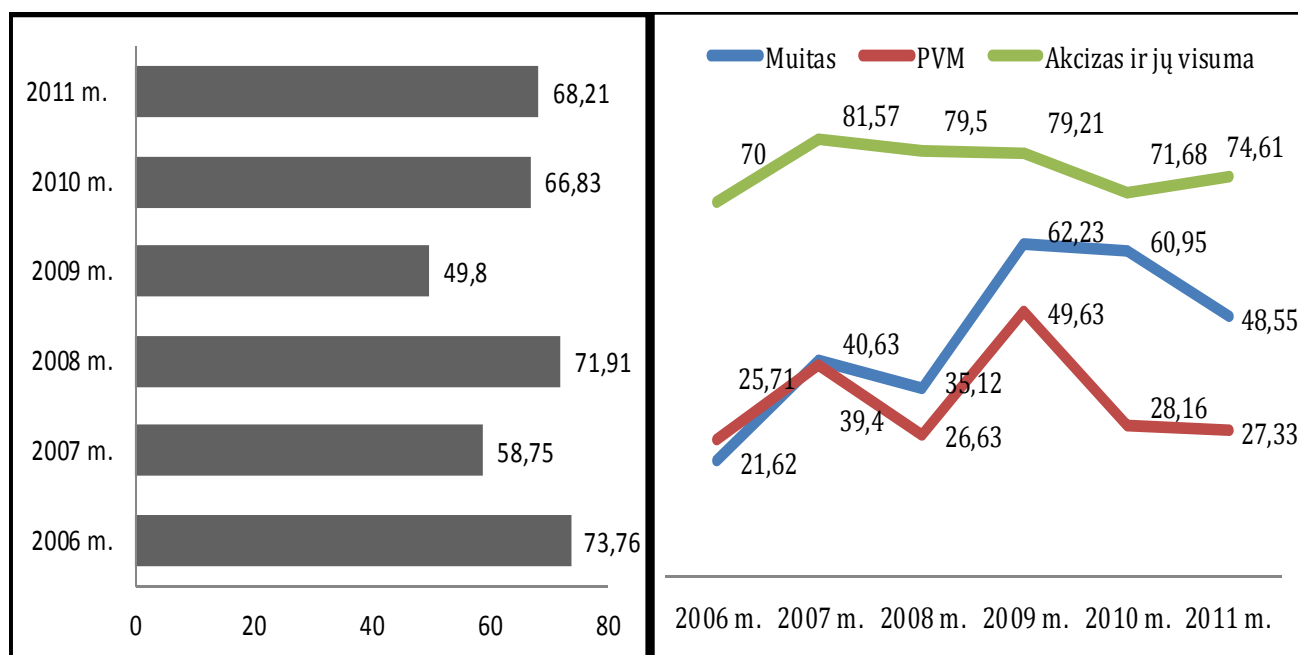
Akivaizdu, jog dėl prieštaraimų pagal skirtingus aspektus analizuojant importo deklaracijas poreikis muitinės tarpininkų paslaugomis taip pat skiriasi. Jeigu vertinsime tik importo deklaracijų skaičių, tai muitinės tarpininkų paslaugų poreikis bus lygus koeficientui 0,6. Žiūrint i importo deklaracijų statistines vertes, šis koeficientas turėtų kilti iki 0,7.

Stambūs Lietuvos ūkio subjektai kaip AB „Lietuvos geležinkeliai“, AB „Klaipėdos nafta“, AB „ORLEN Lietuva“, AB „Lietuvos energija“ ir panašios įmonės importuojamos prekės patys jas ir deklaruoja. Tai labai iškreipia importo statistiką, nes po agreguotais rodikliais kartais „slepiasi“ minėtų

įmonių deklaracijų vertės, kurios dešimtimis ar šimtais kartų viršija įprastai importuojamų prekių siuntų vertes.

Tarptautinio logistikos importo etape muitinės tarpininkai teikia papildomas paslaugas, susijusias su importo mokesčiais ir skolą muitinei. Tai su rizika ir kartais net su didele rizika (kai importuojamos brangios prekės) susijusios paslaugos.

Importuojant prekes, reikia sumokėti muitą ir akcizą (jeigu jie nustatyti) ir pridėtinės vertės mokestį (PVM). Skirtingoms prekėms taikomi skirtingi muitų ir akcizų dydžiai, o muitų dydis taip pat priklauso nuo prekių kilmės šalies. Didžiąją dalį mokesčių sudaro PVM, tuo tarpu muitų tarifai gali būti mažinami dėl nuolat liberalizuojamos tarptautinės prekybos.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Muitinės informacinių sistemų centro duomenis.

25 pav. Muitinės tarpininkų sumokėtų visų importo mokesčių dalis (proc.) bei muitinės tarpininkų apskaičiuojamų (proc.) atskirų mokesčių (muitas, PVM ir akcizas) skola 2006-2011 m.

Nuo 2006 iki 2011 m. muitinės tarpininkų sumokėtų visų importo mokesčių suma svyravo atitinkamai nuo 73 iki 68 proc. Mažiausiai mokesčių muitinės tarpininkai sumokėjo 2009 m., t.y. tik 49,8 % visų importo mokesčių, daugiausiai 2006 metais – 73,76 %. 2010 ir 2011 m. sumokėtų mokesčių suma buvo labai panaši (66 ir 68 proc.).

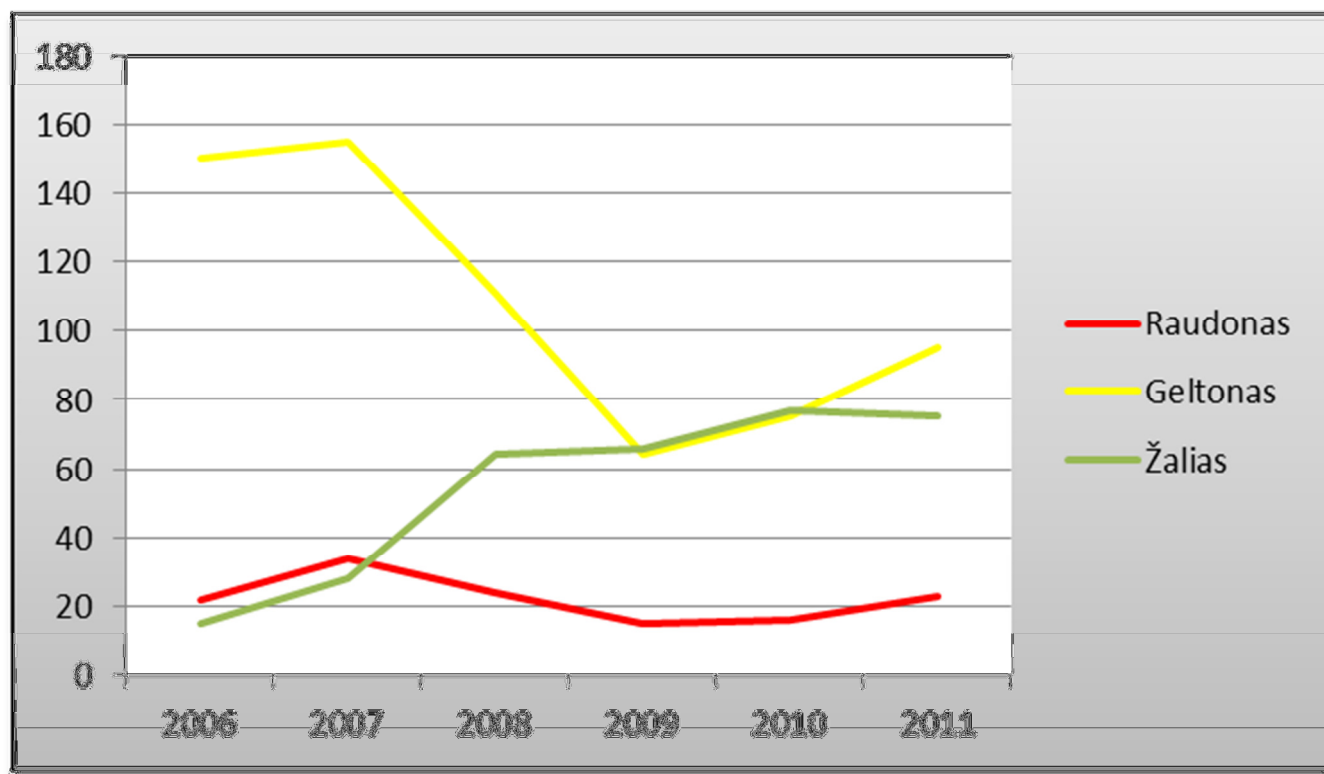
Iš 25 pav. dešinėje esančių kreivių galime pastebėti, jog muitinės tarpininkams yra pavedama didžioji dalis (vidutiniškai apie tris ketvirtadalius) akcizais apmokestinamų prekių importo deklaracijų. Muitais apmokestinamų prekių importo deklaracijų muitinės tarpininkai ne visada jų pateikia daugiau nei deklarantai ar kiti asmenys. 2006, 2007 ir 2011 m. kreivės tą ir patvirtina. Nepaisant to, galime teigti, jog muitinės tarpininkams pavedama atlikti muitinės formalumus toms prekėms, kurios priskiriamos rizikingų prekių grupei (kaip antai tabako gaminiai, alkoholis ir pan.).

Svarbu ankstesnę informaciją papildyti, nes akcizinių prekių spektras nėra labai platus, o muitai ilgalaikėje perspektyvoje turėtų tendencingai mažėti, tačiau muitinės tarpininkų pastangomis yra apskaičiuojama ir tuo pačiu užtikrinama vidutiniškai apie 70 % importo skolos muitinei. Atsižvelgiant į importo bei eksporto atstovavimo statistiką pagal deklaracijų skaičių, statistinės vertės bei apskaičiuojamos muitinės skolos dydį (importo atveju) galima teigti, kad pirmoji magistrinio darbo hipotezė, jog poreikis atstovauti deklaruojant prekes muitinėje mažėja, nepasitvirtino. Tiesa, reiktų išskirti, kad tik dalinai, nes ekonominio sunkmečio (2009) metais muitinės tarpininkų pateiktų deklaracijų apimtis ar statistinė vertė nukrypavo nuo analizuojamų metų vidurkių.

Pasitaiko atvejų, kai muitinės deklaracija pateikiama ne muitinės tarpininko, o importuotojo vardu, nors iš tikro muitinės formalumus tvarko muitinės tarpininkai ar kiti ūkio subjektai, tai, žinoma, „paslepia“ realias muitinės tarpininkų teikiamas paslaugas tarptautinio logistikos kanalo importo etape.

Kaip ir tarptautinio logistikos kanalo eksporto etape, taip ir importo etape svarbus muitinės deklaracijų atrinkimas į žalią, geltoną ar raudoną kanalus, taip bandant suvokti atstovavimo deklaruojant prekes kokybę ir profesionalumo lygį.

Skirtingai nei eksporto etape, importo etape daugiausiai deklaracijų atrenkama į geltoną kanalą. (žr. 26 pav.) Suprantama, kad Europos Bendrija, norėdama surinkti maksimaliai daug mokesčių ir muitų, nustato tam tikras gaires ir ES šalių muitinėms, tad nenuostabu, jog deklaracijų pasiskirstymas

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Muitinės informacinių sistemų centro duomenis.

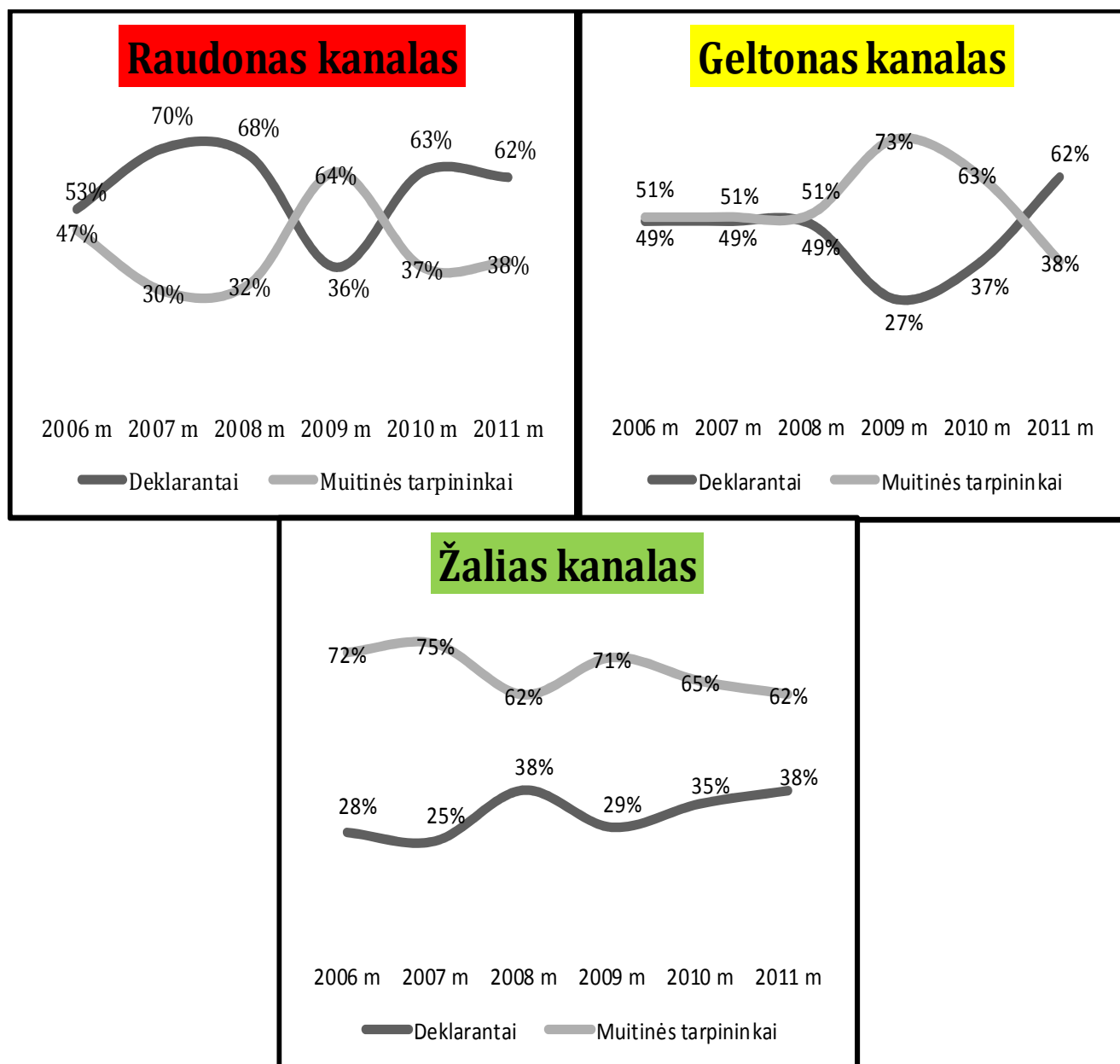
26 pav. Importo deklaracijų pasiskirstymas kanaluose (tūkst.vnt.) 2006-2011 m.

kanaluose yra skirtingas, atsižvelgiant į faktą, kad rizikuojama viso ES biudžeto praradimais. Deklaracijai patekus į šį kanalą, yra tikrinamos deklaracijos bei prekes lydintys dokumentai, tačiau

nėra tikrinamos pačios prekės. Deklaracijų skaičius žaliajame kanale stabiliai augo iki 2010 m., nuo tada tas skaičius išlieka panašus. Deklaracijų skaičius raudonajame kanale labai nepastovus ir analizuojamu laikotarpiu ir augo, ir krito, bet paskutiniaisiais metais jų skaičius siekė šiek tiek daugiau nei 20 tūkst. vnt.

Toliau nagrinėdami atskirus kanalus, galime konstatuoti tendenciją, jog žaliajame kanale dominuoja importo deklaracijos, pateiktos muitinės tarpininkų. (žr. 27 pav.)

Raudonojo kanalo grafike matome, jog 2007, 2008, 2010 bei 2011 metais į šį kanalą buvo atrenkama vidutiniškai dukart daugiau deklarantų pateiktų importo deklaracijų nei pateiktų muitinės

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Muitinės informacinių sistemų centro duomenis.

27 pav. Importo deklaracijų pasiskirstymas kanaluose pagal deklaracijos teikėją 2006-2011 m.

tarpininkų. Tiesa, 2009 metais, užfiksuotas atvirkštinis atvejis – deklarantų pateiktų deklaracijų į raudonąjį kanalą atrinkta beveik dukart mažiau.

Geltonojo kanalo statistika rodo, jog 2006-2008 metų laikotarpiu į šį kanalą atrenkamų deklaracijų skaičius, tiek muitinės tarpininkų, tiek deklarantų, buvo vienodas, t.y. atitinkamai 51 ir 49 proc. Situacija radikaliai keitėsi visais kitais po to sekusiais metais:

2009 ir 2010 m. muitinės tarpininkų pateiktų ir į šį kanalą atrinktų deklaracijų skaičius buvo beveik dvigubai didesnis nei deklarantų, atitinkamai 73 ir 27 proc. bei 63 ir 37 proc. deklaracijų.

2011 m. viskas vertėsi aukštyn kojom ir muitinės tarpininkų deklaracijų buvo atrenkama beveik du kart mažiau nei deklarantų, atitinkamai 38 ir 62 proc. deklaracijų. Toks radikalus šokinėjamas sunkiai paaiškinamas, remiantis tik turima Muitinės informacinių sistemų centro duomenimis.

Žaliojo kanalo statistika pati akivaizdžiausia – visu analizuojamu laikotarpiu muitinės tarpininkų atrinktų deklaracijų skaičius 24-50 proc. buvo didesnis nei deklarantų. Visų deklaracijų atžvilgiu tai sudarydavo 62-75 %.

Didžiausias skirtumas užfiksuotas 2007 metais kai muitinės tarpininkų pateiktų ir į žalią kanalą atrinktų deklaracijų skaičius net tris kart viršijo deklarantų pateiktas deklaracijas.

Mažiausias skirtumas fiksuojamas 2011 metais atitinkamai 62 proc. muitinės tarpininkų ir 38 proc. deklarantų deklaracijų pateko į žaliąjį kanalą, o tai reiškia, kad sugrįžo į krizinių metų rezultatus 2008-ais metais.

Nepaisant santykinai nedidelio sumažėjimo 2008 ir 2011 metais, bendras 67,8 proc. vidurkis analizuojamais metais visų deklaracijų atžvilgiu įtikinamai pagrindžia muitinės tarpininkų kokybišką deklaracijų pateikimo ir muitinių formalumų atlikimo lygį.

Į žalią kanalą didesne apimtimi nukreipiami muitinės tarpininkų deklaruoti eksporto kroviniai, daugiausiai gabenami autokelių, geležinkelio ar savaeigiu transportu. Į raudoną kanalą didesne apimtimi nukreipiami pačių deklarantų deklaruoti importo bei eksporto kroviniai.

Dėl importo procedūros specifikos (prekių kilmė, preferencijos, skirtingas muitų vertės nustatymas ir pan.) muitų surinkimo atsakomybė prieš visus Europos sąjungos piliečius bei muitinės formalumų gausos, būtent šiame tarptautinio logistikos kanalo etape yra atskleidžiama atstovavimo deklaruojant ir muitinės tarpininko instituto svarba Lietuvoje.

Poreikis, kad importo deklaracijas pateiktų muitinės tarpininkai turėtų būti vertinamas bent jau 0,7-0,8 koeficientu ir čia atsižvelgiant ne tik į deklaracijų pateikimo apimtį, bet ir jų statistines vertes, muitų ir mokesčių surinkimo užtikrinimo rodiklius, trijų kanalų statistiką bei neužmirštant, jog dalis duomenų „slepiasi“ dėl to, kad muitinės tarpininkai dalį deklaracijų pateikia importuotojo vardu, o didžiausios Lietuvos įmonės prekes deklaruoja pačios.

Atsižvelgiant į visų trijų tarptautinio logistikos kanalo etapų specifiką deklaruojant prekes muitinei bei atstovavimo statistinius rodiklius ir jų analizę, galima patvirtinti trečiąją magistrinio darbo hipotezę - atstovavimo mastas deklaruojant prekes muitinei TLK importo, eksporto ir tranzito etapuose skiriasi.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Atstovavimas deklaruojant prekes muitinėje – būtinas ir neišvengiamas šiuolaikinės rinkos ekonomikos elementas, reikšmingas visų pirma tarptautinio logistikos kanalo importo ir eksporto etapuose.
2. Muitinės formalumų atlikimo paslaugos, įskaitant ir prekių deklaravimą muitinėje, yra logistinių paslaugų tarptautiniame logistikos kanale sudėtine dalimi, kurių įtaka tarptautinėje prekyboje ir tarptautiniame versle išlieka ženkliai ir reikšminga.
3. Tikslinga ne tik plėtoti, bet ir skatinti Lietuvoje muitinės tarpininko institutą, nes jis naudingas ir valstybei, ir verslui, pridėtinę vertę atnešantis kokybišku ir spartesniu formalumų atlikimu, tarptautinės prekybos lengvinimu.
4. Dar 1993 metais Lietuvoje įvestas atstovavimo muitinėje institutas pasiteisino ir įsitvirtino, nes daugiau nei 70 % eksporto muitinės formalumų ir daugiau nei 60 % importo muitinės formalumų Lietuvoje atlieka muitinės tarpininkai ir ši dalis nemažėja, išskyrus keletą krizės metų. Ūkio subjektų bandymas krizės metais taupyti didesnę dalį muitinės formalumų atliekant patiems nepasiteisino, nes muitinės tarpininkams pavedamos atlikti muitinės formalumų apimtys grįžo į ikikrizinį lygį.
5. Lietuva stojant į ES pasirinko, jog muitinės tarpininkams priskiriamas tiesioginis atstovavimas, o netiesioginis atstovavimas tapo prieinamu visiems ūkio subjektams. Šis pasirinkimas dabartiniame šalies išsivystymo etape pilnai pasiteisino, nes būtent tiesioginis atstovavimas deklaruojant prekes muitinėje yra dominuojantis ir valstybė skiria jam pagrindinį dėmesį reglamentuodama ir reguliuodama muitinės tarpininkų veiklą.
6. Muitinės formalumai – svarbi, sudėtinga ir reikšminga tarptautiniame logistikos kanale atliekamų operacijų dalis. Nežiūrint to, jie nėra aiškiai ir vienareikšmiškai apibrėžti nei ES, nei Lietuvos teisės aktuose, o tai apsunkina ne tik jų aiškinimą, vykdymą, bet ir ginčų sprendimą. Tikslinga būtų ateityje teisės aktuose aiškiai ir išsamiai apibrėžti muitinės formalumų sąvoką.
7. Į žalią kanalą didesne apimtimi nukreipiami muitinės tarpininkų deklaruoti eksporto kroviniai, daugiausiai gabenami autokelių, geležinkelio ar savaeigiu transportu. Į raudoną kanalą didesne apimtimi nukreipiami pačių deklarantų deklaruoti importo bei eksporto kroviniai.

8. Muitinės tarpininkų atliekami muitinės formalumai kokybiškesni, nei deklarantų, o ypač tarptautinio logistikos kanalo eksporto etape. Tai atspindi muitinės tarpininkų pateikiamų ir į žaliąją kanalą nukreipiamų krovinių lyginamasis svoris, kuris bendrame muitinei pateikiamų krovinių sraute sudaro apie tris ketvirtadalius.
9. Nedidelis įgaliotų ekonominių operacijų vykdytojų skaičius Lietuvoje įrodo, jog aukšti ir griežti muitinės reikalavimai nėra priimtini daugeliui mūsų šalies ūkio subjektų, ypač didžiųjų ūkio subjektų tarpe, tad rekomenduotina labiau populiarinti muitinės formalumų supaprastinimą bei lengvatas tokioms įmonėms.
10. Ūkio subjektai, gebantys teikti kompleksines logistines paslaugas, kaip antai tarptautinių pervežimų organizavimas, sandėliavimas, muitinės formalumų tvarkymas ir atstovavimas muitinėje, fiskalinio agento paslaugos ir t. t., įgyja konkurencinius pranašumus prieš tokių paslaugų paketo neturinčius/neteikiančius ir yra paklausūs tarptautiniame logistikos kanale.

LITERATŪRA

Specialioji literatūra.

1. Beikeris P. ir kiti The Handbook of Logistics and Distribution Management. London, Kogan Page Limited, 4th edition, 2010. – 665p. - E-ISBN 978 0 7494 5935 2.
2. Desiderio D. The impact of the Customs representation on the EU's competitiveness & security. – CONFIAD, Explanatory Memorandum. - 2007. p.24. - Ref. CNF/SC/02/07 Customs Representation.
3. Kristoferis M. Logistika ir tiekimo grandinės valdymas. Vilnius: Eugrimas 2007. – 297p. – ISBN 978-9955-682-62-7.
4. Lietuvos Respublikos muitinės 2006 metų veiklos ataskaita. <http://www.cust.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/2006.pdf> [žiūrėta 2012.10.29]
5. Lietuvos Respublikos muitinės 2007 metų veiklos ataskaita. <http://www.cust.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/2007.pdf> [žiūrėta 2012.10.29]
6. Lietuvos Respublikos muitinės 2008 metų veiklos ataskaita. <http://www.cust.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/2008.pdf> [žiūrėta 2012.10.29]
7. Lietuvos Respublikos muitinės 2009 metų veiklos ataskaita. http://www.cust.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/2009_ataskaita_2.pdf [žiūrėta 2012.10.29]
8. Lietuvos Respublikos muitinės 2010 metų veiklos ataskaita. http://www.cust.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/data_activity/Ataskaita_2010_002.pdf [žiūrėta 2012.10.29]
9. Lietuvos Respublikos muitinės 2011 metų veiklos ataskaita. http://www.cust.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/2011_.pdf [žiūrėta 2012.10.29]
10. Lietuvos Respublikos Susisiekimo ministerijos 2009 metų veiklos ataskaita. http://www.transp.lt/lt/veikla/planavimo_dokumentai/ministerijos_veiklos_ataskaita/2009_m_veiklos_ataskaita [žiūrėta 2012.11.21]
11. Melnikas B. ir kiti Tarptautinis verslas – tarptautinės vadybos įvadas. – Vilnius:technika 2008. – 416 p. - ISBN13 9789955287216
12. Minalga R. Tarptautinė logistika. Vilnius: Homo liber, 2004. – 159 p. – ISBN 9955-449-69-1.
13. Minalga R. Logistika versle. – Vilnius: Homo liber, 2009. – 184 p. – ISBN 978-9955-716-64-8.
14. Palšaitis R. Šiuolaikinė logistika. Vilnius: Technika, 2010. – 336 p. – ISBN 978-9955-28-547-2
15. Povilauskienė D. Teisė ir muitinės veikla. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006 – p.196 – ISBN 9955-19-038-8.
16. Radžiukynas J. ir kt. Europos Sąjungos bendroji prekybos politika. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. – 468 p. – ISBN 978-9955-19-310-4.

17. Sarapinienė S., Avižienis J.Š. Muitinės procedūros. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. –254 p.– ISBN 978-9955-19-091-2.
18. Urbonas J.A. Tarptautinė logistika: teorija ir praktika. – Kaunas: Technologija, 2005. – 310 p. – ISBN 9955-09-875-9.

Teisės norminiai aktai.

1. Bendrojo administracinio dokumento pildymo instrukcija // Valstybės žinios 2004, Nr. 57-2037.
2. Dėl muitinės tarpininko atstovo kvalifikacijos suteikimo ir panaikinimo taisyklių, muitinės tarpininko registravimo liudijimo formos ir muitinės tarpininkų atstovų įtraukimo (išbraukimo) į muitinės tarpininko atstovų sąrašą ir muitinės tarpininkų bei jų atstovų kontrolės taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios 2011, Nr. 87-4204.
3. Įgaliotųjų ekonominių operacijų vykdytojų sertifikatų išdavimo, atšaukimo ir įgaliotųjų ekonominių operacijų vykdytojų statuso galiojimo sustabdymo taisyklės // Valstybės žinios 2007, Nr. 113-4618.
4. Konvencija dėl prekybos prekėmis formalumų supaprastinimo // OJ, 1987, L134.
5. Konvencija dėl bendrosios tranzito procedūros // OL, 1987, L226.
6. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendimo įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. VIII-1864.
7. Lietuvos Respublikos Finansų ministro įsakymas dėl užsienio apmokestinamojo asmenis fiskalinio agento skyrimo taisyklių ir reikalavimų asmeniui, galinčiam būti užsienio apmokestinamojo asmens fiskaliniu agentu, patvirtinimo // Valstybės žinios, 2004, Nr. 1K-132.
8. Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2517.
9. Lietuvos Respublikos Muitinės departamento įsakymas „Dėl prekių ir turto gabenimo bei deklaravimo tvarkos įgyvendinimo“ // Muitinės departamento archyvas, 1991, Nr. 111.
10. Lietuvos Respublikos Muitinės departamento įsakymas „Dėl prekių ir turto deklaravimo įgyvendinimo“ // Valstybės žinios, 1991, Nr. 133.
11. Lietuvos Respublikos Muitinės departamento įsakymas „Dėl prekių ir turto deklaravimo nuostatų realizavimo“ // Valstybės žinios, 1991, Nr. 195.
12. Lietuvos Respublikos Muitinės departamento įsakymas „Dėl prekių ir turto gabenimo bei deklaravimo“ // Valstybės žinios, 1991, Nr. 267.
13. Lietuvos Statistikos departamento generalinio direktoriaus ir Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos generalinio direktoriaus įsakymas „Dėl Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus ir Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos direktoriaus 2003 m. gruodžio 10

- d. įsakymo Nr. DĮ-218/1B-1057 „Dėl duomenų apie Lietuvos Respublikos prekybą su Europos Sąjungos valstybėmis ataskaitos pildymo taisyklių ir intrastato ataskaitos formų patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios, 2011, Nr. DĮ-290/1B-775.
14. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktoriaus įsakymas „Dėl Bendrojo dokumento pildymo instrukcijos patvirtinimo // Valstybės žinios, 1999, Nr. 331.
 15. Muitinės konvencija dėl tarptautinio krovinių gabenimo su TIR knygelėmis (1975 m. TIR konvencija) // Valstybės žinios, 2000, Nr. 6-155.
 16. Lietuvos Respublikos muitinės laikinasis įstatymas // Valstybės žinios, 1990, Nr. 30-720
 17. Lietuvos Respublikos Pridėtinės vertės mokesčio įstatymas // Valstybės žinios, 2009, Nr. IX-751.
 18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl muitinės tarpininkų nuostatų patvirtinimo // Valstybės žinios, 1994, Nr. 86-1569.
 19. Lietuvos Respublikos Vyriausiojo muitininko pavaduotojo patvirtinti „Laikini prekių ir turto gabenimo bei deklaravimo nuostai // 1991, Muitinės departamento archyvas.
 20. Lietuvos Respublikos Vyriausiojo muitininko pavaduotojo patvirtinta „Krovinio deklaracijos pildymo instrukcija“ // 1991, Muitinės departamento archyvas.
 21. Lietuvos Respublikos Muitinės departamento Vyriausiojo muitininko pavaduotojo patvirtinti komentarai „Dėl laikinų prekių ir turto gabenimo bei deklaravimo nuostatų“ // 1991, Muitinės departamento archyvas.
 22. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl 1992 m. spalio 12 D. Tarybos Reglamento (EEB) NR. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, ir 1993 m. liepos 2 d. Komisijos Reglamento (EEB) nr. 2454/93, išdėstančio Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas, taikymo Lietuvos Respublikoje taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios, 2004, Nr. 133.
 23. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos generalinio direktoriaus įsakymas dėl pašto siuntų deklaravimo, muitinio tikrinimo ir mokesčių už prekes, gaunamas pašto siuntose, apskaičiavimo taisyklių patvirtinimo // Valstybės žinios, 2009, Nr. 1B-124.
 24. Muitinės tarpininkų registravimo ir veiklos taisyklės // Valstybės žinios 2006, Nr. 43-1579.
 25. Prekių deklaravimo ir muitinio tikrinimo nuostatai // Valstybės žinios, 1993, Nr. 36-816.
 26. Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos viršininko įsakymas Dėl įregistravimo į pridėtinės vertės mokesčio mokėtojų registrą/ išregistravimo iš pridėtinės vertės mokesčio mokėtojo registro taisyklių pakeitimo // Valstybės žinios 2008, Nr. VA-37.

27. 1992 m. spalio 12 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2913/92, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą // OL 2004 m. specialus leidimas, 4 tomas, p. 307), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2006 m. lapkričio 20d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1791/2006 // OL 2006, L 363.
28. 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentas (EEB) Nr. 2454/93, išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas // OL 2004 specialus leidimas, padarytas 2010 m. lapkričio 18d. Komisijos reglamentu (ES) Nr. 1063/2010 // OL 2010, L 307.
29. 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 450/2008, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą (Modernizuotas muitinės kodeksas) // OL, L 145.

Interneto tinklapių adresai:

http://ec.europa.eu/taxation_customs/ - Europos Komisijos Mokesčių ir Muitų sąjungos generalinis direktoratas

www.asista.lt/lmta/ –Lietuvos muitinės tarpininkų asociacija

www.confriad.org – ES muitinės tarpininkų federacija

www.cust.lt – Lietuvos Respublikos muitinė

www.lrs.lt – Lietuvos Respublikos seimas

www.pasienis.lt – Lietuvos Respublikos Valstybės sienos apsaugos tarnyba

www.vatzum.lt – Valstybinė augalininkystės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos

www.vmi.lt – LR Mokesčių inspekcija

www.vmvt.lt – Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba

www.wcoomd.org – Pasaulio muitinių organizacija

www.wto.org – Pasaulio prekybos organizacija

Dambrauskas, E. Atstovavimo deklaruojant prekes muitinei tendencijos ir perspektyvos / Tarptautinės prekybos magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovas doc., dr. A. Jablonskis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2012 – 92 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe analizuojamas tarptautinis logistikos kanalas, jo elementai bei jų sąveika, apžvelgtas muitinės formalumų reglamentavimas ir atlikimas, įvertintas prekių deklaravimas muitinės formalumų kontekste. Palygintas bei apžvelgtas tiesioginis ir netiesioginis atstovavimas muitinėje, pateikta ir išanalizuota atstovavimo muitinėje deklaruojant prekes samprata, apžvelgti atstovavimo ypatumai deklaruojant eksportuojamas, importuojamas bei tranzitu gabenamas prekes, įvertinta muitinės tarpininkų vieta bei vaidmuo atliekant muitinės formalumus visuose tarptautinio logistikos kanalo etapuose.

Pagrindiniai žodžiai: tarptautinė prekyba, muitinės formalumai, prekių deklaravimas, deklarantai, muitinės tarpininkai, tarptautinė logistika, muitinės logistika.

Dambrauskas, E. Trends and prospects of representation when declaring goods to customs. Master's work in International trade. Supervisor doc., dr. A. Jablonskis – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2012. – 92 p.

ANNOTATION

Master's thesis identified international logistics channel, its elements and the interaction between them, reviewed customs formalities application and implementation, assessed goods declaring in the context of customs formalities. Moreover direct and indirect representation of customs was reviewed and compared, presented and analyzed the concept of representation of customs when declaring goods, reviewed representation peculiarities when declaring export, import and transit goods as well as evaluated customs brokers significance in all three of logistics channels.

Key words: international trade, customs clearance, customs declaration, customs brokers, international logistic, customs logistic.

SANTRAUKA

Tarptautinės prekybos magistro baigiamojo darbo tema yra aktuali, nes tarptautinė prekyba kaip niekada anksčiau yra globali ir dinamiška, o didelė dalimi prie to prisideda konkurencinga ir liberali muitų teisės ir ekonominė politika tarpvalstybiniu lygmeniu, taip pat išaugusios logistikos ir technologijų galimybės. Kiekvienos prekės, didelės ar mažos, judėjimas yra užfiksuojamas muitinės ir kitų institucijų teisės aktų įgyvendinimo, apskaitos, statistikos kaupimo ir analizės tikslais. Atitinkami muitinės formalumai, prekių pateikimas ir deklaravimas muitinei yra neišvengiami tarptautinio logistikos kanalo procesai, kuriuos atlikti geba ne visi kanalo subjektai. Atstovavimo institutas Lietuvoje naujas ir išsamiai nėra ištyrinėtas, muitinės formalumai, kas didžiąja dalimi yra prekių deklaravimas muitinei, dažnai keičiasi kartu su tarptautinės prekybos teisės aktais ir valstybių įgyvendinama tarptautinės prekybos politika. Todėl svarbu suprasti atstovavimo muitinei deklaruojant prekes ypatumus, muitinės tarpininkų, kaip pagrindinių atstovavimo santykių šalių, dabartinės veiklos tendencijas ir ateities perspektyvas.

Magistro baigiamojo darbo tyrimo problema: kompetentingas ir tinkamas prekių, gabenamų tarptautinio logistikos kanalo eksporto, importo ir tranzito etapais, deklaravimas muitinėje. Tyrimo objektas: prekių deklaravimo reikšmė muitinės formalumų visete ir atstovavimo muitinėje santykiai eksporto, importo ir tranzito etapais. Tyrimo tikslas: išanalizuoti prekių deklaravimo ir atstovavimo institutą Lietuvoje ir nustatyti muitinės tarpininkų vaidmenį jame. Tikslui pasiekti iškelti tyrimo uždaviniai: eksplikuoti tarptautinio logistikos kanalo elementus ir jų tarpusavio sąveiką, apžvelgti muitinės formalumų taikymą ir reglamentavimą, įvertinti prekių deklaravimą muitinės formalumų kontekste, apžvelgti bei palyginti tiesioginį ir netiesioginį atstovavimą deklaruojant prekes muitinėje, išanalizuoti atstovavimo ypatumus deklaruojant eksportuojamas, importuojamas bei tranzitu gabenamas prekes, įvertinti muitinės tarpininkų vietą skirtinguose tarptautinio logistikos kanalo etapuose. Iškeltos šios hipotezės: 1. Poreikis atstovauti deklaruojant prekes muitinėje mažėja. 2. Prekių deklaravimo operacijas TLK tarpininkai atlieka kokybiškiau, nei pagrindiniai TLK dalyviai. 3. Atstovavimo mastas deklaruojant prekes muitinei TLK importo, eksporto ir tranzito etapuose skiriasi. Taikyti tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir teisės aktų analizės metodas, lyginamasis metodas, statistinių duomenų analizės metodas, apibendrinimo metodas.

Darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados ir pasiūlymai. Pirmajame skyriuje pateikiama tarptautinio logistikos kanalo sąvoką, jo struktūra, tarptautinio logistikos kanalo eksporto, importo ir tranzito etapai, aptariami tarpininkai bei institucijos. Taip pat apžvelgti muitinės formalumai, jų reglamentavimo ypatybės Europos Sąjungoje ir Lietuvoje, pateikta prekių deklaravimo istorinė apžvalga ir dabartiniai reglamentavimo aspektai, išskirti deklaranto, muitinės tarpininko ir įgalioto ekonominių operacijų vykdytojo apibrėžimai bei jų dalyvavimo deklaruojant prekes muitinei

charakteristikos. Antrajame skyriuje aptariami tarptautinio logistikos kanalo tarpininkų tipai, muitinės tarpininkų reglamentavimo ypatumai bei jų veikla ES ir Lietuvoje, pateikiami tiesioginio ir netiesioginio atstovavimo muitinėje požymiai, išskirtos skolos muitinei, fiskalinio atstovo, muitinės procedūros vykdytojo, garantijos sąvokos bei deklaranto teisės ir pareigos. Taip pat apžvelgiama prekių deklaravimo ir atstovavimo ypatumai deklaruojant atskiras prekes bei pateikiant garantijas. Trečiajame skyriuje pateikiamos eksporto, tranzito ir importo sampratos, deklaravimo ir atstovavimo ypatumai kiekviename iš paminėtų tarptautinio logistikos kanalo etapų. Analizuojamos ir lyginamos muitinės tarpininkų bei deklarantų pateikiamų deklaracijų apimtys eksporto ir importo etapais. Turimų duomenų pagrindu vertinamos muitinės tarpininkų bei jų atliekamų muitinės formalumų tendencijos, prognozuojamos jų veiklos perspektyvos kiekviename iš trijų tarptautinio logistikos kanalo etapų.

SUMMARY

This international trade Master's topic is relevant since international trade more than ever is a global and dynamic and in large extent this is a contribution of competitive and liberal customs and economic policies on transnational level together with the increased logistics and technologies potential. For each product, large or small, the movement is observed by customs and other authorities for the purposes of law enforcement, accounting, statistics compilation and analysis. The relevant customs formalities, presenting and declaring the goods for customs are inevitable processes of international logistical channels and not all channel subjects are able to carry out them. Representation Institute in Lithuania is new and has not been studied comprehensively and customs formalities, which for the most part mean declaring goods to customs, frequently alter together with international trade legal acts and various states implemented trade policy. Therefore it is important to understand peculiarities of representing customs when declaring the goods and customs brokers, who are major party of representation relationships, recent business trends and future prospects.

This Master's thesis research problem: competent and appropriate declaring of goods, being carried in international logistics channel's export, import and transit phases, to customs. The object of research: goods declaring to customs significance as a whole customs formalities and representation of customs in export, import and transit phases. Aim of the study: to analyze goods declaring to customs and representation of customs institutes in Lithuania in order to determine the role of customs brokers in it. The goals of the research are: to explicate international logistics channel elements and the interaction between them, review customs formalities and regulations, to assess goods declaring to customs in the context of all customs formalities, to review and compare direct and indirect representation when declaring goods to customs, to analyze representation peculiarities when declaring export, import and transit goods, to evaluate customs brokers significance in all three logistics channels. Hypotheses: 1. Demand of representing the customs when declaring the goods decreases. 2. Goods declaring operations are performed a better quality by international logistics channel mediators than a major international logistics channel members. 3. Scope of representation of customs when declaring the goods are different in export, import and transit phases. The research methods applied: the method of scientific literature and legislative analysis, the comparative method, the method of statistical data analysis, the method of summation.

This Master paper is composed of a preface, three chapters, conclusions and recommendations. In the first chapter provided international logistics channel concept, its structure, also looked over three international logistics phases: export, import and transit, additionally discussed mediators and institutions. Furthermore it reviews customs formalities, their regulation peculiarities in the European Union and Lithuania, goods declaring historical overview and current regulatory aspects, there are

definitions of the declarant, the customs agent and authorized economic operator and described their participation in the goods declaring to customs process. The second chapter contains review of international logistics channel mediator types, customs brokers regulatory peculiarities and their activities in EU and Lithuania, direct and indirect representation of customs peculiarities, excluded a customs debt, a fiscal agent, customs procedure principal, guarantee concepts as well as declarant rights and obligations. It also provides an overview of the goods declaring and representation of customs when declaring separate goods and submitting insurance. Third chapter provides concepts of export, transit and import, further on introduced goods declaring and representation of customs peculiarities in each of the mentioned phases. Moreover this chapter contains analysis and comparison of declaration volumes supplied either by customs mediators or declarants in export and import phases. On the basis of available data there last chapter contains assessment of customs brokers and their performed customs formalities trends, prediction of their activities prospects in each of three phases of international logistics channel.

1 PRIEDAS

Igaliojų ekonominių operacijų vykdytojų Lietuvos Respublikoje sąrašas.

Eil. Nr.	Ūkio subjekto pavadinimas	Kodas	AEO sertifikato numeris
1	AB „ORLEN Lietuva“	166.451.720	LT AEOF0901130001
2	UAB „TNT“	111.680.890	LT AEOF0902030002
3	UAB „Deklor“	141.979.382	LT AEOC0903180003
4	„APL AGENCIES“, UAB	300.601.790	LT AEOF0905220004
5	UAB „PHILIP MORRIS LIETUVA“	110.506.132	LT AEOF0906120005
6	UAB „Skubios siuntos“	134.678.891	LT AEOF0910070006
7	UAB „TRIVILITA“	145.840.736	LT AEOF1003220007
8	UAB „SCHENKER“	111.552.645	LT AEOF1004130008
9	UAB „AD REM“	110.537.569	LT AEOC1004200009
10	UAB „Eurovudas“	126.284.815	LT AEOF1006090010
11	UAB „MAGNUS LOGISTICS“	300.129.642	LT AEOF1008310011
12	UAB „Aktoma“	302.303.173	LT AEOC1009290012
13	UAB CMA CGM LIETUVA	300.570.284	LT AEOF1010150013
14	UAB „Containership“	300.904.798	LT AEOF1010260014
15	UAB „Rhenus Svoris“	120.145.513	LT AEOF1011220015
16	Įmonė, pareiškusi norą informacijos apie save viešai		LT AEOC1012270016
17	„MAXIMA LT“, UAB	123.033.512	LT AEOF1101310017
18	UAB „DPD Lietuva“	111.639.299	LT AEOC1103230018
19	UAB „DHL LIETUVA“	111.529.785	LT AEOF1105030019
20	UAB „Baltic Air Logistics Terminal“	124.430.488	LT AEOF1107040020
21	UAB „GLOBAY“	300.074.644	LT AEOF1111050021
22	UAB „BRETALITA“	110.725.724	LT AEOF1202020022

Šaltinis: LR Muitinės duomenys, atnaujinta 2012 rugpjūčio mėn.